

Miskolci Keresztény Szemle

A KÉSZ ökumenikus kulturális folyóirata

31. (VIII/3.) szám

2012

SZERZŐK

Dr. Békefy Lajos	Dr. Kriza Ákos
Dr. Bogár László	Lothringer Éva
Böjte Csaba	Osztie Zoltán
Czakó István	Dr. Rétvári Bence
Dobos Zsolt	Dr. Sály Pál
Jelenits István	Dr. Szebik Imre
Karcsai Nagy Éva	Szerdahelyi Csongor
Kis Endre József	Dr. Ternyák Csaba
Kováts Dániel	T. Németh László

A szerkesztőbizottság:
*Demjén Péter, Gróf Lajos, Makkai László, Mezei István,
Mariscsák István, Sasvári István, Zsugyel János, Várhelyi Krisztina*

Lapalapító: *Gróf Lajos*

Felelős szerkesztő: *Jeney Edit*

Szerkesztőség (levélcím):
3530 Miskolc, Toronyalja u. 47.
Telefon: (46) 324-429
E-mail: keresztenyszemle@gmail.com

Kiadja a Keresztény Értelmisségiek Szövetsége
miskolci csoportja,
az Eszmék és Értékek Alapítvány támogatásával
Felelős kiadó: *Mariscsák István*

BABITS MIHÁLY: **Miatyánk**

Miatyánk ki vagy a mennyekben,
harcokban, bűnökben, szennyekben,
rád tekint árva világod:
a te neved megszenteltesék,
a te legszebb neved: Békeesség!
Jöjjön el a te országod.
Véres a földünk, háboru van,
kezed sujtását sejtjük, uram,
s mondjuk, de nyögve, szomoruan,
– add hogy mondhassuk könnyebben –:
Legyen meg a te akaratod!
– mint angyalok mondják mennyekben.
Előtted uram, a hon java,
s hulljon a lomb, csak éljen a fa:
de vajon a legkisebb lombot
nem őrzi-e atyai gondod?
nem leng-e az utolsó fürtön is,
áldva miképpen mennyekben,
azonképpen itt a földön is?
Megráztál, nem lehet szörnyebben,
már most ami fánkron megmaradt
őrizd meg őszig a bús galyat:
mindennapi kenyerünket add

meg nekünk ma, és gyermekeinket
növeld békére, ha bűn hogy lábunk
ma vérbe csuszik meg: értük az!
Bocsásd meg a mi bűneinket,
miképpen mi is megbocsátunk
ellenünk vétetteknek, a gaz
tied, büntetni, mienk csak az
hogy védelmezzük a mieinket!
És ne vigy a kisértetbe minket,
hogy ártatlanságunk tudatát,
mint drága páncélos inget
őrizzük meg bár véresen
hogy át ne hasadjon sohasem.
Jaj, aki ellenünk mozdul:
megvívunk, készen, bármi csatát,
de szabadíts meg a gonosztul,
mert tied az ország,
kezedbe tette le sorsát,
s te vagy a legnagyobb erősség,
ki neveden buzdul,
bármennyit küzd és vérez,
előbb vagy utóbb övé lesz
a hatalom és a dicsőség!

SZÉKELY MAGDA: **Zsoltár**

Az én Istenem elhagyott
hazugság lakja számat
már minden tettem tettetés
minden szavam gyalázat

Tapogatózom fülelek
szimatolok hiába
világtalan világba vet
egy érzékszerv hiánya

Könyörgök én
ügyefogyott
vonj Árnyékodba engem
segítsd le rólam súlyomat
adj részt az enyhületben

PILINSZKY JÁNOS: **Introitusz**

Ki nyitja meg a betett könyvet?
Ki szegi meg a töretlen időt?
Lapozza fel hajnaltól-hajnalig
emelve és ledöntve lapjait?

Az ismeretlen tűzvészébe nyúlni
ki merészel közülünk? S ki merészel
a csukott könyv leveles sűrűjében,
ki mer kutatni? S hogy mer pusztá kézzel?

És ki nem fél közülünk? Ki ne félne,
midőn szemét az Isten is lehúnyja,
és leborúlnak minden angyalok,
és elsötétül minden kreatúra?

A bárány az, ki nem fél közülünk,
egyedül ő, a bárány, kit megöltek.
Végigkocog az üvegtengeren
és trónra száll. És megnyitja a könyvet.

(A 64. oldalon olvasható Jelenits István: Biblia az irodalomban című előadása. A fenti versek az előadás illusztrációi)

A hortobágyi munkatáborok emlékezete

A Hortobágyi Kényszermunkatáborokba Elhurcoltak Egyesülete koszorúzási ünnepséget tartott Miskolcon a Széchenyi utca 33. számú ház falán elhelyezett emléktáblánál június 24-én, emlékezve Miskolc tragikus éjszakájára. Hatvan évvel ezelőtt hurcoltak el az ávosok a városból (és az ország megannyi más településéről) ártatlan polgárokat, családokat, és tartották őket éveken át embertelen körülmények között a hortobágyi munkatáborokban.

Az ünnepi megemlékezésen dr. *Kriza Ákos* polgármester köszöntője után dr. *Kováts Dániel* főiskolai tanár, egykori kitelepített emlékezett a 60 évvel korábbi eseményekre, majd dr. *Rétváry Bence* államtitkár mondott ünnepi beszédet. Az alábbiakban ezek szerkesztett változatát olvashatják.

KRIZA ÁKOS

A barbárság senkit nem kímélt

Az elhurcolt, volt táborlakók között nehéz szólni annak, aki nem élte át ezeket az eseményeket.

Tisztelt Államtitkár Úr, Kedves Emlékezők!

Magyarország a nyolcvanas évek legvégén értesülhetett a hivatalos közvélemény arról, hogy mi történt a Sztálin halálát közvetlenül megelőző három esztendőben a Hortobágyon. Törvénytétel nélkül volt a címe az akkor elkészült első dokumentumfilmnek, amely a Hortobágyra kitelepítettekről, a kitelepítésről szólt a maga megrázó egyszerűségében. Ha nem a magyar történelem egyik legtragikusabb korszakára emlékeznénk ma itt, azt is mondhatnánk, milyen találó a cím: Törvénytétel nélkül. Mert erről volt szó. Pusztán hatalmi okokból, a háborús hisztéria általánossá tételéért történt min-

Kriza Ákos

den. Azért, hogy a félelmet minden magyar család érezze. Érezze mindenki, hogy noha ennek a keleti, barbár intézkedéssorozatnak semmiféle törvényi, vagy jogszabályi kerete nincs, indokoltsága sincs, de egyszerűen mégis mindenki sorra kerülhet.

Keleti barbár intézkedéssorozatot említettem, hiszen a kitelepítéseket, a kényszer-munkatáborok rendszerét évszázadokkal ezelőtt a cári birodalom, majd a húszas évek végétől a szovjet birodalom kezdte kiépíteni Szibériában. 1948/49-től a Magyarországon is elhatalmasodó bolsevik diktatúra, a terror torkollott azután az 1950-es évek elejétől a kommunista hatalom legkegyetlenebb, legelvetemültebb erőszakszervezetei, az ÁVH és a Belügyminisztérium szakszolgálatai által szervezett és felügyelt hortobágyi lezárt táborok kialakításáig. Ha elvittek egy családot a bérházból, az utcából, már az egész környék rettegett.

Hölgyeim és Uraim!

Miskolcon is ez volt a cél. A Hortobágy 12 munkatáborában sínylődő tízezernyi honfitársunk között sok-sok száz miskolci család is volt. Miskolcon éppen szinte napra 60 és 61 évvel ezelőtt, 1951 és 1952 júniusában kezdődött két kitelepítési hullám. Senkit nem kíméltek, senki nem volt biztonságban. Éppen 60 esztendeje, 1952 júniusában minden előzetes értesítés nélkül kiélesített géppisztolyokkal, éjnek idején rontottak rá és hurcolták el azt a fiatal ügyvédet, aki akkor 28 éves volt, később parlamenti képviselő, államtitkár, rendszerváltó volt, Miskolc szülötte, Isépy Tamás. Éppen 60 évvel ezelőtt, 1952 júniusában vagonírozták be embertelen módon hajdani polgármester-elődömet, aki 1945 után a miskolci újjáépítést vezényelte, és feleségével együtt, több mint egy éven keresztül a munkatábor rabja volt: dr. Gálffy Imrét.

A barbárság senkit nem kímélt, és senki nem volt biztonságban. Emlékezzünk ma ezekre az embert próbáló időkre, elődeinkre, akik elviselték a ma már elviselhetetlennek tetszőt. Emlékezzünk az elhurcolt miskolciakra, és mondjuk el gyermekeinknek, unokáinknak, hogy mit is kellett túlélniük közvetlen elődeinknek, és vajon miért írta a költő a magyar történelem egyik legsötétebb esztendejében, 1950-ben, hogy „hol zsarnokság van, / mindenki szem a láncban; / belőled bűzlik, árad, magad is zsarnokság vagy; / vakondként napsütésben, így járunk vaksötétben, / s feszengünk kamarában, akár a Szaharában; / s mert ahol zsarnokság van / minden hiában / a dal is, az ilyen hü, akármilyen mű, / mert ott áll eleve sírodnál, / ő mondja meg, ki voltál, / porod is neki szolgál.”

KOVÁTS DÁNIEL

Megszenvedtük a kommunizmus terrorját

Tisztelt Emlékezők!

Minden város életében vannak fényes és lehangoló események. Ezúttal Miskolc történetének hatvan évvel ezelőtti tragikus éjszakájára emlékezzünk, amikor fegyverrel tört a hatalom a békés és védtelen polgáira, hogy kiverjék otthonaikból a kiszemelt családokat, és száműzetésbe hurcolják őket.

Néhány évvel a zsidóság vészorszaka után újabb terrorhullám tizedelte meg a város lakosságát. Magam, 22 évesen 24 éves nővéremmel és 53 éves édesanyámmal, 550 miskolcival együtt szenvedtem el a teljes jogfosztást, amikor úgy éreztük – a Himnusz veretes szavaival szólva, Kölcsey emléktáblája itt van, velünk szemben –, „*bújt az üldözött, s felé kard nyúlt barlangjába, szertenézett, s nem lelé honját a hazában*”. A közepestály megleckéztetésének példája volt a miskolci akció, akárcsak a Nagykanizsáról, vagy Szegedről kitelepítettek köréé. E három városból mintegy 1500, különböző rendű és rangú polgárt száműztek a Hortobágyra, ahol, mint hallottuk, tízezer ember szenvedte el a kitaszítottság éveit.

Egy történelmileg kialakult társadalmi réteg gerincét kellett megtörni, hogy a diktatórikus rendszer kiépíthesse embertelen hatalmát. A miskolci rendőrkapitányság által kiadott határozatnak indoklásában ezt olvassuk: „a kiutasított városban való tartózkodása a közrend szempontjából káros”. Nem tudom, milyen közérdek indokolta a mi családunk esetében egy egyetemista, egy könyvelő és egy háziasszony eltávolítását. A táborokba kényszerítés kollektív, egész családokat érintő törvénytelen és embertelen büntetésének arányaiban igen sok, teljesen ártatlan gyermek, asszony, idős ember esett áldozatul. Az osztályharcos politika egykori katonatisztek, városi és megyei tisztviselők, kereskedők mellett fizikai munkások, pedagógusok, vasutasok, postások, békés átlagpolgárok fölött mondott vizsgálat és indoklás nélkül ítéletet. Elszenvedte a jogfosztottságot Miskolc négy korábbi polgármestere, illetve polgármester-helyettese, akiket törvényesen választottak meg, és az akkori hatalom által nem kívánatosnak tartott férfiak mellett a politikailag teljesen vétlen családtagok, a kitelepítettek többségét tették ki. Jellemző, hogy férjük nélkül is elhurcoltak Miskolcra 15 asszonyt a gyermekeivel, 143, addig háztartásbeliként élő feleség, 160 el-tartott fiatal, valamint 22 idős hozzátartozó szenvedte el a kitoloncolást, a rabságot. Csaknem minden ötödik miskolci kitelepített betöltötte már a 60. életévét. A legidősebb, úgynevezett „veszélyes elem” 94 esztendő volt, és az öt legfiatalabb borsósi már száműzötként látta meg a napvilágot.

A hortobágyi táborlakóknak – köztük az embertelen körülmények közé kényszerített miskolciaknak – egy váratlan, és számukra teljesen szokatlan helyzetben, rendkívül kedvezőtlen körülmények és feltételek között kellett anyagi és lelki egyensúlyukat fenntartani. Megalázva, személyes javaitól megfosztva, tömegszálláson összezsúfolva, alapvető döntések lehetőségéből kizárva kellett kialakítani valamilyen életrendet. A reménytelen otthontalanság légkörében kellett megtalálni a túlélés stratégiáját.

Szerencsére a miskolciak számára erőforrásul szolgált a közös kultúra, a polgári-erkölcsi értékrend, a kötelességtudat és a tűrőképesség. A konfliktusok mellett szép emberi gesztusok tanúsították az egymásnak is erőforrásul szolgáló humánus magatartást.

Tisztelt Emlékezők!

A polgári demokráciában felnövekvő mai ifjabb nemzedékek számára érthetetlenek azok a viszonyok, amelyek a proletárdiktatúra idején az emberek életminőségét, mozgásterét, sorsát meghatározták. Amikor nem az érdem, a teljesítmény, hanem

egy diktatórikus pártállam káderpolitikai szempontrendszere szabta meg, kinek-kinek az érvényesülési lehetőségeit. Hiszen a táborok felosztása után is korlátozták a lakhely megválasztásának, a munkavállalásnak, az iskoláztatásnak a lehetőségeit. Az úgynevezett civil társadalom, azon belül különösen is a munkáltatói vezérkar, sokáig idegenkedve fogadta be a megbélyegzett „osztályellenséget”, bár akadtak szép jelei az önzetlen szolidaritásnak.

Szerkesztőtársaimmal, Balassa Zsuzsával és Bánhidi Attilával azért gyűjtöttük össze, rendeztük kötetbe a borsósi kényszermunkatábor egykori lakóinak visszaemlékezéseit, hogy azok az utókornak mementóként szolgáljanak. Most, Morvai Béla sorstársunk anyagi támogatása révén lehetőségünk van arra, hogy a 60. évfordulón megajándékozzuk a miskolci középiskolákat *A száműzöttek a Hortobágyon* című könyvünk egy-egy példányával, hogy a nyomorúság és az elviselt szenvedések példáját elolvashassák. De nem elsősorban ez vezet bennünket, hiszen nagyon jól tudjuk azt, hogy rajtunk, a kitelepítettekén kívül is milyen sokan szenvedték meg a diktatúra embertelen és megbocsáthatatlan igazságtalanságát, az Államvédelmi Hatóság kínzókamráiban, a szibériai lágerekben, a málenkij robot poklában, az osztályellenségnek nyilvánított családok és egyének kisiklatott életsorsában. Alig van magyar család, amelyik valamilyen módon ne szenvedte volna meg a kommunizmus terrorját, még ha feledni, feledtetni próbálják is.

Ha szót emelünk sorstársaink mellett, azért tesszük, hogy a társadalom lelkiismeretét ébren tartsuk. Magam részéről elismerem az értelmiség, a középosztály mindenkori felelősségét. Azt azonban mindig törvényes körülmények között kell számonkérni, és az igazságtétel nem sújthat ártatlanokat. A magam személyére nézve olyan próbatételnek tudom tekinteni az engem is sújtó megaláztatást, amelynek élményeiből nemcsak torzulhat, hanem erősödhet is a jellem, tehát nincs bennem gyűlölet, bosszúvágy. Nem tudom viszont elfogadni a kollektív bűnössé nyilvánításnak azokat a következményeit, amelyek személyválogatás nélkül nyomorítottak meg ártatlanokat, s amelyek szüleink nemzedékét az újrakezds, az elemi erkölcsi elégtétel lehetőségeitől durván megfosztották. Értük, az ő emléküik miatt kell megkondítanunk újra és újra a harangot, hogy ne feledjünk.

Miskolc múltjának e szomorú eseménye akkor kap értelmet, ha befogadjuk, meg-szívleljük tanulságait. Segítsük hozzá az ifúságot, hogy a kárvallottak vallomásaiból megismerhesse a nehéz idők valóságát és a helytállás példáit.

Tisztelt Polgármester Úr!

Fogadja el tőlünk és adja tovább az egykori kitelepítettek, száműzöttek tanúságtételét. Üzenjük a fiataloknak, tanuljanak a történelemből, lássák meg, hol az érdem és hol a vétek. A bibliai bölcs Salamonnak példabeszédei óta tudhatja már az emberiség: „az igazság felmagasztalja a nemzetet, a bűn pedig gyalázatára van a népeknek”. Adjuk tehát tovább a történelmi idők tanítását és őrizzük együtt a nehéz sorsot megélt elődöknek az emlékezetét!

A vörös csillag és az európai uniós csillag egymást kizáró értékek

Hölgyeim és Uraim!

Ha ránézünk december 25-én egy hideg, téli délutánon egy karácsonyfára és egy fára, amelyik kint van az erdőben, először azt a különbséget látjuk a kettő között, hogy az a karácsonyfa, amelyik bent van a meleg szobában, sokkal díszesebb. A törzse, az ága, a levelei viszont ugyanolyanok, mint amelyik kint van az erdőben. Ha várunk két-három hetet, már több különbséget látunk a két fa között. A szobában levő fának lekonyultak az ágai, a tűlevelek pedig elvesztették a színüket, jórésztük talán le is hullott. Pedig december 25-én nem volt semmi különbség a két fa között, ami a törzset, az ágakat és a leveleket illeti. De mégis óriási különbség volt köztük, olyan, ami a szemnek láthatatlan. Az egyik fának volt gyökere, a másiknak nem. Amelyiknek volt gyökere az erdőben, az még februárban is ugyanolyan szép zöld, amelyiknek viszont nem volt gyökere, már kidobták és valamelyik szeméttelre hurcolták.

Miért fontos nekünk, akár fiataloknak, akár időseknek, múltbéli eseményekkel foglalkozni? Azért, mert az életet csak így érthetjük meg teljesen. Aki nem ismeri a múltat, az nem értheti meg a jelent. És ha nem érti a jelent, nem tudja tervezni a jövőt. Ezért van szükségünk gyökerekre, ugyanúgy, mint a fenyőfának, és ezért kell ismerni a múltunkat, mert jelenünket meg akarjuk érteni, a jövőnket pedig tudatosan akarjuk tervezni.

Másfél esztendeje megemlékezés-hullám van Magyarországon a kitelepítésekkel kapcsolatosan. Indokolt is ez, hiszen hatvan évvel ezelőtt három éven keresztül zajlottak a különböző kitelepítések. Az első ütemben 1950 nyarának elején a jugoszláv határmenti településekről vitték el az ottani embereket, majd következett a budapestiek kitelepítése, tízezer emberé, majd ezután a harmadik hullámban Miskolcra, Váralotrára és más településekről vitték el az ottani értelmiség színe-javát. Hatvan évvel később, jól láthatóan ugyanezt a hullámot követik a megemlékezések is, országszerte.

A kitelepítések fő célja a társadalom megfélemlítése és az értelmiség lefejezése volt. A megfélemlítés terén óriási büntetőhadjáratot indítottak a kommunista hatóságok. Egymillió ember ellen folyt valamilyen büntetőeljárás. Hatszázötvenezer esetben terjesztettek be vádiratot a bíróságok elé, és 390 ezer esetben született elmarasztaló bírósági ítélet 1950 és '53 között, a Rákosi-korszak legszörnyűbb esztendeiben. Láthatjuk ezt az egymilliószámot, jól jelzi, hogy nem volt olyan ember, akinek a szomszédját, rokonát, munkatársát, barátját vagy ismerősét valamilyen módon a kommunista államhatalom egyes hatóságai el ne érték volna. Mindenkire elért a megfélemlítés, mert senkinek nem volt olyan rokona, ismerőse vagy barátja, akit el ne vittek volna pár napra, pár évre, vagy életfogytiglan, és ne szenvedte volna meg a kommunista államhatalom diktatúráját.

A miskolci kitelepítés is jól mutatja, hogy a másik fő cél a teljes társadalom megfélemlítésén kívül az értelmiség megtörése, megsemmisítése, elhurcolása volt. Három polgármestert, számtalan katonatisztet, köztisztviselőket, alpolgármestereket, üzletvezetőket, egyházi előljárókat vittek el Miskolcra is. Százhatvankilenc családot és egyenleg 30 embert. Ez mind azt a célt szolgálta, hogy a miskolci értelmiség, amelyik a kommunista államhatalommal szembe tudott volna szállni, amelyik a társadalom természetes védekezőképességét megjelenítette volna a diktatúrával szemben, azok ne Miskolcon, hanem Borsósón legyenek, és ne korábbi feladatukkal foglalkozzanak saját üzletükben, vagy saját hivatalukban, hanem kényszermunkát végezzenek, elsősorban a mezőgazdaságban. Talán nem is gondoltak rá, hogy ezeknek az embereknek a titulusa a teljesítményüknek köszönhető, és nem a született előjogaiknál fogva voltak előljárók, vezetők, tisztviselők, hanem azért, mert nem hiába nyerte meg a borsósi munkatábor a kommunista munkaverseny egy-egy kitüntetését, hiszen olyan emberekről volt szó, akik szorgalmuknál fogva jutottak el a társadalomban valamilyen vezető pozícióba.

Hadd hozzam ide Isépy Tamás egy gondolatát. Ha nem lett volna a magyar történelem olyan sokféle fordulóval fűszerezett, mint volt, ha nem telepítették volna ki minden diktatúrák nevében, legyen az barna, vörös, vagy bármilyen színezetű, az épp aktuális értelmiséget is, hol tartana ma Magyarország. Nem akarom megmondani, melyik, nem akarok reklámot csinálni, de van egy hazánkban most is működő kis kereskedelmi hálózat, amelyet még az 1800-as évek végén egy osztrák család alapított. Ha egy ugyanilyen kis bolthálózatot alapított volna egy magyar ember az 1800-as évek végén, azt talán feldúlták volna az első világháborúban a bejövő csapatok, kifosztották volna valamelyik hadsereg katonái, vagy államosították volna a tanácsköztársaság idején, ha azt is túlélte volna, talán a tanácsköztársasággal való kollaborálás miatt utána vették volna el. Ha túlélte volna a két világháború közötti korszakot, akkor a náci bevonulás után talán a német hadsereg vette volna kezelésbe, ha még azt is túlélte, a vörös hadsereg bevonulása után a kollektivizálással veszítette volna el. De ha még ezután is működött volna, akkor a rendszerváltás után, a megváltozott piaci viszonyok között a szabadverseny tette volna tönkre ezt a bolthálózatot. Mert hát Magyarországon ilyen sokszor van változás a történelemben, és ez az, ami óriási csapás.

Ennek ellenére nálunk mindig ki tudott alakulni egy új értelmiség, amelyik a társadalomnak néha gyengébb, néha erősebb, de gerincét és bázisát tudta képezni, ami nagy történelmi csoda. De adjuk össze ezeket az értelmiségieket, és akkor képzeljük el, hol lehetne 2012-ben Magyarország.

Az a megfélemlítés, amit itt Miskolcon és máshol is a kommunisták végrehajtottak, nagyon eredményes volt. 1995-ig nem is nyíltak meg a levéltárak, nem voltak megismerhetők a kitelepítésekkel kapcsolatos dokumentumok. Éppen ezért késett meg minden ezzel kapcsolatosan, akár az emlékezés, akár a múltfeltárás, akár a kárpótlás kérdése. Ezért kellett várni egészen az első Orbán-kormányig, hogy február 25-e a kommunista áldozatok emléknapja legyen, és akkor született meg az első olyan

kormányrendelet, ami a kitelepítettek számára biztosított nyugdíj-kiegészítést tartalmazta. Ki kellett várni további kormányzati ciklusokat, egészen 2010-ig, ennek a kormányzati ciklusnak az idejét kellett megvárni, hogy méltó központi emlékműve legyen Budapesten a hortobágyi kitelepítetteknek. Aki Budapesten jár, akár sötétedés után is elmehet megnézni, hiszen ez a világ egyik első olyan emlékműve, amelyik éjszaka jobban mutat, mint nappal. Üvegbetonból készült, és amikor lemege a nap, és hátulról a reflektorok megvilágítják ezt a barakk-kontúrú formáló betontömböt, azoknak az embereknek a körvonalai rajzolódnak ki, akik ott lefekvéshez készülődnek. A jelen esemény meghívóján is egy hasonló jelenet látható.

A rendszerváltás után több mint húsz évet kellett várni, hogy a büntetőtörvénykönyv a kommunista rendszer bűneinek tagadását ugyanolyan büntetéssel sújtsa, mint a másik embereket tömegesen elpusztító rendszerét, a náciizmusét és a holokauszt tagadását. Úgy gondolom, így van rendjén, aki az egyik áldozatot gyászolja, ugyanúgy gyászolnia kell a másik diktatúra áldozatait is. Kellott várni egészen március 14-éig, hogy megszülessen a 16/2012-es országgyűlési határozat, amely a kitelepítettek emlékééről, és az őket befogadók emlékééről szól. Így emlékezett meg az Országgyűlés is egy határozatával arról, hogy 60 évvel ezelőtt kezdődtek meg a kitelepítések a Hortobágyra és más kényszermunkatáborokba. Ennek a határozatnak az az előremutató jele, hogy nem pusztán megemlékezik az áldozatokról, nem csak felhívja az önkormányzatokat, a civil szervezeteket, hogy tartsanak megemlékezéseket, állítsanak emlékműveket és készítsenek múltfeltáró dokumentumokat, de megemlékezik azokról is, akik befogadták ezeket az embereket. Akikhez betelepítettek deportáltakat, azoknak ezt büntetésül szánták. Ezáltal tapasztalják meg, hogy a nagyvárosokból kitelepített „burzsujok” miképpen nyomják el a vidéki embereket. A legtöbb helyen egymást segítették ezek a családok, a legnagyobb embertelenség az emberséget hozta ki az emberekből. Alapvetően mindenkiben ott van az emberség, és egy diktatúrában is egymást segítik az emberek.

Az áldozatoknak való elégtétel szempontjából legfontosabb az új alaptörvény, ami kimondja, a '49-es Alkotmány érvénytelenségét, hiszen az egy zarnoki rendszer alapja volt, amelynek nyomán ezeket a kitelepítéseket is egy korábbi, háborús jogszabály alapján hajtották végre. Kimondja, hogy 1944. március 19-én, a német náci csapatok bevonulásának napján megszűnt Magyarországon a függetlenség, a jogállamiság, megszűnt a közjogi jogfolytonosság, és ez csak 1990. május 2-án, az első szabadon választott Országgyűlés összeülésével történt meg. Mind a náci, mind a kommunista elnyomás időszaka nem része a magyar történelmi alkotmányosságának, kivettük ezt a történelmi közjogi jogfolytonosság rendszeréből. Azt is kimondja az új alaptörvény, hogy a mai szabadságunk 1956 forradalmából sarjadt ki.

Fontos ugyanakkor, hogy más szimbolikus nemzetközi tereken is, ne csak a belpolitikában, ne csak a jogalkotásban, máshol is megvédjük értékeinket, és ellenálljunk azoknak a törekvéseknek, amelyek relativizálni töreksenek a kommunista, vagy akár a náci rémtetteket is. Éppen ezért Magyarország kitart a strassbourgi vörös csillag-perben, ne lehessen Magyarország törvényesen vörös csillagot viselni. Ebben a szán-

dékunkban nagy örömünkre szolgál, hogy minden jelentősebb olyan magyarországi szervezet, amelyik a kommunista rémtettek áldozatait tömöríti, a magyar kormány mellé állt, és kérte végső kitartását. Ugyanígy a civil társadalom is, hiszen a több mint 720 civil szervezetet összefogó Civil Összefogás Fórum és Civil Együttműködési Tanácskozás is a magyar kormányt a végső kitartásra kérte. Ha valaki mégis kitűzi a vörös csillagot, ne számíthasson több ezer eurós, akár több havi, vagy évi megélhetését biztosító kártérítésre. Éppen ezért a magyar kormány fellebbezést is benyújtott ebben az ügyben, amit azonban indoklás nélkül visszautasított a strassbourgi bíróság és nem folytatott le másodfokú eljárást.

Nagyon furcsa, sőt veszélyes, hogy éppen azok a magyarországi politikai erők, akik a magyar kormánynál magukat nyugatiasabbnak, modernebbnek, atlantistábbnak tartják, pont azok álltak ki a vörös csillag mellett. Márpedig amikor Magyarországon a vörös csillag megjelent, akkor az európai és a keresztény értékek nem jelenhettek meg. A vörös csillag és a 12 európai uniós csillag egymást kizáró értékek. Aki az egyik pártján áll, nem állhat a másik pártján. Amikor Magyarországon a vörös csillag nevében uralkodott bárki is, akkor az európai értékeket, az emberi méltóságot mindenki sárba taposta, nem tartotta tiszteletben. Amikor a vörös csillag megjelent Magyarországon, az emberi méltóság többé nem számított. Aki az európai értékeket vallja, aki atlantistának tartja magát, aki nyugatos pártot akar vezetni, vagy annak tagja akar lenni, az nem védheti a vörös csillagot, nem állhat ki mellette. E kettő nem fér össze.

Mint mondtam, Magyarország nemzetközi téren is igyekszik motorja lenni a kommunista és náci rémuralommal való szembenállásnak, éppen ezért egy évvel ezelőtt, amikor Magyarország az Európai Unió soros elnöke volt, mi magunk motorizáltuk lengyel és litván barátainkkal együtt azt a következtetést, amely augusztus 23-át a Molotov–Ribbentrop-paktum aláírásának évfordulóját közös európai emléknaprá tette, a XX. századi totalitárius diktatúrák áldozatainak közös európai emléknapjává. Egy magyar európai uniós elnökség kellett ahhoz, hogy náci és kommunista áldozatokat ugyanúgy gyászoljon Európa, közös megemlékezésre kerüljön sor. Tavaly Varsó volt e megemlékezés színtere, idén Budapesten fogjuk ezt tartani, nemzetközi meghívotti körrel. Bízunk benne, hogy augusztus 23-án az Európai Unió minél több igazságügyi minisztere itt lesz, és közösen tudunk megemlékezést tartani.

Jól mutatja a két diktatúra közötti átjárhatóságot, a Terror Házának, az Andrássy út 60-nak egyik sarokszobája, ahol az úgynevezett átöltözős szobában láthatók azok a dokumentumok, amelyek azt bizonyítják, miként lettek az egykori nyilas pártnak a kiszolgálói az új, kommunista párt kiszolgálói. Ott láthatnak egy olyan formanyomtatványt is, amelyet nyomdai mennyiségben állítottak elő, és arról szólt, hogy eddig a nyilas párt tagja voltam, megbántam, de ígérem, hogy mostantól jó kommunista leszek, a kommunistákat fogom szolgálni. Ebből látszik, hogy szélsőjobb és szélsőbal között könnyebb az átmenet, mint a demokratikus erők és a szélsőséges erők között.

Hogy mekkora értéke van a szabadságunknak, a hortobágyi kitelepítettek, a B-listázottak, a kivégzettek, a bebörtönzöttek életéből láthatjuk. Volt aki az életét, vagy a szabadságát áldozta érte, akár három évet is valamelyik borsósi, vagy más hortobágyi kényszermunkatáborban. Mi tehát tudjuk értékelni a szabadságunkat, és fontosnak tartottuk azt is, hogy a jövő generációja számára is biztosítsuk. Ezért a kormányzat a megemlékezésen túl az új alaptörvénnyel és a sarkalatos törvényekkel olyan garanciarendszert hozott létre, amely megóv minket a szabadság csorbításától. Az új alaptörvény az Európai Unióban is példamutató módon, az Európai Alapjogi Charta bázisán él. Nincs szinte olyan alaptörvény még egy az Európai Unión belül, amelyik olyan széles körben és olyan modern alapjogot is tartalmazva sorolná fel az alapjogok listáját, mint a magyar alaptörvény. Ennél szélesebb emberi jogi lista nincs az Európai Unión belül. Ez a jogi része, a stabilitást megteremtik a sarkalatos törvények, az emberjogi fundamentumok védelmét pedig az alaptörvény elejére áthozott alapjogi listája.

Fontos a társadalmi személyi stabilitásnak a megőrzése is. Ahogy beszédemet kezdem, úgy szeretném befejezni is. Az értelmiség, a középosztály megtörésére találták ki a kitelepítés eszközt a kommunisták. Mi azért hoztunk létre olyan adójogi, családjogi és más intézkedéseket, azért igyekszünk a középosztályt mindenképpen megerősítő döntéseket hozni a Parlamentben, mert csak egy széles, az ország kétharmadát kitevő és stabilitásban élő középosztály képes arra, hogy hosszútávon Magyarországot megóvja mindenfajta politikai kilengéstől, megvédje a szabadságunkat, és megvédjen minket attól, hogy hasonló fekete emléktáblákat még egyszer, akár Miskolcon, akár máshol, fel kell hogy állítsunk. A középosztály megerősítése lesz az, ami igazán méltóvá tesz minket Isépy Tamáshoz, Varga Laci bátyánkhoz és mindenki máshoz, akiről ez az emléktábla és ezek a megemlékezések szólnak.

*(A Hortobágyra kitelepítettek miskolci emléktáblája előtt,
június 24-én elhangzott ünnepi beszédek szerkesztett változata)*

Elhallgatás, szembenézés, emlékezés

A totalitárius diktatúrák áldozatainak európai emléknapja augusztus 23., és június 29-én pedig a kulákküldözés áldozataira emlékeztünk. Ő. Kovács József történésszel, a Károli Gáspár Református Egyetem docensével a magyar parasztság jelenkori történetéről és a meghurcolt gazdákra való emlékezésről beszélgettünk.

– Miért kezdett el történészként a magyar parasztság 20. századi sorsával foglalkozni?

– Az elfojtott emlékezetnek, a tabusított, elhallgatott múltnak olyan fejezetéről van szó, amivel egy valamilyen módon magát írástudónak tartó embernek foglalkoznia kell. Diákkoromtól kezdve az ilyen tabutémák vonzottak. Egyébként a német előtanulmányaim során is a vidék társadalomtörténetét vizsgáltam. Motivált az is, hogy miután megnéztem a ma

is olvasható szakmunkákat, azzal szembesültem, hogy továbbra is mellébeszélnek, tudatosan vagy felkészületlenségből fakadóan torzítanak.

– A tabusítás következményeivel a kutatás során is találkozott?

– Minden megyei levéltárban kutattam, sok emberrel készítettem interjút, és folyamatosan azzal szembesültem, hogy valamiért hallgatnak mind az áldozatok, mind a tettesek. 2010 áprilisának végén például megszólítottam egy közel hetvenéves aszszonyt, és azt mondta nekem, hogy ne bolygassuk a múltat, nehogy baja legyen a gyerekeinek.

– Miért van az elhallgatás, miért van az emberekben az elfojtottság? Van-e erre történelmi válasz?

– Igyekszem választ találni erre a most megjelent könyvemben. A hatalom részéről erőszakot alkalmaztak: elvették az emberek tulajdonát és nagyüzembe kényszerítették őket. Ennek során mind a tettes, mind pedig az áldozat traumatizálódott. Ebből a traumatizált helyzetből következett a tabusítás.

A rendőrök elrejtett termények után kutatnak 1951 márciusában egy „kulák” kamrájában. (Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára, Budapest)

– *Milyen szintjei voltak az erőszaknak?*

– Az 1948-ban megindult első kollektivizálási vagy téveszesítési hullám sikertelen volt, mert nem érték el azt az arányt, amit akartak. 1956-ban két hét alatt feloszlott az, amit addig létrehoztak, és 1958-ban a parasztság háromnegyede még mindig egyéni gazdálkodó volt. Az a kérdés, mi történt 1958 és 1961 között, hogy egy közel másfél milliós tömb ilyen gyorsan a kollektív gazdaságba vagy az iparba került? Nem történhetett ez másként, mint az erőszak egy igen kidolgozott módszerének az alkalmazásával. Ennek három szintje volt. Az első a pszichikai nyomásgyakorlás: például hazaküldték a gyereket az iskolából, kitették az embert a munkahelyéről, amíg nem léptette be a szüleit. Kádárék nagyon ravaszak voltak. Míg Rákosiék az ÁVH-ra, a rendőrségre, a helyi módszerekre támaszkodtak, addig Kádárék bevonták a társadalmat, és azt mondták, társadalmi ügyé kell tenni a szövetkezetesítést. A második az adminisztratív, a harmadik a fizikai erőszak. Itt érkezünk el ahhoz a kérdéshez, hogy miért van ma is tabusítás.

– *Miért?*

– Az említett történetekből nem lehetett kimaradni. Sokak életén különböző okok miatt ez egyfajta szégyenfolt. Úgy gondolják, jobb erről nem beszélni, mert családtagok, rokonok is valamilyen módon érintettek. Pedig ezzel szembe kellene nézni! Beszéltem olyan idős házaspárral, akiknél egyikőjük fiatalon agitátor volt, a másik pedig a kiszemelt ember. És találkoztam olyan polgármesterrel, akinek az irodájában, a korábbi tanácselnöki szobában folytak a kínzások. Bár a falu vezetője mindenről tudott, a beszélgetésünkig nem jutott eszébe, hogy egy emléktáblát helyezzenek el a falra.

– *Mi történt a parasztsággal 1945 és 1965 között?*

– Európában a parasztság, mint nagy társadalmi tömb, a 20. században eltűnik, de nem mindegy, hogy miként: máról holnapra vagy fokozatosan. A magyarországi erőszakos állami tulajdonelvétele, a traumatizálódás a szovjetizálás példája. A magyarországi társadalom 1949 táján még többségében agrártársadalom volt. Az 1956-os forradalom leverése ellenére az egyéni parasztgazdaságok háromnegyede 1958-ban még létezett. Az 1940-es évek végén a tanyákat elkezdték felszámolni, mert útjában álltak a nagyüzemi programnak. 1946-tól rendelettel szüntettek meg egyesületeket, ezzel felszámolták a falusi, de az egyházi civil társadalmat is. Megtörték a generációk egymás mellett élését. A hatalom intézkedéseinek következménye, hogy a falvakban az 1960-as évektől hirtelen megugrott az orvoshoz látogatóknak a száma is. Az öregek feleslegesnek érezték magukat, hiszen korábban volt helyük a generációs kapcsolatokban. Ezek a folyamatok felgyorsították az elvándorlást a falvakból és a települések öregedését. Azzal, hogy a földet elvették az emberektől, azokat a létformákat szüntették meg, amelyek korábban valamelyest működtek. 1950 és 1970 között körülbelül egymillió ember hagyta el a falvakat. Bárhonnan nézzük a kollektivizálás folyamatát, nem tudjuk pozitívként értékelni.

– *Miért számolták fel a parasztságot?*

– Egy ellenpolitikai bázist jelentett, amely gazdaságilag önálló egységet alkotott,

nagycsaládokból állt, továbbá egyházakat működtetett. A „kulákokat” ellenségként állították be, hiszen először a módos, befolyásos, kisebb-nagyobb birtokkal rendelkezőket kellett kiiktatni a falusi társadalomból, hogy szét lehessen zilálni az egész rendszert. A kuláknak minősített emberek megbélyegzettként kitzsított csoportba kerültek, és ez sok esetben nemcsak bebörtönzéseket, hanem kivégzéseket is jelentett.

Mindent ellenőriztek, mindent lefoglaltak! ((Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára, Budapest)

– *A diktatúra parasztsággal kapcsolatos céljainak voltak egyházi vonatkozásai?*

– Sztálin az egyházüldözések kapcsán megfogalmazta, hogy a parasztok azért is veszélyesek, mert a templomot a lelkükben hordozzák. Tehát, mint mondta, nem elég, hogy elpusztítjuk, bezárjuk a templomokat, bebörtönözzük vagy megöljük a papokat. A magyarországi kollektivizálási kampány előtt megtörték, megszarolták az egyházi méltóságok jelentős részét. A lelkipásztoroknak a prédikációkban és egyéb megnyilatkozásaikban folyton a kollektivizálás mellett kellett volna érvelniük. Nem véletlenül írtam a könyvemben egy olyan fejezetet, amelynek az a címe, hogy A kollektivizálás mint egyháztörténet. Ugyanis én azt állítom, hogy az 1958 és 1961 között végrehajtott teljes kollektivizálás húzta ki gazdasági és társadalmi tekintetben máig nyúló hatással a talajt az egyházak lába alól. Azzal, hogy a helyi gazdaréteget kikapcsolták, a fiatalok nagy része elmenekült a faluból, a föld már nem jelentett egyházközségi alapot. Emellett nagyon sok lelkész kénytelen volt munkát vállalni a létrehozott nagyüzemekben. Ugyanis ha ők nem megfelelő módon viselkedtek, akkor esetleg az egyházi vagy az állami támogatás megvonásával szembesültek.

– *A megbélyegzett gazdák emléknepjének egyik célja az, hogy a jövő nemzedékeivel megismertesse a magyar parasztság sorsát. Sikerülhet ez?*

– Válaszom határozottan: igen. Az utolsó kollektív társadalmi trauma a kollektivizálás volt. A traumájával együtt vállalni kell a múlttal történő szembenézést! A 20. század annyi tabusítási történetet produkált már, hogy ha ez így folytatódik tovább, akkor csak újabb közönyösödési folyamatot, mellébeszélést, manipulációt és hazugságot eredményez. Ki kellene mondani, hogy a kulákküldözés, a kollektivizálás befejezése egy állami erőszakos beavatkozás, diktatórikus eljárás volt. A terror ideje

alatti viselkedésformákról el kell mondani azt is, nem biztos, hogy mi másképp viselkedtünk volna akkor. De úgy tenni, mintha az ötven évvel korábbi „tsz-pszichózis” hatása nem létezne, miközben ez ott munkál mindenütt, nem szabad. A tabusítás, szerintem, a legrosszabb reakció egy demokratikus rendszerben.

* * *

„Az egyéni parasztgazdaságok felszámolása egyben azt is jelentette, hogy a földbirtok, mint a magántulajdon köré hierarchikusan szerveződő falusi egzisztenciák alapja, már nem jelentett egyben egyházi bázist is. A földek és az egykori parasztok térszerűsítése így egy olyan, a mindennapokban zajló »vallásháborúnak« is tekinthető, amelyben az állam és a vidéki alsópapság mellett az agitátorok és a kollektivizálásban érintett gazdák családjai csaptak össze” – írja a most megjelent kötetében Ö. Kovács József. A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában címmel a Korall kiadónál megjelent nagydoktori értekezés a vidéki Magyarország 1945 és 1965 közötti politikai társadalomtörténetét vizsgálja levéltári források alapján.

T. Németh László
(Reformátusok Lapja)

Pálos szentmise és koncert a szentléleki romoknál

A Csatárlánc önkéntes csoport által a Bükkben található szentléleki pálos kolostorrom megmentéséért indított kezdeményezés keretében elindultak a régészeti és műemlékvédelmi munkálatok.

(Fojtán László felvétele)

Az ebből az alkalomból szervezett jelképes nyitórendezvény keretében június 15-én a kolostorromnál szentmisét mutatott be *Bátor Botond* pálos tartományfőnök.

A szentmise előtt a Hassler-énekegyüttes adott jótékonyági koncertet. Képeink itt készültek.

A szentléleki egykori pálos kolostor romja műemléki védelem alatt áll, Miskolc egyik reprezentáns kulturális emléke és a Bükk hegység kedvelt turisztikai látványossága. Sajnos a rom az utóbbi években látható pusztulásnak indult. A kolostor templomának falai repedeznek, a diadalív kövei leesnek, a templom maradványait az összedőlés veszélye fenyegeti. A kolostor falait elhordták, illetve betemették, a falakon kinőtt növényzet gyökerei a felszín alatti falmaradványokat teszik tönkre.

2011 végén miskolci zenészek, *Czakó Péter* klarinét- és szaxofonművész vezetésével, valamint civilek rommentő akciót kezdtek el. A kezdeményezést támogatja az örökségvédelem is. A művészek, civilek felvállalták, hogy jótékonyági koncerteket szerveznek és e koncertek támogatásként kapott adományait a rom megmentésére fordítják. A rendezvényeket a Miskolci egyetem Tanárképző Intézetétől *Karlowits-Juhász Orchidea* koordinálja (www.csatarlanc.com). *Kosdi Attila* építész a tervezési és a kiviteli feladatok, munkák szervezését, koordinálását vállalta fel (www.koh7.hu). A Herman Ottó Múzeum a tudományos kutatást és a régészeti feltárást végzi el *Pusztai Tamás* igazgató támogatásával és *Szörényi Gábor* régész vezetésével.

A kolostor területén régészeti feltárás és állagvédelmi munkálatok zajlanak. E munkálatokra már több önkéntes jelentkezett, de várják a további jelentkezőket. A régészeti feltárás első szakaszának befejezése után elkezdődik az állagvédelem.

(KA)

Elöljárók: **Dr. Kádár Zoltán nyugalmazott osztályvezető szülész-nőgyógyász főorvos**

Egy nagyközségnyi csecsemőt, 5 ezret segített a világra *dr. Kádár Zoltán* szülész-nőgyógyász, nyugalmazott főorvos. Az 50-es években az osztályban külön padba ültették, mert édesapja lelkész volt. A miskolci Földes Ferenc Gimnázium befejezésekor Kitűnő Tanuló Érdemérem kitüntetést kapott a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnökétől. Az orvosi egyetemre való jelentkezésekor fél pont híján a maximális pontszámot érte el. A politikai felvételiztető a vallás megszűnése a szocializmusban témaköréről kérdezte, emiatt vesztett fél pontot. Diákként a Debreceni Orvostudományi Egyetem Klinikáján dolgozott, de amikor végzett, az álláselosztó bizottság a Nyírségbe küldte. De volt középiskolájának igazgatója Miskolcon 15 perc alatt szerzett számára állást. Presbiterként missziós munkájának a fiatalok egészségnevelését tekinti.

Dr. Kádár Zoltán

A KÜLÖN PAD – *„Az ötvenes évek elején kezdtem az általános iskolát Miskolcon, a belvárosban. A tanterembe való belépéskor a baloldalon a 3 padosoros osztályközösség volt látható, a jobb oldalon pedig egy szemetes, mellette egy pad, abban ültem én”* – mondja kicsit kesernyésen nevetve a főorvos. Édesanyja, hogy megkímélje fiát e kellemetlenségtől, két év után jobbnak látta

kivenni a belvárosi iskolából, és Hejőcsabára vitte, ahol ő tanított, miután államosították korábbi munkahelyét, a Tóth Pál Református Gimnázium és Tanítóképzőt. Édesapja a Csabai kapui kórház lelkéze volt, majd megszervezte e városrészben a gyülekezetet, és templomot építettek a hívekkel 1948-ban, ami a mostani SZTK Rendelőintézet helyén állt.

Riportalanyom levett egy kiadványt a könyvespolcra, ahol a különböző fordítású bibliák is sorakoztak, és büszkén mutatta az írást, amit édesapja kórházi missziójáról írt. Amikor a volt tanáiraírók kezdett beszélni, mély, dörmögős hangja kedvesebbé változott. *„Nemcsak a tananyagot tanították meg velünk, hanem neveltek is. Csak néhány nevet említek, Harsányi Laci bácsi, Baczó Balázs, akik a háború előtt a református gimnáziumban meg a Fráter György Katolikus Gimnáziumban tanítottak. Mindemből 5-ös voltam, ezért az akkori törvény szerint nem kellett írásbeli érettségi vizsgát tennem. A felvételi 'káder anyagomhoz' ezt is csatolták, meg*

a Kitűnő Tanuló Érdemrendet is, amit Losonczi Pál írt alá. Lehet, hogy ennek az aláírásnak is köszönhetem, hogy felvettek az orvosira?” – teszi fel a költői kérdést Kádár Zoltán.

NYÍRSÉGI ÁLLÁS AJÁNLAT – Negyedéves korától a Debreceni Kórbonctani Intézetben dolgozott díjazott demonstrátorként, az volt a feladata, hogy részt vegyen a kutató munkákban, az oktatásban és a mindennapi működésben. Ezért annak idején – elmondása szerint – nagyon jó díjazást kapott, melyből tudta fizetni az albérleti díj felét, mert kollégiumi ellátást, tekintettel a származására, nem kapott. A szülőknek ez igen nagy segítséget jelentett abban az időben. Vallását az egyetemi évek alatt is gyakorolta, a Megyeházával szemben lévő Csonka templomba járt. 1971-ben édesapja előtt itt mondta ki a boldogító igent Bagyó Erzsébet gyermekgyógyásszal. Mikor végzett, a professzora azt mondta, a klinikáján lenne számára hely. *„Viszont az úgynevezett álláselosztó bizottság, úgy döntött, hogy körzetbe kéne inkább mennem, még pedig a Nyírségbe.”* (Az akkor korántsem örömteli helyzeten, most már évtizedek múlva, csak nevet a nagy tudású szakember.) Másnap reggel hazament Miskolcra, zsebében a világszerte ismert professzorának, *Endes Pongrácnak*, a DOTE Kórbonctani Intézet vezetőjének az ajánlásával. (Ma már egyébként a tudományos labor a professzor nevét viseli, a Klinika szoborparkjában pedig ott áll Endes Pongrác szobra.) *„A családi tanácskozás alapján arra jutottunk, hogy reggel felhívjuk a volt középiskolám igazgatóját, akit közben megváltasztottak a megyei tanács elnökhelyettesének. Emlékezett rám, fogadott is még aznap délelőtt, és rövid időn belül, 15 perc alatt lett munkahelyem. A B.-A.-Z. Megyei Kórház Szülészeti Osztályára kerültem, Nemeckay Tivadar osztályvezető főorvoshoz, ahol 23 évet dolgoztam. Majd a Gyöngyösi Kórház szülészeten az osztályvezető főorvosi állást pályáztam meg, 5 és fél évig dolgoztam az új szülézet beindításán. De Miskolc iránti nosztalgiám megmaradt, és amikor 1998-ban felkeresett a város vezetése, a kórház igazgatója, hogy nem vállalnám-e el a Vasgyári Kórház szülészetenek vezetését, nem sokat gondolkoztam, igent mondtam.”*

A DISZKÓ ORVOS – Kádár Zoltán szülész-nőgyógyász praktizálása alatt 5–5 és fél-ezer csecsemőt segített a világra. Szomorúan tapasztalja, hogy pályája kezdete óta folyamatosan csökken a születek száma. A magyarság létszáma hazánkban évente 40–45 ezerrel csökken, egy kisvárosnyi szaporulat hiányzik. Kicsit dicsekedve mondja, hogy a diszkó korszak kezdetétől, a 75-ös évektől, megpróbált ez ellen tenni. A „Diszkó doktor válaszol” címmel ifjúsági-zenés összejöveteleket szerveztek nőgyógyász kollégáival együtt. *„Olyannyira sikeres volt, hogy még a Nyíregyházi Tanítóképző Főiskolára is meghívtak bennünket. Ám a helyzet, ennek ellenére, sajnos a mai napig nem javult.”*

A Belvárosi Gyülekezetben presbiternek megválasztott főorvos, a „diszkó doktor” a jövőben, a Kossuth utcai Nyilas Misi Házban működő táncházban, az óvodások, a bibliakörösök, a cserkészek körében szívesen folytatná rendelését. Meggyőződése, hogy a felvilágosult, keresztyén erkölcsiségű fiatalok sokat tehetnek nemzetünk jövőjéért.

Karcsai Nagy Éva (*Reformátusok Lapja*)

Dr. Kádár Zoltán nyugalmazott osztályvezető szülész-nőgyógyász főorvos az idén augusztus 20-án Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetéssel kapott! Szeretettel és tisztelettel gratulálunk!

Válság és nemzetstratégia

Az a mély válság, amelyben a magyar társadalom van, már ki tudja mióta, arra kell hogy ösztönözzön minket, hogy megtaláljuk ennek legmélyebb rétegeit. Ha a hanyatlás okait keressük, ezekben a rétegekben a lelki, szellemi, erkölcsi megrendülésünk lakozik.

Akármilyen fájdalmas és kegyetlen is ezzel szembeülni, egy emberi közösség hosszútávon való folyamatos hanyatlása, ami a magyarsággal már évszázadok óta történik, nem képzelhető el másképp, csak úgy, ha a minden emberi közösséget megalapozó legmélyebb szerkezet, a lelki, erkölcsi talapzat rendül meg. Az alapvető feladatunk aligha lehet más, mint hogy megkeressük ezeknek legmélyebb okait, és mindent megtegyünk annak érdekében, hogy ezeket a lepusztulási folyamatokat visszafordítsuk.

Bogár László

Talán többen látták a Duna Tv-ben négy részletben látható dokumentumfilmet, Jelenczy István alkotását, a Háború a nemzet ellen című filmet. Ez három évvel ezelőtt készült, 2009 nyarán, és jónéhányan elmondhattuk a véleményünket ebben a filmben. A címe önmagáért beszél: Háború a nemzet ellen. Ha egy nemzet ellen háború zajlik, akkor két alapvető kérdésre kell választ adni. Az egyik, hogy milyen fegyverekkel vívják, mert nyilván nekünk is olyan eszközöket kell használni, hogy megvédjük magunkat, a másik, hogy bármilyen kényelmetlen is, fel kell tenni azt a kérdést is, hogy ki pusztít minket. Ki és milyen módon támad ellenünk?

Ismert az a vicc, amelyben azt mondja a pesszimista, szörnyű, ennél már rosszabb nem is lehet. Dehogynem, mondja az optimista. És akkor most döntsük el, ki kettőjük közül az optimista. Én azt gondolom, hogy annál nagyobb optimizmus, hogy egy emberi közösség bátran szembe mer nézni azzal, hogy milyen helyzetben van, nem létezik. Ez az optimizmus legfelsőbb szintje.

Jelenczy filmjéből az is kiderül, hogy ebbe a helyzetbe nem ma keveredtünk bele. Négy részből áll ez a film, minden rész elején és a végén felcsendül egy csodálatos magyar népdal. Az a címe, hogy Menj el, menj el, szegény magyar. Pálóczy Horváth Ádám 1811-es gyűjtéséből ismerjük, a címe is önmagáért beszél, és nagyon furcsa áthallások vannak benne. Elég ha Reményik Sándor: Eredj, ha tudsz című versére gondolunk, akkor látjuk ezeket a drámai párhuzamokat. Ez a népdal a nemzetet korholja – az egyik sorát idézném, ami a legmélyebben fejezi ki a lényegét: *Vezettes-*

sed magadat, szembekötve, vakon, elfajult testvéritül csinált álutakon. Ez a verssor 300 évvel ezelőtt keletkezett, és az ember nem tud borzongás nélkül gondolni arra, hogy már akkor milyen pontossággal fogalmazta meg ismeretlen szerző honfitársunk a lényegét. Mert ebben a mondatban minden benne van, ami a történelmi lepusztulással kapcsolatos. Benne van, legelső helyen, tehát a sorrend is teljesen helyénvaló, hogy vezetted magadat, szembekötve, vakon, ezzel arra próbálja felhívni a figyelmet, hogy ne vezettesse magát, de a jelek szerint ez a kérdés 300 évvel ezelőtt is a leg súlyosabb sorskérdéseink egyike volt. Tehát az egyik legdöntőbb kérdés, hogy miért veszíti el folyamatosan a magyarság az érvényes tudásait, és azt a bátorságát, ami ahhoz szükséges, hogy az érvényes tudásából levonható következtetéseket cselekvéssé merje felépíteni.

Minden emberi közösségnek a legféltebb kincsei közé kell hogy tartozzon az a képessége, hogy megérti azt a világot, ami körülötte van, és van bátorsága cselekedni. Ne legyen illúzió, a cselekvés mindig bátorságot igényel. Az élet mindig életveszélyben van, és azért képes magát megvédeni, mert a Teremtő immunrendszerrel ruházta fel minden teremtményét és minden emberi közösséget is. Az idevágó népi bölcsesség ezt úgy fogalmazza meg, hogy nem az a legény, aki adja, hanem aki állja.

Virág elvtárs A tanú című filmben gyakran hivatkozik arra, hogy a nemzetközi helyzet fokozódik, de ez nem olyan nagy felismerés, mert a nemzetközi helyzet az elmúlt évtizedekben folyamatosan fokozódott, a nagy kérdés az, hogy ha az elmúlt ezer évben is fokozódott, akkor hogyan lehetséges az, hogy Szent Istvántól a Hunyadiakig ez a nemzet mégis képes volt magát megvédeni, pedig nem akármilyen ütések értek bennünket azokban az évszázadokban sem.

Az elmúlt fél évezred viszont folyamatos lepusztulási történet, egyik birodalmi függésből a másikba löknek minket át, és egyik pusztítóbb, mint a másik. Most is függésben élünk, csak ez azért veszélyesebb és pusztítóbb, mint az előző, mert az elmúlt 23 év alatt, az úgynevezett rendszerváltás, vagy a rendszerváltás rendszere nevű, újabb birodalmi függés során évi átlagban kétszer annyi anyagi erőforrást szivattyúztak ki az országból idegen hatalmak, mint a szovjet megszállás alatt. És ez csak az anyagiakat jelenti, és nem beszéltünk még a kereskedelmi televízióknak álcázott tömegpusztító fegyverek szimbolikus pusztításáról, amelyek némi késletteléssel anyagi pusztításként is leírhatók. Nem azonnal látszódik meg az, hogy a tizenévesek lelkében végbement erkölcsi rombolás, amit mondjuk egy Való világ sorozat produkál, mikor fog megjelenni olyan pusztító viselkedési formákban, amelyeknek negatív következményei milliókban is kifejezhetők. Ami újabb történelmi kudarc, mert amit mi szabadságnak hiszünk, annak a szabadságnak, felemelkedésnek, demokráciának következtében nagyobb intenzitással szivattyúzzák ki a magyar társadalom erőforrásait. Újból cseberből vederbe kerültünk, és meg kellene tudnunk válaszolni azt, hogy miért haladunk továbbra is ezen a lejtőn, és hogy hogyan fogunk ebből a helyzetből kikeveredni.

A dolgok lényegének megértéséhez a dolgok történetének a megértése adja a kulcsot, ezért újra szembesülnünk kell azzal, hogy még mindig hézagos tudásunk van

arról, hogyan is keveredtünk az elmúlt 25 év során ebbe a helyzetbe. Az a valami, amit mi rendszerváltozásnak tekintünk, korántsem az. Ahhoz, hogy diagnózist tudjunk adni arról a helyzetről, amelyben a magyar nemzet van, célszerű egy olyan modellszerű ábrázolást alkalmazni, amely három fontos létrétegben fogalmazza meg egy emberi közösség ön-újrateremtő folyamatát. A mindent meghatározó réteg az életünk és létünk újrateremtéséhez az a valami, amit lelki, erkölcsi, szellemi alapnak fogalmazhatunk meg. Mindent ez határoz meg. Ha ez ép és egészséges, akkor „a poklok kapui sem tudják megdönteni” az adott közösséget, de ha ez roncsolt állapotban van, az a közösség életképtelenné válik.

Az elmúlt 250 év során a jakobinus, a bolsevik és most a neoliberais réteg mindent igyekezett megtenni annak érdekében, hogy minél több embert győzzön meg ennek az ellenkezőjéről, tehát arról, hogy a lelki, erkölcsi, szellemi folyamatok nem számítanak, az anyagi, a közvetlen, nyers, fizikai élvezetekre lehetőséget adó anyag az, ami meghatározza az embert. Nincs pusztítóbb gondolat az emberi világban ennél, de lássuk be, nem volt sikertelen azon próbálkozás, hogy minél több honfitársunkat, és szerte a világon az embereket meggyőzzenek erről. Azért is van a világ és benne a magyarság ilyen helyzetben, mert szembeszegül a Teremtővel akkor, amikor elhiszi ezt a pusztító hazugságot.

Mi soha, semmilyen módon nem ülünk fel ezeknek a sötét és pusztító manipulációknak, sőt mindent megteszünk azért, hogy másokat is megvédjük tőle. Minden közösség meghatározó talapzata a lelki, erkölcsi folyamatok világa. Ez határozza meg azt – és ez a második szint – hogy a saját testünkkel hogyan bánunk. Azt azért rögzítjük, hogy a saját, fizikai testünkkel katasztrófálisan bánunk. Statisztikailag a népesebb, illetve az egészségi adatokkal szoktuk megragadni. A harmadik szint pedig, amit gazdaságnak szoktunk nevezni, ha ezt ebbe a logikai sorba rakjuk, akkor ez az anyagi testünk újrateremtése. Van tehát a lelki testünk újrateremtésének világa, a lelki, erkölcsi, szellemi talapzat, a fizikai testünk, és végül az anyagi test, az anyagi szükségleteink megteremtése. Amit gazdaságnak nevezünk a hétköznapi során, valójában nem más, mint az anyagi szükségleteink kielégítése.

Egy kicsit félrevezető az elnevezés, mert csak ezt szoktuk gazdaságnak hívni, holott a fizikai testünkkel is gazdálkodunk, és ahogy az előbbivel, a lelki, szellemi, erkölcsi javainkkal is rosszul gazdálkodunk, mert ha az elmúlt évszázadokban jól gazdálkodtunk volna, akkor 300 éve nem kellett volna megszületnie a népdalnak: vezetted magadat, szembekötve, vakon. Ez a legsúlyosabb dolog, amit elkövethet egy emberi közösség, ekkor gazdálkodik legrosszabbul szellemi, lelki, erkölcsi javaival.

Ha diagnózist akarunk felállítani ennek a három rétegnek az állapotáról, hogy legyen elképzelésünk arról, hogy milyen nemzetstratégiával és hogyan fogunk ebből a helyzetből kikeveredni, a következőket látjuk. Ha most fordított sorrendet állapítunk meg, azzal kell kezdeni, hogy régen nincs már olyan, hogy magyar gazdaság. Az a valami, amit ennek nevezünk, illetve ennek a teljesítménye, és ezen belül a tiszta haszon, amit minden emberi közösségnek a jövőbe kellene befektetnie, és ez elég komoly összeg, az ebben az országban tevékenykedő 3 millió 800 ezer ember munkája. Ez

évente annyi jövedelmet hoz létre, aminek tiszta haszna körülbelül négyezer milliárd forint. Ennek a tiszta haszonnak a 92 százaléka idegen tulajdonosoknak a kezében halmozódik fel, és az utóbbi három évben ennek a teljes egészét az utolsó dollárcentig ki is vitték az országból.

Amivel tehát szembesülni kell, hogy amit magyar gazdaságnak hívunk, két részből áll, a mindent letaroló része ez, amit aligha nevezhetünk magyar gazdaságnak, ez valójában három tucat globális vállalat lokális telephelyeinek hálózata. Ezek alapvetően bér munkát végeztenek itt. Azért olyan gigantikusan magas a külkereskedelem aránya, mert valójában a saját elosztó hálózatukban behozzák a nyersanyagot, a félkész termékeket, alkatrészeket, itt összeszerelik, a bennszülött páriáknak fizetnek valami nevetséges bért, ez például az Audi esetében ötöde annak – ugyanazt a munkát végzik és nagyon elégedettek az Audi vezetői a minőségével –, amit saját munkásaiknak adnak. Ez önmagában nem feltétlenül lenne probléma, ha erről tudna a magyar társadalom, másrészt ha lenne valami, ami ezt ellensúlyozza. Az rendben van, hogy ő találja meg a számítását, de az se lenne baj, ha mi is megtalálnánk.

Ez az egyik része annak a valaminek, amit magyar gazdaságnak nevezünk, és van egy másik része is, ez a félmillió magyar kisvállalkozó világa, amit én a saját történelmünkéből kilökött bennszülöttek páriagazdaságának nevezek, amivel persze nem őket akarom megbántani, csak arra hívom fel a figyelmet, hogy bennszülött páriák vagyunk a saját országunkban, akik a globális nagyurak asztaláról lehulló hulladékból próbáljuk a létünket fenntartani.

A globális hatalomgazdaság két kifosztó szivattyúja közül ma már az általunk, bennszülöttek által létrehozott érték több, mint 30 százalékát szívja ki minden évben az országból, ez több, mint 8 ezer 500 milliárd forint, aminek a nagyobbik fele a profit, a kisebbik része az adósságszolgálat. Ez a szolgálat lassan már 40 éves, az ötvenes évek elején kezdtek tudatosan eladósítani bennünket, máig is feltáratlan módon. Így járt minden közösség, amelyet 40 éve fosztogatnak egy csapdán keresztül.

A magyar gazdaság tehát egy beteges szerkezet, ahol a globális vállalatok jelentik a birodalmi megszálló hadsereget, és a szivattyúikon keresztül a maradék gazdaság minden erőforrását igyekeznek elszívni. Nem kell ezek után csodálkozni azon, hogy már 1979 óta folyamatos megszorítások vannak, ugyanolyan, mint a Bokros-csomag, meg a későbbiek, amelyeknek mindig az volt a lényege, hogy a nagy magyar megszorítók igyekeztek a bennszülöttek fogyasztását visszafogni, mert ha nagyobb részt foglal el a jövedelmek azon része, amelyeket a birodalom akar kiszívni, logikus, hogy a belső fogyasztást vissza kell szorítani. Bizonyos szerkezeti reformok – ez nagyon elegánsan hangzik – azt szolgálják, hogy egyre nagyobb hely jusson a kifosztó szivattyúknak.

Minden magyar megszorító, Kádár János óta, azokkal a mondatokkal vezette be, amit Kádár mondott, hogy elvtársak, már megint tovább nyújtózkodtunk, mint ameddig a takarónk ér. Minden magyar megszorító ezt a hamis, hazug logikát alkalmazza, hogy elsőként megvádolja a saját népét, majd odalökték a vigaszt, hogy ne féljeteK, majd így lesz jó. Most egy kicsit nem olyan jó, de majd lesz jobb is. A

tervhivatali tevékenységeket jobban megismerve a '70-es évek vége felé láttuk, hogy ez a majd jobb folyamatosan ismétlődött. Most is jó, mert azt soha nem volt szabad elmondani, hogy nem jó, de majd lesz jobb is. Minden nagyobb megszorítás erre a hármás hazugságra épült, arra, hogy a magyar társadalom magának köszönheti, hogy a fogyasztást vissza kell fogni, és hogy majd lesz jobb. Hogy hogyan, azt ma már pontosan látjuk. A magyar társadalom óriási áldozatokat hozott, mert az egy keresőre jutó béreink reálértéke az elmúlt 33 évben, '79-től napjainkig visszajutott a 34 évvel ezelőtti szintre. 33 év megszorításai nyomán, noha mindig elhangzott az ígéret, hogy így lesz majd jobb, a béreink a 34 évvel ezelőtti szinten vannak.

Az a 140 ezer forint, ami ma a nettó átlagkereset, pontosan annyit ér, mint a '78-as 3600 forint, mert ugyan 38-szorosára nőtt a bérünk, de az árak is ennyivel emelkedtek. Ebből a szempontból semmit sem számít, hogy ma nem öt, hanem ötvenötféle valamit tudnánk megvásárolni, mert erre szoktak hivatkozni, hogy micsoda árúbbóság... Persze, annak, akinek van pénze.

Az azonban sokkal fontosabb, hogy a jövedelemkülönbségek alaposan megnöttek az elmúlt 30 év során. Amikor az APEH begyűjti az adatokat, kiderül, hogy mindig vannak olyan adózók, akiknek az éves adóalapja körülbelül 7 milliárd forint volt. Ez annyit jelent, hogy az előző évben minden hónapban 530 millió forint volt a „fizetése” szegénynek, merthogy ebből még adóznia kell. Ezek az összegek persze felfelé húzzák az átlagot, amiben a havi 140 ezres és az 530 millió is benne van. Ha a felső 10 százalékot levonjuk, és csak a maradék 90 százalékát nézzük a magyar keresőknek, már egészen más a helyzet, mert a 90 százalékra vetítve az átlagkereset már csak 105 ezer forint. A vidéki Magyarországon ma emberek százazrei élnek ennyi pénzből. Dolgoznak 200 óra nehéz fizikai munkát havonta, és kapnak érte százezer forintot, amit Pesten úgy szoktak mondani, hogy jelkép és szimbólum. Egy épeszű ember nem gondolhatja komolyan, hogy ma, különösen egy egyedülálló fiatalember ebből a százezer forintból meg tud élni. Nem lehet, ezt egyébként a KSH rögzíti, hogy a keresők 37 százaléka valójában a fizikai létminimum alatt él. Százezer forintból nem lehet azt a két legalapvetőbb életfunkciót teljesíteni, hogy télen ne fagyj meg, és ne halj éhen. A kettőt együtt csak akkor, ha enyhe tél van. Mivel ezeknek az embereknek értelemszerűen semmi megtakarított pénze nincs, bármi történik, elég egy kisebb betegség, egy sérülés, ami kizökkenti a hétköznapi életet abból a kerékvágásból, ahol éppen csak meg lehet élni, és mindennek vége. A jövedelme csökken, a kiadásai megnövekednek, és mindennek vége. De még az sem kell, hogy mindez így bekövetkezzon, elég ettől rettegni. Ez ma Magyarország. Innen kellene megértenünk azokat a pusztító folyamatokat, amelyek most sújtanak bennünket. Ebből is látszik, hogy ami gazdasági problémának tűnhet fel, erkölcsi és szellemi okokra vezethető vissza.

Nem ismerjük fel ezeket a pusztító erőket, vagy ha felismerjük, nincs elég bátorságunk szóvá tenni, vagy valamit tenni, hogy ne csinálják ezt velünk. Nyilvánvaló az ebből adódó teendő, hogy a három évtizede tartó folyamatos lepusztítás megálljon, vagy enyhüljön. Döntő annak a tisztázása, hogy a magyar társadalom hogyan vesztette el azt a képességét, hogy világosan lássa, mi történik vele, és mindig legyen bátorsága, ha

valami rossz történik velem, legalább kérdezzen, vagy kitalálja, hogy ezt a rosszat hogyan lehetne megállítani.

A béreink tehát átlagosan 38-szorosára nőttek, de mivel az áraink is, ugyanott tartunk, mint '78-ban. A legpusztítóbb összefüggésre az a mozzanat hívja fel a figyelmet, ami a szolgáltatások terén megy végbe, mert először ezeket nyúzzák le a multik. A pénzügyi rendszer, a bankrendszer, a biztosítási, az energetikai rendszer, a kereskedelmi hálózatok rendszere, távközlés, hírközlés, közműhálózatok rendszere tartozik ide, mégpedig azért, mert itt lehet korlátlanul árakat emelni.

Miközben a béreink 38-szorosukra emelkedtek, a legtöbb szolgáltatások ára 200-szorosára emelkedett. Budapesten például két ilyen szolgáltatás van, ami több mint kétszázszorosára nőtt, az egyik érdekes módon a szemetésszállítás. Egy francia, száz százalékig állami tulajdonban lévő cég gyűjt és szállít szemetet Budapesten. Minden létező nyugat-európai államnak jó biznisz az, hogy Budapesten szemetet gyűjt, egyedül a magyar állam az, amelyiknek a jelek szerint nem az. A másik ilyen a BKV esete, ott 275-szörösére emelkedett a jegyek ára. 1978-ban 1,50 volt egy jegy ára, ma is 1,50, de nem forintban, hanem euróban. Csak mivel a fizetésünket nem euróban kapjuk, ennek következtében itt láthatjuk leginkább, mi történt az elmúlt harmincvahány évben. '78-ban az akkori 3600 forintért, ami akkor az átlagkereset volt, 2400 darab BKV-jegyet lehetett venni, ma a 140 ezer forintért, aminél valójában a többségnek kevesebb az átlagkeresete, körülbelül 380 jegyet vehetünk. Tehát BKV-jegyben számolva, a 34 évvel ezelőttinek az egyhatodát éri a fizetésünk. Nem szeretnék uszítani nagyon, csak egy kicsit, annyira, hogy a fiataloknak elmondjam – tegnap épp áldozócsütörtök volt, és Tatán a református templomban tartottam gyerekeknek előadást, és mondtam, legyetek erősek, a ti nemzedéketekre vár, hogy valamit kezdjétek ezzel a kérdéssel. Mi felnőttek kudarcot vallottunk, az elmúlt évtizedekben pisszenni sem mertünk, sőt, fel sem ismertük, mi történik velünk, vagy ha véletlenül mégis felismertük, nem tudtunk összegyűjteni annyi bátorságot, ami ahhoz kellett volna, hogy valamiféle ellenzékben jelenjünk meg. De ha azt meg merték tenni, hogy 34 év alatt, BKV-jegyben kifejezve a fizetésünk értékét egyhatodára tolták vissza, legyünk őszinték, mi a biztosíték arra, hogy nem ez fog folytatódni a következő 34 évben is?

Amíg nem tisztázzuk azt, hogy milyen lelki, szellemi, erkölcsi okok vezettek ehhez a helyzethez, addig semmilyen biztosíték nincs arra, hogy a továbbiakban nem ez fog előfordulni. És akkor az is megtörténhet, hogy Budapesten újabb 34 év múlva arra ébrednek, hogy az egész havi fizetésük 2 BKV-jegyet ér. Afelől semmi kétségünk ne legyen, hogy az ország és a világ urai akkor is meg fognak bennünket nyugtatni, hogy persze, minnek olyan sok, egy oda, egy vissza. Tessék takarékosan gazdálkodni, és ha ráadásul a rákoskeresztúri köztemető a végállomás, egy jegy meg is marad. Vakulj magyar...

Ha ez nem velünk történne, biztosan mulatságosnak tartanánk, de velünk történik. Ezért lelki, szellemi és erkölcsi energiákat kellene gyűjteni legalább a vereségeinkből, de sok más mellett azt a képességünket is elvették tőlünk, hogy a szenvedéstörténe-

tüinkből tanulni tudjunk. Aki nem tud tanulni a történetéből, az istenek arra ítélik, hogy újra és újra megismétlődjenek vele azok a szörnyűségek, amikből a jelek szerint nem tudott tanulni.

Hasonló módon a fizikai testünkkel való lepusztulásunk is ugyanezre halad. Csak néhány mozzanatra utalnék, amelyek a népesedésünkkel és az egészségünkkel kapcsolatosak. Az egyik az, amit a lepszívósorítóbb összefüggésként kell észlelnünk, hogy a negyvenes-ötvenes években évente legalább kétszer annyi gyerek született, mint ahányan meghaltak, és most 15 év múlva már kétszer annyian fognak meghalni, mint ahányan születnek. 75 év alatt, mondjuk 2025-ig a magyar nemzet nevű emberi közösségben helyet cserél egymással a születés és a halál, ami figyelemreméltó összefüggés, bár nem látszik rajtunk, hogy ezt így kezelnénk. Ez az emberi közösség nem is észleli, micsoda szörnyűség felé halad, egyre gyorsuló ütemben. Tavaly több, mint kétezerrel csökkent a születésszám, 88 ezer valamennyire, soha nem volt még 90 ezer alatt, pontosabban volt, a török hódoltság idején, 350 évvel ezelőtt... Azon is érdemes elgondolkodni, hogy az 1916 és '56 közötti 40 év során – két világháború és világválság, holokauszt, málenkij robot, kitelepítés, betelepítés, maga '56, tehát minden iszonyat, ami megtörténhet egy emberi közösséggel, az meg is történt – kétmillióval lettünk többen. Minden iszonyat ellenére, a trianoni határon belül kétmillióval többen lettünk. Az 1980 és 2030 közötti ötven évben, amiből az első 30 év már eltelt, 2 millióval leszünk kevesebben. Az első milliós csökkenést már majdnem el is értük, s mert ennek üteme csak gyorsul, semmi kétség, hogy a második milliós csökkenést is elérjük 2030-ig, és akkor felmerül a kérdés, hogyhogy a háborúk és más iszonyatok ellenére 2 millióval többen lettünk 40 év alatt, a békében, demokráciában, Európai Unióban és más csodálatos dolgok közepette meg 2 millióval kevesebben leszünk.

Ha ehhez még hozzátesszük, nagyon halkán, hogy ráadásul a születésszámnak nemcsak mennyisége, hanem minősége is van..., de hát erről ma nem szabad beszélni, mert még a gondolata is bűn. A jó Isten nagy szabadságot adott, azt csinálunk, amit akarunk, de létezik erkölcsi felelősség is, és a következményekért ez a mi felelősségünk. Mi minden visszaélést elkövertünk és elkövetünk saját magunkkal szemben az elmúlt évtizedek, sőt évszázadok során. Mindez a lelki, szellemi, erkölcsi roncsoltságunkra vezethető vissza. Ezt a lelkünk mélyén érezzük, mindez azért történt meg, mert hagytuk, hogy megtörténjen. Azért, mert elveszítettük mind a tudásunkat, mind a bátorságunkat, ezért saját magunkat roncsoljuk tovább. Ennek alapvető okára Bibó István mutatott rá, nála pontosabban senki magyar nem diagnosztizálta a beteget. Nagyon beszédes címe van a dolgozatának: *Eltorzult magyar alkat, zsákutcás magyar történelem* – 1948-ban írta. Az egyik mondata így hangzik: ha egy emberi közösség a hazugságok olyan zsákutcájába beleszorul, ahol az okokat megnevezni nem lehet, és nem is szabad, akkor ez előbb-utóbb elkerülhetetlenül vezet az egész emberi közösség általános értelmi és erkölcsi lezülléséhez. Ebben benne van a diagnózis, de a terápia is.

Vissza kell tehát szereznünk a valóságos tudásainkat, és azt a bátorságot, hogy ha felismerünk valamit, hogy valamit rosszul csinálunk, cselekedjünk is.

A Teremtő a teremtett világot azért bízta ránk, hogy a jó gazda gondosságával bánjunk saját magunkkal is, a magunk lelki, erkölcsi talapatával, a saját testünkkel. Hogy megháláljuk-e a teremtettségünket minimum azzal, hogy legalább annyi gyerekünk szülessen, ahányan mi vagyunk, hadd legyen folytatható a teremtés..., ha már létrehozott bennünket az előző generáció és felneveltek minket. Szégyen erről beszélni, de úgy néz ki, hogy ez az emberi közösség, a magyar nemzet nevű emberi közösség mégsem képes mindezekkel szembesülni. Ennek alapvető oka az, amit Bibó is mond, hogy hazugságban és félelemben élünk. Ezek elválaszthatatlanok egymástól, mert aki hazudik az fél, és aki fél, azért fog újra hazudni, mert szorong, s ez hajlamosít arra, hogy hazudjunk.

Nem tévedünk nagyot, ha úgy fogalmazunk, ez a legmélyebb oka a pusztulásunknak. Ez persze nem csak a mi problémánk, az egész emberiség szembefordul a teremtett renddel. Dacol mindazzal, ami a teremtett rend szakrális lényege. Léptenyomon megsérti, ráadásul ezt még büszkén fejlődésnek, haladásnak nevezi, azt, ami maga a mértéktelen pusztítás.

Ha a kiutakat keressük, sok mindennel kell szembesülnünk. Én is megkapom a diákjaimtól, hogy értik, tudják amit mondok, de azt tessék megmondani, hogy mit csináljunk. De nem egyszerű erre válaszolni. Még egy tömondatban is van alany és állítmány. A válaszban kérdés, ki lesz az alany, azaz ki fog cselekedni? Az is kérdés, mit fog cselekedni? Hogy mi fog lezajlani, attól is függ, hogy meg tudjuk-e előzetesen válaszolni az alany és állítmány kérdését.

Nyolcmillió embernek papírja van arról ebben az országban, ezt választójognak hívják, hogy neki joga és kötelessége a közéletben részt venni. Értelmezhető az ma, hogy ez a nyolcmillió ember együtt cselekszik valamit a nemzet érdekében? Ez képtelenség, de akkor ki, ennek hányadrésze? És ezek közül kiknek van érvényes tudása is és bátorsága is, hogy a levont következtetések nyomán tudjanak cselekedni? Azt hiszem, csak a törpe kisebbség, talán az 5–10 százalék között lehet.

Most nézzük az állítmányt. Cselekedjünk, de mit és miért? Ha igaz az, hogy ma a magyarság méltatlan életet él, akkor a cél az legyen, hogy méltó életet élhessen. Például a népesedési folyamat megváltoztatása, az, hogy már 70 éve folyamatosan megyünk lefelé ezen a lejtőn, hiszen nem gondolhatjuk, hogy egy-két éven belül megáll ez a folyamat és minden rendbe jön. Ha komolyan gondoljuk, hogy ezt a folyamatot át akarjuk alakítani, és újra egyensúlyba akarunk kerülni, akkor legalább 25 éven keresztül kellene minden lépésünket összehangolni, és kötelezettséget kellene vállalnia minden létező kormánynak, hogy csak ezt és ezt fogom tenni, mert csak ezen az úton juthatunk el oda, hogy ezt a célt elérjük. Márpedig ma elég nehéz elképzelni Magyarországon, hogy legyen egy olyan kérdéskör, amiben minden politikai erő 25 évre előre kötelezettséget vállal arra, hogy tökéletes egyetértésben csak a szükséges módon jár el. És itt eljutunk a legkényesebb kérdéshez, hogy akaratjuk mi azt, hogy ez a nemzet méltó emberi életet éljen, ha ennek olyan korlátai vannak most, hogy ha megfeszülünk sem tudjuk ezeket áthágni? Akkor két dologt tehetünk. Az egyik, hogy nem érdekelnek a korlátok, és akkor is ezt akarjuk véghez-

vinni, csak akkor nem a korlátokat, hanem magunkat fogjuk összetörni. A másik, hogy a korlátokat változtassuk meg, hiszen azok nem öröktől fogva valók. Tágítani, továbbtolni, átalakítani kell.

Amikor tehát arra gondolunk, hogy mi sem egyszerűbb, mint arra a kérdésre válaszolni, hogy mit tegyünk, akkor rá kell jönnünk, hogy sajnos, nem olyan egyszerű. A politika mindig kényszerben, fogságban van, mert egyfelől van egy birodalom, amelyik mindig követelményeket támaszt, és van egy saját érdek is, és ezek mindig ellentétesek egymással. Cselekedni kell tehát, és hogy cselekedni végtelenül egyszerű, két mulatságos összefüggéssel lehet megvilágítani. Az egyik egy idevágó magyar vicc, hogy tudniillik nincs olyan súlyos probléma, amelyre ne lehetne olyan választ adni, ami könnyű, gyors, olcsó és rossz. Rengeteg ilyen van, az elmúlt évszázadban a legtöbbet ki is próbáltuk. Most viszont inkább arra kellene törekednünk, hogy lehetőleg azt az egy jó megoldást próbáljuk megtalálni, ami így szólna, hogy nem könnyű, nem gyors, nem olcsó, hanem nehéz, valószínűleg hosszú ideig tart, és nem hogy nem olcsó, hanem nagy áldozatokat követel mindnyájunktól, de jó. Tegyük hozzá, áldozatok nélkül nincs emberi mű. Ez nem pesszimizmus, ellenkezőleg, a derűs, alkotó energiák összegyűjtéséről van szó, amire nagy szükségünk van.

Mi vagyunk itt, más helyettünk nem fogja felismerni a saját nemzetstratégiai érdekeinket, és nem fogja azt bátran képviselni. Más a saját érdekeit fogja képviselni velünk szemben. Ez kell, hogy energiát adjon a nemzetnek. Ennek a lelki, szellemi, erkölcsi energiának az összegyűjtéséhez kívánok a jelenlévőknek és mindnyájunknak nagyon sok jó kedvet, derűt, bizakodást, hitet és reménységet.

(A május 18-án, a Mindszenti Millenniumi-teremben elhangzott előadás szerkesztett változata)

A belső lelki megújulás feltételei a társadalomban és az egyházban

Nem kell bizonyítanom, hogy mind a két társadalmi formációnak, a társadalomnak és az egyháznak minden időben szüksége van megújulásra, napjainkban talán még fokozottabb mértékben, mint valaha, hiszen akár közjogi, akár politikai, akár egyházi értelemben méltán mondhatjuk, hogy korszakfordulónál tartunk.

Korszakforduló amiatt is, mert ilyen kiszolgáltatott helyzetben a magyar társadalom és gazdaság nem volt. Mindenki tudja, hogy a forintnak a leértékelésével pillanatok alatt megváltozik az ország helyzete, megítélése és hiába

Szebik Imre

fizetjük vissza az adósságunkat. Tudjuk, hogy a nagy konszernek tulajdonosai és a bankok – egyikőjüket sem mi választottuk – sokkal nagyobb kompetenciával rendelkeznek a mindennapi életünk meghatározásában, mint azok a személyek, intézmények, akiket mi választottunk. Ha hozzátesszük ezekhez a televíziót és általában a média világát, akiket szintén nem választottunk, kiderül, demokráciáról csak formális értelemben lehet beszélni, sokkal inkább egy modern rabszolgatartó-kiszolgáltatottságról van szó, függetlenül attól, hogy milyen színű az adott kormány. A jó szándékuk lehet különböző, de a kiszolgáltatottságunk mindenképpen tény.

Hadd emlékezzem most Kopp Máriára, magam is személyesen ismertem őt, a fiunk az ő intézetében dolgozik. Hívó, római katolikus professzor volt, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, élete utolsó felmérését végezte kutatótársaival együtt, mégpedig a 18 éven aluli ifjúságnak a felekezeti, vallási, illetőleg világnézeti hovatartozását kutatta. De nemcsak ez, hanem az egészség is témája volt a felmérésnek. A 18 éven aluli ifjúság körében 13 százalékuk gyakorolja a hitét rendszeresen, értve alatta, hogy egy héten legalább egyszer elmegy misére, istentiszteletre. Alkalmanként 12 százalék gyakorolja hitét az egyházában. Ez a 25 százalék igen magas aránynak mondható, akik kereszténynek mondják magukat és az egyház életében több-kevesebb rendszerességgel részt vesznek.

18 százalék nem hívőnek vallotta magát, nem gyakorolja vallását egyik felekezetben sem. 30 százalék azt vallotta, hogy a maga módján vallásos. Ez akár pozitív, akár nega-

tív előjelet is mutathat, hiszen egyfelől mégiscsak vallásos, valamit a transzcendenciából pozitívan értékel, másfelől azt is jelentheti ez, hogy a saját fantáziája szerint hisz, mondjuk hisz a lélekvándorlásban, aminek semmi köze nincs a kereszténységhez. Ez azonban mégis azt jelenti, ha összeadjuk a 13, a 12 és a 30 százalékot, 55 százalékot kapunk, ami messze felülmúlja a mi nemzedékünk vallásosságát. Felülmúlja, mert katolikus testvéreinknél jó esetben 10–12 százalék jár misére, a protestánsoknál jó esetben 8–10 százalék istentiszteletre, a maga módján hihet még vagy 10 százalék, és sokan közönyösek, akiket sehová nem lehet besorolni, és van 30–40 százalék, aki többé-kevésbé ateista.

Ezt azért mondtam el, hogy az ifjúságról egy kicsit jobb véleményünk legyen. Kopp Mária általában 4500–5000 embert szokott megkérdezni a munkatársaival. Persze minden ilyen felmérés esetleges, 2–5 százalék eltérés is lehet jobbra vagy balra. Az mégis biztató, hogy a vallást értékelőknek a százalékos aránya jobb az ifjúság soraiban, mint a felnőtteknél. Ezt az is igazolja, hogy a személyi jövedelemadót fizető személyek mindössze 40 százaléka ajánlja fel valamelyik egyháznak a már befizetett adója 1 százalékát. Sokkal többen ajánlják fel az ebtenyészőknek, a bélyeggyűjtőknek vagy horgászegyesületeknek... Hol van akkor a mi nemzedékünkben a végiggondolt értékrendszer-gyakorlás, ami az egyházat egy kicsit magasabb piedesztálra helyezné. Ebben nyilván benne van az elmúlt 40 esztendőnek a keresztény kultúra kincsei ismeretének hiánya. Benne van az értékvesztésben az is, hogy az elmúlt 20 esztendőben sem volt Magyarországon érdemben hitoktatás sehol, kivéve az egyházi iskolákat.

Azt gondolom, hogy Kopp Mária felmérése mindenképpen biztató, mert a miniszter, Réthelyi Miklós az illetékes munkatársaival együtt azon a véleményen van, hogy be kell vezetni az iskolákban az etikaoktatást. Ez lesz kötelező, nem a hitoktatás. Nagyon jó, hogy nem kötelező, nem szabad azzá tenni, de választani lehet, hogy valaki hittanra jár, vagy etikára. Az borzasztó, hogy felnő egy nemzedék, amelyik nem tud különbséget tenni jó és rossz között, amelyik nem tudja, hogy az emberölés bűn, hogy a másik ember tulajdonának tiszteletben tartása kötelező, hogy különbség van abban, hogy elveszem, vagy meghagyom, mert a közbeszéd a megélhetési bűnözés fogalmát rendszeresítette. Ez példátlan Európában. Mégis, bizonyos körök arról beszélnek, borzasztó, hogy ez a kormány kötelezővé teszi a hitoktatást.

Platón is azt vallotta, hogy ismertessük meg a gyerekekkel a jót, és akkor majd követik. Ez a pedagógiai felismerés már Platón kora óta sokszor csődöt mondott, mert önmagában megismerni a jót, kevés. De a jóra biztatni, és a jót példaszerűen odaélni a másik elé, lehetséges. Ismerünk mi is tisztességes, becsületes ateistákat is, akik odaélték a saját gyerekeik elé az ő jó erkölcsiségüket. Lehet, hogy ez annak idején a hittanórán született meg bennük, csak valami oknál fogva elmaradt az istenhit. De ezen túl kell lépnünk, mert Magyarországon pillanatnyilag nem az ateizmus jelent problémát, hanem sokkal inkább a közöny, a tudatlanság, és a jó példa hiánya. Az erkölcsről pedig az a közvélemény, amit a libertinisták szoktak mondani, hogy minden megengedett, amit meg nem tud a hatóság. Hogy egy felsőbb hatóság is van, azt a kereszténynek hiszik és vallják, a Bibliában pedig van

egy ilyen mondat, hogy „nincs olyan dolog, ami egyszer napvilágra ne kerülne”. Legkésebb „azon a napon”.

Az elmondottakból logikusan következik, hogy a megújulás a társadalomban, de az egyházban is szükséges. Az egyházra nézve elegendő, ha elmondjuk, az úgynevezett „népegyház” eresztékei recsegnek, ropognak. Az, hogy Magyarországon mindenki tartozik valamelyik felekezethez, katolikushoz, protestánszhoz vagy neoprotestánszhoz, már régen nem igaz. Mert azokat, akik át sem lépik a templom küszöbét, sem anyagiilag nem támogatja az egyházat, még abból sem, amit egyszer már odaadott az államnak, és egyébként sem, azokat nem lehet sem katolikusoknak, sem protestánsoknak nevezni. Túl azon a tényen, hogy Magyarországon a keleti vallásoknak az elburjánzásai létrejöttek, ötféle buddhista közösség van, mert rossz volt a vallási törvény, a mohamedánok között is háromféle van, ami érthető, hiszen a protestáns egyházakból is több van, sőt, horribile dictu a katolikusok között is, római és görög, sőt megjelentek az ókatolikusok is, az azonban biztos, hogy a társadalomnak legalább a fele vallásilag közömbös. Kérdés, hogy jól van-e így? Mi, egyházakhoz tartozó emberek megteszünk-e mindent azért, hogy akik közömbösek, ezt felváltás a Krisztus-hit elkötelezett magatartásformájával? Nyilván valami az egyházban sincs rendjén, mondom én, aki éppen ebben az esztendőben vagyok ötvenedik éve lelkész.

Azt hiszem, hogy lelki értelemben kell megközelítenünk mind a két kérdést, mind a két intézményt. Először a társadalomra gondolva, egy emberibb, őszintébb társadalmat akkor érhetünk el, ha a nevelés során az ifjú nemzedék más gondolkodásmódot láthat, hallhat. Új értékrend felsorakoztatásával lehet az új nemzedéket más életvitelre biztatni. Ez az értékrend a nyitottság természetes felmutatásával kezdődik, mert sok ember bezárult. Ha ateistákkal, közömbösökkel találkozunk, gyakran halljuk, bocsánat: te még mindig ilyen hülye vagy (hogy hiszel)? Érettségi osztálytalálkozókon derék mérnökök újra és újra elmondják, hol szembe, hol a hátam mögött, és ez nem a fiatal nemzedék. A fiatal nemzedék nyitott, de még nagyobb nyitottságra kell őket biztatnunk. A tiszta emberség megjelenítése folytatódhat a nyitottság mellett, mit jelent olvasni és tájékozódni, természetesnek tartani a sokféleséget, akár a jó értelemben vett másként gondolkodást is. Lehet klasszikus zenét hallgatni és rendszeresen ápolni a családi kapcsolatokat, persze lehet értékes könnyűzene mellett is társalogni, szabad önzetlenséggel közelíteni az embertársainkhoz, a csak a haszonra néző beállítottság kényszerpályáját elhagyva. Szabad másnak örömet szerezni, saját, hedonista vágyaink kiélése helyett. Ha pedig valakinek a köz bizalma nyomán szélesebb jogkör adatik intézkedésre, akkor nem önmagának az érdekét, hanem a köz javát kell az első helyen szem előtt tartania, úgy, ahogy tette köztársasági elnökünk, hogy „a haza mindenek előtt”.

Talán a művészet és az irodalom is adhat segítséget az egészséges gondolkodás és a helyes értékrend kialakításához, mindehhez persze kiváló pedagógusokra, és érdeklődő, fegyelmezett szülőkre, a köz érdekeit szem előtt tartó vezetőkre van szüksége társadalmunknak. Nem véletlen, hogy egy orvosprofesszort hallgatván a teológiánkon, aki megkérdezte a hallgatóságtól, ha most kapnának 10 milliárd forintot, az egészségügy

mely ágazatába fektetnék be, hol van a legnagyobb szükség az egészségügyben anyagi javakra, elhangzottak különböző ötletek a gyermekgyógyászatról a sebészetig, az agykutatástól a rákkutatásig, ő pedig azt mondta, sehova máshová nem szabad azt a 10 milliárdot költeni, csak a jövőendő egészségügyi dolgozók nevelésére. Ápolónőkre, asszisztensekre, orvosokra, hogy őket igazabb, tisztább, hivatástudattal rendelkező emberekké formálják. Úgy érzem, igaza van.

Szívesen emlegetem Klebelsberg Kuno nevét, aki a Trianon sokkja után hallatlan merészséggel kezdte építeni az általános iskolákat, több, mint ötszáz iskolát épített. A nyírségi tanyavilágban negyvenkettőt. Egyetemet hozott létre Szegeden, felújította a pécsi egyetemet, ezzel a felsőoktatást is felemelte a maga szintjére. Én azok közé az öregdiákok közé tartozom, akinek az egykori tanárai Klebelsberg egyetemi hallgatói voltak. Nem kívánok másoknak rosszabb tanárokat, de jobbakat sem, mint amilyenek az enyéim voltak. Kiváló nemzedék volt. Ha előre akar lépni a magyar társadalom, akkor a nevelésnél kell elkezdeni mindazt, ami már Széchenynek is eszménye volt.

A második pont: a gondolkodás megváltoztatása a médiumok segítségével. Biztosan mindenki arra gondol, hogy a médiumok ártanak ma legtöbbit, és igazuk van. Azt persze nem szabad elfelejtenünk, hogy a televízió gombját mi kezeljük, nem kötelező nézni. Tény, hogy ennél sokkal erőteljesebb irányítás mellett kellene végiggondolni, mi az, ami használ, ami nevel, vagy ami árt, közönyt ébreszt. Nem kell a műsornak egysíkúnak lenni, de vegye figyelembe, legalább este 10-ig, mi az, ami a gyerekeknek jó, amit érdemes a felnőtteknek is megtekinteni. Hadd idézzem Illyés Gyulát: „Alarik hordái nem üzték úgy szét a közösség tagjait, mint Watt és Edison lángelméjének angyalhadai. Amennyire üdvös a terjedésük, annyira mindent meg kell tennünk káros hatásuk megakadályozásáért.” Illyés Gyula még nem ismerte a mai televíziót...

A gondolkodás megváltoztatása egyéb civil egyesületekben és más nemes célkitűzéssű szervezetekben. Az előző negyven esztendőben csak a sportklubok működhetek, minden más tilos volt. Eszperantót még lehetett tanulni, mert annak hagyománya volt. Még a második világháború előtt, akik eszperantót tanultak, a kommunista ideológia elkötelezett emberei voltak. A bélyeggyűjtőket is engedélyezték, de azért ezek nem voltak a nevelés legfőbb civil szervezetei és a felnőttoktatásnak sem voltak kiváló alkalmi. Talán ha ma működnek irodalmi egyesületek, vagy önkéntes színjátszó egyesületek, az már segít a nemesedésben. A teológiában van egy irányzat, amelyik azt mondja, nem az evangélium, nem a Biblia, mégcsak nem is a gyülekezet, hanem a kultúra tud igazán misszionálni. Ezen lehet vitatkozni, én sem az evangéliumot, sem Isten ígését, sem a gyülekezet jelentőségét nem akarnám csökkenteni, és talán szembe se kellene állítani a kettőt egymással, de az bizonyos, hogy a keresztyén kultúra kincsével többet találkoznak az emberek, mint az evangéliummal.

Hadd mondjam el azt a Miskolchoz kötődő élményemet, hogy valamikor a hetvenes évek közepén a feleségemnek, aki maga is zenetanár volt, feljött az egyik kolleganője, és vitát kezdeményezett velem, a szó jó értelmében provokált, hogy van Isten,

vagy nincs. Ő elmondta, milyen kételyei vannak, és abban maradtunk, mindketten hisszük azt, amit. Este egy Bach hangverseny volt, amin mindannyian részt vettünk. A koncert után a ruhatárnál találkoztunk ismét, ez a tanárnő hátulról a vállamra csapott és felkiáltott: Imre, mégiscsak van Isten! Egy dolog egyértelmű volt, ő, aki hallott bizonyos argumentációt Isten mellett, a zene hullámain, Bach dallamain keresztül arra a belátásra jutott, hogy mégis van Isten. És ezt egyedül a Szentlélek tudja elvégezni, hogy kit hogyan ragad meg és mikor. Az biztos, hogy Bach muzsikája sokakat hitre vezetett. Talán nemcsak Baché... A keresztyén kultúra kincsei tehát előbb és gyakrabban utoléri az embert, mint maga az evangélium. Ez egy lépcső lehet ahhoz, hogy aztán följebb lépjen valaki, talán az evangéliumig. Sokkal nagyobb megbecsülésben kell tehát részesíteni a keresztyén kultúra remekműveit, akár költeményekről, képzőművészetről vagy zenéről van szó.

A gondolkodás meghatározásában alapvető terület a család, amelybe beleszületünk, amelyben a szüleink vállaltak minket, az ő életük, gondolkodásuk többé-kevésbé meghatározó számunkra. Gyülekezeti munkatársképzést végzek egyházunkban, és volt egy csoportunk, amelyben egy polgármesterasszony is részt vett az egyik gyülekezetünkben, aki elmondta, hogy apja, anyja kemény, konok hitetlen, kemény kommunisták. Ő maga azonban 14 éves korában, amikor konfirmált, hitre jutott, és most a falujának nemcsak polgármestere, hanem felügyelője is. Ahogy mondta, elfogadja a szüleit, de azt nehezen bocsátja meg nekik, hogy nem engedték neki korábban megismerni a hitet, Jézus személyét, de szeretetben élnek. A férjével, a három gyerekével minden vasárnap ott van az istentiszteleteken, és fáj neki, hogy a szülei még karácsonykor sem mennek el.

Csak hálásak lehetünk, ha olyan szüleink vannak, akik a hit közelébe vittek, de Istenél nem egyetlen módszer a család. Egyre több ilyen esettel találkozunk, még teológiai hallgatók között is. Ahogy Gyökössy Endre szokta mondani, Isten kezében még a kapanyél is elsülhet... Vagyis bármi, amit Isten fel tud használni annak érdekében, hogy valaki hitre jusson. A család ezzel együtt mintha megrendült volna. Fiatalkorú diákok mondták el – evangélikus kollégiumban laktak – hogy ha hazamennek vasárnap, nem ülik körül az asztalt, nem együtt ebédelnek. Az étel ott van a hűtőszekrényben, többféle is, mindenki azt eszik, amit akar, akkor, amikor akar. A mi nemzedékünknek ez idegen, világnézetre való tekintet nélkül. Vasárnap a mi időnkben még le szoktunk ülni az asztal köré, ma már ez nem természetes.

Most, hogy ide utaztam, elsőként ültem be a fülkébe, utánam jött két hölgy. Az egyik 19 éves volt, a másik 18, ahogy később kiderült. Elfelejtettek köszönni. Én köszöntem nekik, jó napot kívánok! Nem szóltak vissza. Nem volt rossz szándék bennem, arra gondoltam, hátha megtanulják, ha az ember beül egy fülkébe, illik köszönni. Aztán jött egy aranyos, gátőr foglalkozású bácsi, ő köszönt, és neki már visszaköszöntek. Szóba elegyedtünk, és kiderült, hogy mindkét lány pedagógiai főiskolára jár, ők fogják nevelni a gyerekeket. Arra is, hogy köszönjenek... Nem tudjuk már egymást üdvözölni sem... Miskolcig volt két óránk, minden kiderült mindenkiről, a gátőr bácsi egyenesen Csíkszeredáig utazott, Máriapóctól gyalogosan mentek zarándokúton.

A család tehát alapvetően megváltozott, ezért külső segítségre van szükség a nevelésben, elsősorban pedagógusokra, és persze papokra is, hogy ezek a gyerekek megtanuljanak helyesen viselkedni, köszönni. Emberi módon élni a társadalomban, mert ennyire szétesett a családi közösség.

A politikai közéletnek is meg kell újulnia, sok példát lehetne erre mondani. Amikor köztársasági elnököt választanak, akkor minden pártnak ott a helye a parlamentben, teljesen függetlenül attól, hogy ki a jelölt, hogy esetleg ellene szavaznak. Az az ember, attól a pillanattól kezdve, hogy megválasztották, Magyarország tízmillió polgárának a köztársasági elnöke, akkor is, ha valakinek más ötlete lett volna. Ez politikai kultúra kérdése, amit minden pártnak meg kell tanulni, akceptálni mások véleményét, de úgy, hogy azzal példát mutasson, mert azzal, hogy ő egy másik szekértáborban van, nem ellensége, legfeljebb ellenfele a másoknak.

Az egyházzal is kell szólnunk, hiszen akik itt vagyunk, mindnyájan valamelyik egyház tagjai vagyunk és elkötelezett keresztyének. Vélem, hogy a Biblia igéjének és tanításának komolyan vételét valamennyi felekezet soraiban újra és újra hangsúlyozni kell. Olyan mértékben terjed az egyházon belül is egyfajta korszellem-kísértés, ami akár a lelkészeket és igehirdetőket, akár a híveket sokszor rabul ejti. Van egy különleges, összeállított példám arra nézve, hogy mit is jelent, hogy a korszellem köztünk van.

Azt hirdetjük, hogy szeresd felebarátodat. A korszellem azt mondja, szeresd önmagadat. Mi azt hirdetjük, áldozd fel önmagadat, ha a szükség úgy kívánja, a korszellem pedig: valósítsd meg önmagadat. Mi azt, hogy légy mértéktartó, a korszellem: élvezd az életedet. Azt hirdetjük, légy szerény, a korszellem azt sugallja, légy sikeres. Fogadd el az egyszerűbb, szerényebb életformát, mondjuk mi, a korszellem azt hirdeti, csak a gazdagság boldogít. Mi azt mondjuk, vannak bűneink, mulasztásaink, a korszellem így téveszt meg: ártatlan vagy. Azt hirdetjük, mindenkinek van kötelessége, a korszellem azt sugallja, jogaidat érvényesítsd, az utolsó betűig. Mi azt: légy engedelmes, törvénykövető, a válasz rá: ne törődj mással. Azt hirdetjük, megváltásra szorulunk, romlott emberi természetünk, múlandóságaink és a gonosz behálózni akaró jelenléte miatt, a korszellem azt mondja, az ember jó, megváltatlanságában boldog, múlandóságában a véges élet kihasználására kell törekednie, a gonosz pedig kiirthatatlan az életünkből.

E néhány példa is mutatja azt, hogy milyen körülmények között nő fel az ifjúságunk, mi magunk is milyen könnyen áldozatul esünk ennek. Tudjuk, a korszellemet nem tudjuk megváltoztatni, de tudatosítani kell, hogy mivel szemben mondunk igent, vagy nemet. Egy pszichológus azt mondja, kétféle ember létezik, az egyik az úgynevezett forrásember, a quellenensch, aki mindig adni akar. Akárcsak jó szót, meleg tekintetet, vagy éppen száz forintot a rászorulónak. A másik típus a hordóember, a der Fassmensch, ahogy a német mondja, aki mindig a maga hordójába akar valamit betenni. A magyar ember is szokta mondani, ez még jó lesz valamire... Általában nem lesz jó semmire. Amikor meg meghalunk, a gyerekeink azt mondják, mi a csudának gyűjtött össze ennyi vacakságot... Der Fassmensch, aki önmagának gyűjt, a saját hordójába, kihasználva sokakat, alkalmasint még be is csapva.

A vonzó egyházi közösségek életre hívása az evangélium terjesztése érdekében döntően fontos. Nem kevesebbet jelent, mint hogy a gyülekezetben is nagyon kerülni kell a vitákat és feszültségeket. Vagyis nem biztos, hogy egyiknek vagy másiknak van igaza, és a szeretet sokkal több, mint a magunk vélt, vagy jogos igazsága. Szabad tudni lemondani emberi dolgokról, ha abból feszültség van. Érdemes is lemondani.

A hit egyháza, ami nem a tiszta és mindeneket átölelő szeretet egyháza, nem használ senkinek, mondta Bonhoeffer. S neki ebben biztosan igaza van. Krisztus nyájának nemcsak Isten mellett kell kitartania, hanem amellet a világ mellett is, amelyik harcol a gonosszal szemben és küzdeni kell érte azért, hogy oda kerülhessen. Ez a gyülekezet feladata, hogy ne kihaló egyház legyünk.

Az utolsó, amit ebben a sorban említenék, az értelmiség megnyerésének gondolata. Az nem volt véletlen, hogy a két világháború között valamennyi egyház az értelmiség között építette ki a maga bástyáit. Ezért voltak egyetemi lelkészek, az egyetemeken bibliakörök, ezért keresték meg azokat a professzorokat is, akik Biblia-olvasó emberek voltak. Voltak katolikus, református, evangélikus kollégiumok, ahol a fiatalok nevelése kitüntetett feladata volt a lelkésznek, és hosszú időn keresztül emlegették, milyen kiváló egyetemi lelkészeik voltak. Az ezekben töltött évek meghatározóak voltak számukra. Az értelmiség példamutatása az egyszerűbb emberek számára is mindig vonzó és elgondolkoztató. Ezért szoktunk mi büszkélkedni egy-egy nagysággal, aki annak ellenére, hogy a Magyar Tudományos Akadémia elnöke volt, mégis keresztyén elveket vallott. Akár Kosáry Domokosra gondolok, vagy egy másik elődjére, egy olyan miniszterre, akinek az apósa volt az Akadémia elnöke. Mind olyan személyiségek, akik nem szégyellték a hitüket. Ma még nagyon kevés helyen merik elmondani az emberek, hogy keresztyének. Sokkal előbb beszélnek egyéb, intim kérdésekről, mint arról, hogy igyekeznek Krisztus követője lenni. Talán ezt a bátortalanságot, visszafogottságot kellene levetkőzni.

Nem vagyunk messze pünkösdtől, ezért annak a Léleknek az eljövetelét várjuk, aki ezt a megújulást, mind a társadalomban, mind az egyházban megvalósíthatja. Veni creator Spiritus, Mentis tuorum visita – Ó jöjj, teremtő Szentlélek, látogasd meg a te néped – ahogy egy ősi gregorián énekünk, közösen a katolikusokkal együtt hirdeti.

Még felolvasok a végén 12 pontot, amely 12 alapos indok, amiért érdemes az egyházban élni. Sokan mondják, hogy a magam módján vallásos vagyok, de tudjuk, hogy a tényleges hitet, a tényleges vallásosságot mégis csak az egyházban lehet megélni.

1. A keresztyén hitben olyan igazságot őriz az egyház, amelyet az ember nem mondhat ki saját magának. Ebből a hittartalomból következnek egy felelősségteljes élet normái.
2. Az egyházban meghallják és megválaszolják az ember áldás utáni vágyát.
3. Az egyház születéstől a halálig kíséri az embert, és ez titokzatos módon erőt ad.
4. Az egyházban az Istenbe vetett reménységből részesednek az emberek, amely túlvél a halálon és társadalmi rendszereken.
5. Az egyház a nyugalom és az eszmélkedés helye. Egész társadalmunknak javára válik, ha ápol ilyen helyeket és közösségeket.

6. Az egyházban és az istentiszteleten az emberek egymást hordozzák imádságban. Ezt teszik az egész társadalomra nézve is.
7. Az egyházi ünnepek, a maguk mondanivalójával, zenéjével és légkörével mélyen meghatározzák az egész esztendőt. Az egyház mindent megtesz ezeknek az ünnepeknek a megőrzéséért.
8. Az egyház lelkipendő és tanácsadó szolgálata komolyan veszi és elfogadja a teljes embert.
9. Az egyházi kórházakban és szociális intézményekben sok főállású és önkéntes munkatárs teremt speciális, emberséges jézusi légkört.
10. Aki az egyházat támogatja, az szolidaritást gyakorol a gyengék és hátrányos helyzetűek iránt.
11. Az egyházi zene és művészet máig meghatározó ereje európai kultúránknak. Vigyáznunk kell rá és továbbadni.
12. Amikor emberek gyűlnek össze az egyházban, akkor a kereszténység egész világra kiterjedő közösségével is találkoznak. S ehhez a közösséghez minden egyes tag odatartozhat és építőleg hozzájárul.

Adja Isten, hogy valahol éljük és megtapasztaljuk mind a társadalom, mind az egyház megújulását. Ha csak egy lépéssel előbbre jutunk, az már ajándék Istentől.

(A belvárosi evangélikus gyülekezet közösségi termében május 3-án elhangzott előadás szerkesztett változata)

Az Y-generációról, avagy korunk gyermekeinek nevelhetőségéről

Magam is tanár vagyok, de volt az életemben tíz olyan év, amikor rádiós voltam, a Kossuth Rádióban a Vendég a házban című műsort szerkesztettem, az is gyerekekről felnőtteknek szóló műsor volt. Tudományom nagy részét ott szedtem fel, azt, amit most megpróbálok hallgatóimmal megosztani.

Most viszont úgy jöttem ide, mint szociális testvér. A tanárságom és rádiózásom a küldetésem volt, apostoli küldetésem, de az életem alapja és tartóereje a szerzetesi közösség. Immáron 25 éve léptem be a Szociális Testvérek Társaságába. Nem volt egyszerű 1987-ben olyan szerzetesközösséget találni, ahová csak úgy be lehetett lépni. Bevezetésképp mondanék is néhány szót erről a közösségről, amely nem olyan nagy múltra tekint vissza, mint mondjuk a ferenceseké, akik már több, mint 800 éve alakultak, a mi rendünk jövőre lesz 90 éves. 1923-ban alakult, azért, mert valami új dologra volt akkor szükség. Alapítónk Schlachta Margit volt, talán van, akinek ismerős az ő neve: ő volt Közép-Kelet-Európában az első női parlamenti képviselő, már mint szerzetes. A mi közösségünk ilyen furcsa „szerzet”, már Margit testvér azt mondta, ne a klasszikus, kedvesnővéri formával, hanem valami újjal jelentkezünk, amit az Isten most ad az egyháznak, hogy egy ősi, Szent Benedek-féle szellemmel, modern formában, a társadalomhoz szóló küldetéssel dolgozzanak a testvérek.

Egy medál látható a nyakamban, ez is a Szentlelket ábrázolja, a közösségünk nagyon is a Szentléleknek átadott társaság. Nekünk nincs intézményünk. A szerzetesekről mai napig is az a képzete az embereknek, hogy iskolájuk vagy kórházuk van, ahol működnek. Nekünk nincs ilyen, az egyházban, a világban dolgozunk, és mert nekünk a kezdetektől nagyon fontos a gyermek és a család, ez a mi, és személy szerint az én legfontosabb szerzetesi küldetésem.

Tizenhárom évig én voltam a Társaság noviciamestere, a fiatal növendékek nevelését bízták rám a fogadalomtételükig. Ez azért tartozik ide, mert újfajta fiatalokkal kellett foglalkoznom. A szerzetességnek vannak évszázados lelki jegyei – valljuk be, az egyháznak is vannak –, amelyek alapján mondhatjuk, nem könnyen mozduló, kicsit lassabban kiforduló keretei. Elég meghökkentő volt, hogy nemcsak fiatalok jöttek, hanem nagyon újfajta fiatalok. Új módon viselkedtek, új módon gondolkodtak, és ha nem vagyok elég éber, azt fogom gondolni, hogy mások az értékeik. Ezért azt gondolhatnánk, hogy nekik talán nincs is hivatásuk, mit keresnek itt... Az egész közösség nagyon odafigyelt rájuk, és nekem az volt a helyzeti előnyöm, mint képzőnek, hogy a lelkük is rám volt bízva, azaz megismertem őket belülről. Kiderült, teljesen rendben

van minden, egy dolog van, ami már a Szentírásban is jó kétezer éve le van írva, hogy új nyelveken beszélnek. Tehát ugyanazt mondják, csak időnként nem értjük egymást, és ez óriási veszélye a világnak, a társadalomnak is, de az egyháznak, a szerzeteseknek is – és azt gondolom az iskolai közösségeknek is –, hogy nem ismerjük fel, hogy csak a nyelvük új, az értékeik ugyanazok. Elég közel hajolunk-e a lelkükhöz, hogy megérezzük, pontosan olyan, mint a mienk, hogy mindenki csecsemőnek születik, de valami történik, amitől ők másak.

Mi nagyon sokat töprengtünk azon – hogy ezt a hangzatos címet használjam, hogy Y-, meg Z-generáció –, mi az a más, ami történik a csecsemővel, hogy amikor elénk kerül, mint fiatal, azt gondoljuk, olyan távolság van közte és köztünk, hogy át lehet-e hidalni?

Megismerkedtem Tari Annamáriával, aki pszichológusnő, ő írta az Y-generáció és a Z-generáció című alapvető műveket, ezek alapján gondoltam tovább ezeket a dolgokat, és ezt a tépelődéssort szeretném önökkel megosztani. Én nem vagyok sem szociológus, sem pszichológus, és csak mint szociális testvér próbálok gondolkodni az idők jelein, és ha csak mögéjük nézünk, talán már egy fokkal előbbre lépünk, hogy minél kevesebb fal épüljön a fiatalok és a szülők, a tanárok közé.

Valaki azt mondta nekem, hogy amikor idejövök, felmérőt kell íratnom arról, mi az a három tulajdonság, ami hirtelen eszünkbe jut arról, milyenek a mai fiatalok. Kérek is mindenkit, keressen három melléknevet, milyenek látják a fiatalokat, milyenek ismerjük őket. Van-e ezek között olyan, ami kifejezetten jó, pozitív töltetű? Én vándorprófétája vagyok ennek a témának, már nagyon sok helyen tartottam előadást, máshol is kértem véleményeket, és az volt a meghökkentő, hogy egyetlen egy jó nem volt köztük. Ez azt jelenti, hogy ha szembejön egy mai fiatal, ezzel a tartalommal nézünk rá. Valamiért azokban az emberekben, akik ezt a véleményt kialakították, fájdalom, düh, szomorúság van bennük a fiatalokkal szemben. Miért van ez, hogy a saját tapasztalataink szemüvegén át nézve, csak a lukakat látjuk a sajtban?

Mi is a mai fiatalok valós helyzete?

Y-generáció. Ezt a kifejezést amerikai szociológusok hozták a köztudatba: digitális bennszülöttek, és azt a nemzedéket jelöli a You Tube-ról, akik már nem megtanulják az internet világát, hanem beleszületnek. Tari Annamária szerint van még egy nemzedék, akik még „a könyvespolc alatt” születtek, de már a neten szocializálódnak, és van olyan, akik már nem is a könyvespolc alatt születtek. Mi, mondjuk a 35 felettiek, még megtanulunk dolgokat, ők viszont már egy olyan világba születnek bele, ahol evidensek ezek a dolgok. Az Y-generáció tehát a You Tube-nemzedéket jelenti, akiknek teljesen evidens az egész digitális online-lét, és nem megtanulják.

Úgy gondolom, hogy az én nemzedékem, amelyet becéznek X-generációnak is, a szülő-generáció, mi megtanuljuk a kütyüket működtetni, hogy hol kell benyomni, sőt, vannak 50-es rendszergazdák is, nagyon jók, de mégis, olyan ez nekünk, mint a porszívóhasználat – használati utasítás, üzemmód, 2. pont. Az online-nemzedék számára mindez egészen mást jelent.

Innen van tehát a nevük, és azt látták az amerikai szociológusok, hogy ez a nemze-

dék összességében nemcsak abban különbözik tőlünk, hogy jól bánnak a kütyükkel és az újabb és újabb kütyükkel, az MP3-mal, MP4-gyel, MP30-cal, és az ilyen és olyan okostelefonokkal, hanem összességében van bennük valami más. A személyiségükben, és lehet, nemcsak az online miatt, hanem másért is. És ezek kopogtatnak most a rendházak ajtaján és odaülnek a szerzetesi asztalhoz, 70–80 éves szerzetesek közé, és mi történik? Időnként dráma. Ennek – ami egy tantestületben vagy egy családban éppígy megvan – nézzünk egy kicsit a háta mögé.

Vajon ennek az Y-generációnak ez-e a legfontosabb jegye, hogy digitális nemzedék? Nagyon sok minden meghatározza őket, ami minket már nem, de ez egy átfogóbb dolog. Az a világ, amibe ők beleszülettek, egy teljesen más világszínpadra, más, mint a miénk, más életérzésben léteznek. Amikor azt tapasztalom, hogy haragszunk rájuk, arra is gondolok, hogy mi, felnőttek tettük ezt a világot olyanná, amibe ők beleszülettek. Nem ők tették a világot ilyené, készen kapják és kezdenek vele valamit.

Mi ez az életérzés, amit mi nem ismertünk fiatalkorunkban? Van a Magyar Televízió egyik népszerű játéka, a Maradj talpon! Hogy zajlik ez a játék? Ha valaki nem tud válaszolni és kiesik, nem azt mondják, hogy lépjen hátra, hanem megnyílik alatta a föld, és lezuhan. Ez manifesztál valamit a mai világ életérzéséből. Leesnek az emberek, eltűnnek a szem elől, mert nem tudtak jól válaszolni. Ez egy üde, vidám, szórakoztató játék, de lássuk meg, legalább mi, akiknek közünk van a kereszténységhez, hogy miről is szól...

Érdekes még, hogy a játékosoknak nemcsak a nevét ismerjük meg, megtudjuk azt is, hogy Józsefnek négy gyermeke van, szabadidejében horgászik, remekül süt palacsintát és legkisebb gyermeke szuperül legózik... Arca lesz, megismerem, megszeretem, és aztán hitelen eltűnik a szemem elől... Hiába van arról gyakran szó, hogy hová esnek, mire esnek, a látvány az érdekes. Ez a jelenet tehát tipikus metaforája a fogyasztói társadalomnak.

A mai, az Y-generáció persze hogy online, hogy digitális, hogy nem lehet őket lepofozni a facebookról, de az az életérzés, amibe ők szocializálódnak, amiben léteznek – és ez nem magyar sajátosság, az egész világon így van –, a fogyasztói társadalomnak olyan prése, ami folyamatosan azzal fenyegeti őket, hogy maradj talpon, mert ha lúzer vagy, akkor elnyel a föld. Mindaz, ami a mai fiatalok sajátossága, köthető ehhez.

Jártam egy angol nyelvi csoportba, ahol az volt egyszer a feladat, hogy arról kellett angolul társalogni, hogy van ez a mama-hotel nevű szindróma, hogy a mai fiatalok nem költöznek el időben otthonról, és ehhez kapcsolódóan a kapunyitási pánikról (mi még csak kapuzárási pánikról hallottunk), hogy nem mernek elköltözni, otthon maradnak, eszik a mama kajáját – reggel: vegyél sapkát kisfiam, mert hideg van –, aztán elmennek az egyetemre, kitolják, amennyire csak tudják, halasztás, külföldi ösztöndíj, még egy diploma..., mert nem mernek kilépni. Erről kellett beszélgetni angolul, hogy mi erről a véleményünk. Összes angol tudásommal megpróbáltam elmondani, hogy szerintem a mai fiatalok félnek kilépni az életbe. A csoportban rajtam kívül csupa Y-os fiatal volt, és a szünetben egy szép arcú, helyes, több diplomás lány odajött hozzám és azt mondta: neked igazad van, mi félünk!

Most kérdezték meg a szíveteket, szerintetek mi ennek az Y-generációnak a leggyakoribb életérzése? Az összes felmérés és kutatás szerint a szorongás. A bizonytalanság és a szorongás. Nyilván nem az egyedeké, az mindig más, de úgy összességében ez. Szerintem ha felnőtt egy generáció, amely valamiért ennyire szorong és préseltnek érzi magát, nekünk nagy szeretettel, ha szabad így mondani, irgalommal kell feléjük fordulni, hátha megértjük őket. Nagyon nehéz lehet ilyen szorongatottságban élni.

Az Y-ok persze heterogén generációt alkotnak, vannak szegények és gazdagok, a társadalmi olló egyre tágul, vannak műveltek és balkáni jellegűek, vannak félalnfabéták és Ph-doktoranduszok, de a digitális világ mégis homogenizál. Nem tudom, ki látta a Babák című filmet? Ez egy dokumentumfilm, a rendező egy mongol, egy észak-amerikai, egy japán és egy törzsi, afrikai kisbaba születésétől első születésnapjukig kísért a kamerájával, és párhuzamosan összevágta a felvételeket. Egyetlen szó nem hangzik el közben. Látjuk a nagy mongol pusztát, a mongol jurtát, a kisbaba ül a lavórban, jön a kecske és beleiszik a gyerek fürdővizébe. De ott a jurta tetején a világvevő antenna. Nézik a színes tévén az aktuális foci vb-t. A technikának van tehát egy olyan egységesítő uralma, azzal, hogy mindenhol ott van. Ha átutazunk a falvakon, ugyanezt látjuk. A net tartalmait ma mindenki el tudja érni, és ez szellemileg is egy bizonyos homogenitást hoz létre. Persze mást fogyaszt a netről egy albán pástorgyerek és egy tokiói egyetemista, de hozzáférnek ugyanazokhoz a tartalmakhoz. Látjuk, hogy a You Tube-filmek alatt ott vannak a megtekintési számok. Látjuk például, hogy 3 472 653-an látták szerte a világon azt a bizonyos filmet. Hiába ilyen széles a gazdasági és társadalmi olló a mai fiatalok között, ami szétvágja őket, mégis van egyfajta homogenizálás, amire nekünk számítanunk kell, amikor szembe jönnek velünk.

A fogyasztói társadalom és az online. Ez nagyon fontos kérdés. Amikor azt látjuk, hogy állandóan a számítógép előtt ülnek, és minden szülő, minden tanár, minden felnőtt panaszkodik, és joggal, hogy nem tudjuk őket a facebookról lepofozni, nem beszélgetnek, nem mozognak, nincsenek háromdimenziós kapcsolataik, csak kétdimenziósak a képernyőn keresztül, nem tanulnak meg konfliktust kezelni, mert csak e-mailezik és chatel, és ahogy Tari Annamária mondja, azt szokja meg, hogy a mindenható bal egerrel minden helyzetből, minden konfliktusból ki lehet lépni, ami persze az életben nem működik, hogy nem tanulnak meg kommunikálni, csak gesztusokkal teszik, küldik a szmájlikat, rengeteg gondunk van velük.

Beszélgettem egy édesanyával, akinek ötödikes a fia, és rosszul viselkedett. Az derült ki, hogy a gondos édesanya büntetésül egy évre eltiltotta az internettől. Mit jelent ez a gyerekeknek? Ebben a „maradj talpon”-világban neki az, hogy nem internetezhet, nem azt jelenti, hogy egy szórakozástól eltiltották – a mi korunkban az volt a büntetés, hogy nem nézel tévét, édes fiam –, hanem azt, hogy a gyerek, aki kilépett a net-hálóból, most a közösségtől fog leszakadni. A kapcsolatairól szakad le és nem arról, hogy nem nézheti a Mészga Gézát. Aki kimarad, lemarad, és akkor lúzer vagy, és kivet a közösség. Talán ebben az iskolában is ismert a dolog, hogy sokszor sokkal fontosabb a közösségi élet szempontjából a délután, mert hazarohannak, leülnek a gép elé, és ott folytatják a közösségi életet, és aki abban nem tud részt venni, mert az édesanyja nem

engedi, az másnap nem tudja folytatni a beszélgetést, onnan folytatná, ahol a kicsengetéskor abbahagyták, de közben világok múltak el. Nem marad talpon...

Mi felnőttek ezt sokféle módon értékelhetjük, mondhatjuk, hogy ez rossz dolog, de ez van. És amikor egy gyerek azt mondja, hogy nekem muszáj, akkor nekem kell megsegítenem őt abban, hogy mégis a közösség tagja maradjon. Van egy olyan kényszerítő erő ebben a digitális világban, hogy bele kell állni. A mi időnkben az volt, hogy azt a márkájú ruhát kellett hordani, mert ha nem, nem tartozol közénk... Ez ma is van, de erősebb ez a digitális nyomás, hogy ha kimaradsz, lemaradsz.

Muszáj állandóan használni a digitális kultúrát, akár egyetemistaként is, hiszen ma nincs már tanulmányi osztály, ilyen archaikus dolgok nem léteznek, hanem Neptun van, és ha éjjel 3-kor nem tudom felvenni a tantárgyaimat, akkor lemaradtam abban az évben és nem lesz meg az a kreditpontom, és esetleg egy évvel később fogok diplomázni. Nyilván, ilyen helyzetben minden fiatal ott fog toporogni éjjel 3-kor a gép előtt, és hiába mondja az édesanyja, hogy aludj kisfiam, mert nincs esélye, hogy ne tegye, mert maradj talpon van!

Azt is tudjuk, hogy a cégeknél a mobilt mindig fel kell venni. A háromból az egyiket... Az e-mailt meg kell nézni, és ha hét végére kapok munkát, nincs olyan, hogy ne csináljam meg. A netnek az egyik óriási előnye-hátránya, hogy mindig elérhető vagyok.

Ma tehát valamilyen muszájság van, muszáj, mert nem maradok fenn. A múltkor vonattal utaztam, intercityvel, csupa Y-os és Z-s útítársakkal. Négyen voltak laptoppal a kocsiban, és azt láttam, hogy e-maileztek, neteztek, közben mobiloztak, egyszerre egy csomó dolgot csináltak, és azalatt a két és fél óra alatt, amíg a vonat ment a pusztán, nem egy könyvbe bújtak bele. A kapcsolataikat tartották, mert elérhetőek...

Nagyon sok nehézség van a mai világban, amibe kilépnek az Y-ok és Z-k, és majd az ovisok, de nekünk az a feladatunk, és én annak akarok a prófétája lenni, hogy mi ebben az erőforrás, mi ebben a jó. Ma folyton azt mondjuk, hogy a mai ember milyen magányos, milyen individualista, elidegenedett. A net semmi mást nem bizonyít számunkra, mint hogy hihetetlen és elképesztő kapcsolatigény van. Az elérhetőség azt jelenti, szeretném, hogy elérjél, és én is szeretnék elérni téged. Itt vagyok, jelen vagyok neked. Online vagyok, jöhetsz!

A másik fontos haszna a megosztás. Folyton mindent megosztunk. A videót, a zénét, bármit. Azonnal megnyomjuk a megosztás gombot. Régen csak elmeséltük, hogy azt írta nekem a Béla..., most mindenki elolvashatja, mit írt. Ez persze olyanfajta nyíltság, amire vigyázni kell, mert értéket is veszünk. Megosztjuk az életünket, az élményeinket. Jó dolog...

A harmadik az elérhetőség, a megosztás után a hozzászólás, a komment. A net nagy hatalmat ad a fiatalok, de a mi kezünkbe is. Régen, ha valaki véleménye megjelent az újságban, milyen nagy dolog volt. Ma buzgón olvasunk kommenteket, mert nagyon izgalmas világ. Akinek van rá ideje, ajánlom. Egy dologra érkezik 45 komment, ezt végigolvasni egy szociálpszichológiai folyamat, hogy emberek a webfelületen hatalmat kaptak, kaptunk. Persze rengeteg üres locsi-fecsi van benne, de

„ugrómókus” (senki sem a saját nevéen szerepel) azt mondta, hogy hát ez így igaz. Vagy azt, hogy ez milyen hülyeség. Nagyon érdekesek a pozitív-negatív reakciók, de a lényeg, hogy én is hozzászólhatok, ez egy interaktív felület. Az benne az érték, az erőforrás, hogy közöm lehet az élethez.

Kérdezni szokták, hogy az internet miért jobb, mint a tévé? A tévé statikus, ülök és nézem. Legfeljebb annyiban aktív, hogy a 158 csatorna között szűrőfölgetek. A mi gyerekkorunkban még két csatorna volt összesen, egy kísérleti második műsorral, és hétfőn nem volt adás. Ha ezt ma elmondjuk egy gyereknek, azt hiszi, viccelünk. Ma egyre több az olyan fiatal, aki életében nem is látott már fekete-fehér tévét, nem hogy azt elhinné, hogy két csatorna volt összesen.

Az elérhetőség, a kommentálás, a közlésvágy hatalom. Aki nagyon sokat facebookozik, arra a kérdésre, mi ebben a jó, nyilván azt fogja válaszolni, hogy a közösség, a kapcsolatok. Készült egy Facebook 2011 című felmérés, nagyon érdekes. Nem is gondolná az ember, mire használják, milyen fontos hiánypótló eszköz. Vajon három dimenzióban tudjuk-e mindezt pótolni? Az mondják a pszichológiai kutatások, hogy a mai gyerekekre a családban 7 perc jut naponta. Ebben a 7 percben benne van az is, hogy: feleltél? elviszed a tornaszákad? a holnapi ebéded megtalálod a hűtőben. Ezek után nyilvánvaló, hogy leül a facebookhoz, és kiönti a lelkét és befogadja mások kiöntött lelkét. Fogadjuk el, hogy ott van a fiatalokban elképesztő módon a kapcsolati igény. Ne higgyük el, hogy elidegenedettek, magányosak, agresszívok, nem, ott van bennük a kapcsolati igény. De ott van ebben az a prés is, hogy kell ezt csinálnia, mert kiesik a közösségi hálóból.

Lehetne egy olyan beszélgetést is tartanunk, hogy mit jelent a tanár életében az Y-és Z-generációkkal való találkozás. (Egy kutató-pszichológus megfogalmazása szerint már az ovisok is a neten nőnek fel, és olvasni ugyan még nem tudnak, de a gépet már működtetik, és anyu telefonját is, tehát nagyon sok audiovizuális ingerben nőnek fel, és ezek az erős impulzusok újra és újra érik őket, és amikor bekerülnek az iskolába, ott a tanár az egyetlen audiovizuális inger. Ez neki kevés, mert már teljesen másra van a kis agya programozva. Ott áll a tanár a krétával a kezében a tábla előtt, nem zenél, táncol, énekel, csak beszél... És akkor a tanár haragszik a gyerekekre, mert hiperaktív...)

Persze az is igaz, amit egy hiperaktív gyerek mondott, hogy én vagyok hiperaktív? Ezek vannak lelassulva. Jellemző ma a gyorsaság is, mindennel nagyon sietni kell. Ha megnézzük ezeket a kis You Tube-filmeket, ezek 0.30-tól 6 percig tartanak. Gyorsan, sietni kell, váltsál... Magamon tapasztalom – én is sokat netezem, szigorúan kutatási célokból (nevetés) –, hogy belenézek egy háromperces filmcskébe, de a felénél már azt nézem, hogy mit lehet még nézni. Váltsunk, gyorsan. Én nem ezen nőttem fel, de élvezem, és tapasztalom magamon a tüneteket...

Egy konferencián mesélte valaki, hogy mint szakértőt, behívták az egyik tévé reggeli magazinműsorába, és azt mondták neki, hogy 3 perc... Aztán feltették neki azt a kérdést, hogy lehet a föld forgását megállítani, meg újraindítani. Szakember volt, el tudta volna mondani, de mindenkit megaláznak azzal, hogy mindenben ott van ez a 0.30. És amikor tiltakozott, elmondták neki, kimutatásuk van arról, hogy 3 perc után a néző

átkapcsol. A gyerekeink ezen nőnek, hogy ennyi... A rádióban is láttam, hogy állandó váltásokkal megy a műsor, tehát nemcsak én megyek át a kapcsolódó videókra a You Tube-on, hanem erre vagyunk nevelve, hogy válts, válts. Azt mondta ez a szakértő, hogy 3 percet kapott, a személyes varázsa ezt megduplázza, az már 6, de utána váltani kell.

Azt gondolom, hogy tanórán éppen így lehet ez a dolog. De itt a kérdés, hogy mitől válik a gyerek kezelhetetlenné, figyelmetlenné. Van aki azt mondja, két pofon kellene neki, de nem, ezek a gyerekek már másképp huzalozódnak kicsi koruktól. A mai gyerekek annyira tudják ezeket a digitális kütyüket működtetni, hogy egy 30 egynehány éves informatikus apuka mondta, van neki egy 6 éves kislfia. Kijött egy új, csodálatos telefon, amit megvásárolt, és amíg olvasta a használati utasítást, odaadta a gyerek kezébe, aki rögtön be tudta kapcsolni. Ő még el akarta olvasni, de a mai gyerekek már egészen másképp gondolkoznak. Megkérdezte a gyereket, hogy csinálta – nem tudom volt a válasz.

Kutató pszichológusok beszélnek arról is, hogy valóban mássá válik az agyműködésünk. Egyrészt a gyorsaság miatt, rászoknak az állandó új ingerre. Aztán a sokaság miatt, az audiovizuális mindenféle inger, a rengeteg helyről érkező ingerek miatt. De ezt a mai világot is mi csináljuk a gyerekeinknek, ami egy képi, vizuális világ. Amikor egy gyerek hosszú éveken át meséket és mondókat hall, amikor megtanul beszélni, ezt analóg módon, sorban, elemenként kódolja az agya. Amikor a gyereket hosszú időn át nyelvi impulzusok érik, az agya megtanulja ezeket összerakni és belül áll össze képpé, de az analóg, az elemző gondolkodással érti meg. A képi világ mindezt készen hozza. Régi kutatási tapasztalat, ha a gyerek csak nézi a mesefilmet, de nem olvassa, nem jelenik meg benne, a belső képalkotás elsivárosodik. Ez még sok minden mással jár együtt. A mai gyerekek nehezebben csinálnak analitikus, elemző, logikus gondolat dolgokat, mert a másik agyféltekéjük kezd el már működni. Mindenki elkezd jobb agyféltekés üzemmódban működni, ami a nőkre jellemző leginkább (talán ezért is mondják, hogy a harmadik évezred a nők évezrede lesz, nem tudom), jó lenne megőrizni a kettőnek az egységét. A globalitás a jobb agyféltekéé, a globalitás, az intuíció, amikor a kisgyerek már nem a használati utasítás üzemmódban nézi, hanem rámosolyog, megnyom egy gombot érzésre, és ott van... Ez a jobb agyféltekés működés.

Azt is mondják ma sokan, hogy annyira áthangolódik a gyerek agya, hogy ez az egyik oka a diszlexiának. Ez nem egy genetikai zavar, egyszerűen nem képes az analóg kódolásra. Ennek nagy irodalma van, hogy azoknak a gyerekeknek, akiknek így működik az agya, mennyire van hasznukra, ha egy témát az összefoglalással kezdünk, és utána bontjuk le részleteire.

Nem mondhatjuk tehát, hogy ne csináld, mert mást jelent nekik, mint nekünk a tévé, a rádió, és ha meglátjuk, hogy milyen erős kapcsolatiság, élménymegosztás, a jelenlét vágya él bennük, akkor ha ezt felfedezzük, rá lehet venni őket, hogy ezeket a kidolgozott képességeiket hozza haza az élő közösségbe. Ha ők képesek arra, hogy „online vagyok”, jelen vagyok, akkor ezt aknázzuk ki a családban. Lehesse neki szólni, nemcsak azért, hogy vidd le a szemetet, hanem hogy például nem sakkozunk egyet, ha az apa is online. De az egyházközségben is rendelkezésre állsz, elérhető vagy, hát legyél!

A mai fiataloknak van egy csodálatos képességük. Olyanfajta lelkesedés, ami a mi

korosztályunkban nem volt, csak ritka esetekben. Hogy ma Magyarországon, de egész Európában az önkéntesség ilyen módon terjed, szintén ez a magyarázata, hogy jelen vagyok, megszólítható vagyok, melléd lépek, veled vagyok. Talán ismeri mindenki azt az akciót, hogy Adj egy évet az életedből! Nagyon elpuhult, nagyon erkölcstelen nyugati fiatalok fogják magukat és egy évre elmennek Peruba, Dél-Amerika legsötétebb helyeire, Afrikába, önként és dalolva, segíteni. Ismerek egy lányt, egy igazi ypszilont, elmondta, ő most nem felvételizik itthon az egyetemre, mert az nem elég jó, most Londonban fog felvételizni, fel is fogják venni, az édesapja majd fizeti, el is végzi valamilyen művészszacon, művész lesz – tehát teljes pályaképet rajzolt fel, olyan tudatossággal, hogy leesett az állam –, akkor majd elmegy Spanyolországba, ott dolgozik ebben a szakmában, és még mielőtt megalakítaná a nem tudom milyen csoportját, elmegy egy évre Argentínába dolgozni, önkéntesnek. Egy nagystílű leány, egyáltalán nem vallásos, nem ilyen megfontolásból csinálja, csak mert az kell. Tudja, hogy mi vár rá, hogy éhezni is fog, meg milyen körülmények között él majd, de hát ez kell, mondja. Aztán egy év után elmegy Spanyolországba, és megalakítja a csoportját satöbbi.

Tehát a fiatalokban ez az érték, ez az erőforrás, a jelen lenni, online, mobilon és minden módon, százmillió barátal facebookon és más formában. És kérdem, hogy ezt kihasználjuk-e, értékeljük, tiszteljük-e őket ezért? Ismertem gyereket, aki minden december 24-én egy csoporttal ment az elfekvőbe beszélgetni. Addig nem jött a Jézuska. Mikor először ment, nagyon izgult, arra gondolt, hogy majd ha leül egy néni vagy bácsi ágya mellé, megkéri, mesélje el az életét. De aztán nem egészen így sikerült, mert épp egy néma néni mellé került, így aztán ő mesélte el az életét, meg beszélt az anyukájáról. Ez a gyerek így fog felnőni, hogy nem biztos, épp december 24-én, de fog menni. Jelen lesz, és ez erőforrás.

Hogy facebookon mit meg nem szerveznek a fiatalok, az elképesztő. A lényeg, hogy mindezt jóra fordítani, jóra átvinni. Sokat mondjuk, hogy a mai fiatalok nem tudnak elköteleződni. Ebből igaz, hogy nem házasodnak, nem mennek szerzetbe, papnak. De időnként kérdezzük meg tőlük, hogy miért? Miért nehéz ez neked? Mi kell ahhoz, hogy valaki elköteleződjön? Hát kötél, és egy jó nagy cölöp, amihez oda tudom kötni. Mík ezek a kötelek? Kellenek biztos gyökerek, kellenek bizonyos tárgyak, cél és értelem, és kell valamifajta biztonság. Ha végiggondoljuk ezeket, nagy hiánya van a mi korunk fiataljainak ezekből.

Tudjuk, hogy nagyon kevés a biztos gyökér (a jó család). Ahhoz, hogy én elköteleződjek, tényleg kell a biztos gyökér. Ez a világ, amiben élünk, hogy ma például hallunk a görög válságról, hogy vajon bedőlnek-e a magyar bankok vagy nem, ezek életérzések, a biztos szárnyak azt jelentik, van hová kimenjek. Nemrég hallottam, hogy húsz és harminc között minden negyedik fiatalnak nincs munkája. Vannak munkanélküli fiatalok, és olyanok akik dolgoznak. Akiknek van munkájuk, azok viszont éjjel-nappal dolgoznak. Van egy 26 éves lány ismerősöm, valamilyen vezető cégnél nagy ember, kérdeztem tőle, mennyit keres? Talán 360 ezer forintot mondott, aminél én ugyan hallottam többet, de nem tudom, közülünk van-e olyan, aki 26 éves korában ennyit keresett. Aztán kérdeztem, mennyit dolgozik egy nap? Mondta, hogy 10–12 órát a munkahelyén, és

akkor hazamegy, leviszi a kutyát, mert számítógépnek és kutyának muszáj lenni (arról is érdemes lenne egyszer gondolkodni, hogy fiatal és kutya...), és akkor még néhány órát utána is dolgozik, úgy éjfélig. Megkérdeztem, mikor költöd el a pénzedet, mikor élvezed, hogy 26 évesen ennyi pénzt keresel, nincs hat gyereked, hogy élheted a világot? Mi volt a válasz? Ő, hát erről az ingatlanhitel gondoskodik... Ki vannak zsigerelve, kizsákmányolva, de tudják, hogy nem lehet abba hagyni, mert akkor vége.

Azt is tudjuk, hogy ebben a maradj talpon világban lassan megszűnik a betegállomány lehetősége. Még ha a gyerek beteg, a mama akkor sem tud vele otthon maradni. Tehát egy kemény világban élünk, és a mi gyerekeink ebben szocializálódnak. Ehhez szoknak hozzá. Amikor olyan nagyon keménynek, arrogánsnak érezzük őket – azok is! –, akkor értsük meg az okát. Amikor ovis korban azon tréningezünk, hogy bekerüljenek egy jó iskolába, aztán hogy hatodik után bekerüljenek egy jó gimnáziumba, de ahhoz vizsgát kell tenni, mondjuk az nem sikerül, de esetleg már negyedik után menjen egy nyolcosztályos gimnáziumba – tehát tele van vizsgával, megmértetéssel, és mi azt mondjuk, hogy a bűdös kölyöknek nincs semmi más dolga, csak tanulnia kell.

Készen kapták ezt a világot, és próbálnak benne talpon maradni, mint ahogy mi is, csak más szocializációnk, más eszközeink vannak, és amikor nehéz nekik elköteleződni, mondjuk akár szerzetesként is – én nagyon sok szerzetesnövendéket ismerek Magyarországon –, attól félnek, hogy el fogják őket küldeni.

A fogyasztói társadalom életérzése nemcsak arról szól, hogy mindig vegyél valami újat. Most van citromos sampon, holnap lesz dinnyés, egyik jobb, mint a másik, shoppingoljunk ezerrel – ez is a fogyasztói társadalom, de egy sokkal fontosabb dolog van ennek a mélyén, az, hogy a fogyasztói társadalomban az ember lesz a termék. Én, magam lettem a termék, amit ki kell fényezni, mint az almát, hogy eladható legyen, és kérdés, hogy megveszik-e? Amikor egy mai huszoneves bénázik azon, hogy elköteleződjön mondjuk egy párkapcsolatban, akkor ebben benne vannak ezek a lassan zsigerivé váló kérdések, hogy elég jó leszek én neki? Én, mint kvázi termék? Vagy holnapután el fog dobni?

Milyen következményei vannak az identitásváltásnak? Nemcsak állást kell változtatni, hanem a profilomat is. Nagyon hangulatos, ha egyszer tanár vagy, aztán mélytengeri bűvár, egyszer balett-táncos, aztán a szakácsművészet mestere, ez egy olyan portfólió, olyan piár, hogy... Változtasd a szakmai identitásodat.

A nagypapa megkérdezi a gyereket, hogy te miért jöttél el a munkahelyedről, vándormadár vagy? Azért, nagypapa, mert muszáj! Ha az van az önéletrajzomban, hogy öt évnél tovább maradtam egy helyen, akkor azt kérdezik, nem kellettél másnak? Egy huszonevesnek ez már ezt jelenti, és a fejjavászokkal szerződik, adja el magát. Váltani kell! Ez egyben egy életre szóló tanulást is jelent. A mi időnkben egy felnőtt mit tanul már? Maximum a Kreszt. Apa Kresz-vizsgára készül. Ma minden felnőtt, minden szülő elkezd tanulni, mint a güzü, muszáj tanulni, új szakmát is akár, és éppúgy megbukhatunk a vizsgán. A gyerekünk megéli, hogy apának sem sikerült a vizsgája.

Az, hogy váltani kell, a párválasztásban is ott van. A kor azt mondja neki, ne egy identitású legyél. Nagyon nehéz ebből kilépni. Nagyon érdekes kérdés, hogy mi, mint

katolikus iskola, mint egyház, mint Isten emberei, hogy tudjuk a személy méltóságát, az Isten-képmásiaságot, az intimitást, a személyességet behozni. Mindenkinek ajánlom egy amerikai jezsuita zseniális könyvét: Krisztus követése a fogyasztói társadalomban. Végig erről szól, hogy az ember hogy válik árucikké manapság, és hogy az Isten fiainak hogy lehet visszaadni az emberi méltóságát legalább itt.

Nehéz elköteleződni abban a gondolatban, hogy holnap kidobhatnak. Hogy köteleződjem el, ha nem tudom, elég jó leszek-e neki? De ebből csodálatos törekvések is születhetnek. Megkérdeztem például egy leányt, hallottam, hogy mobilozott az utcán – most én is úgy mondom, ahogy ő – a pasijával. Nagyon kedvesen és meghittén. Megkérdeztem tőle, már voltunk olyan viszonyban, miért nem mégy már hozzá a pasidhoz? Azt mondta, azért nem megyek hozzá, mert szeretném a kapcsolatunkat megőrizni. Mi van? – kérdeztem. – Azt látom, ha összeházasodunk, eleresztik magukat. Leülnek a sörrel a tévé elé, rá se néznek a feleségükre. A kapcsolat megsínyli a házasságot. Volt tehát érték ebben a meglepő válaszban, hogy ő szeretné megőrizni, s ezért dolgozik a kapcsolaton.

Hány édesanya mondja: elég jó anya vagyok? Szeretnék legalább elég jó szülő lenni. Ebben annyi gyönyörű törekvés, vágy, akarat, szorgalom, odaadás van. Ma gyönyörű kultusza van a születésnek, a kisgyerekeknek, a családnak. Nagyon sok borzasztó dolog is van, de van egy törekvés is, hogy szeretnék elég jó szülő lenni. Találkoztam egy édesapával, őrajta volt a hordozókendő, egy öthónapos gyermekkel. Ezt a kendőt sokféleképpen fel lehet kötni, kérdeztem, miért ő hordja, ez inkább női dolog. Azt válaszolta, nem, ő a feleségével együtt járt szülés-előkészítő tanfolyamra, ezt is ott tanulta meg. Olyan kedves volt, annyi melegség áradt belőle, azt gondoltam, annak a kisbabának jó gyerekkora lesz.

Sok mindenről szóltam, talán egy kicsit szétesően is. Azt bíznam a szívetekre, hogy igen, a fiatalok nagyon-nagyon mások, mint mi. Azt mondják a szakemberek, hogy soha a történelemben nem volt akkora különbség és szakadék egyszerre élő két generáció között, mint ma. Régen legalább 60–70 évnél kellett eltelnie addig, hogy ennyire ne értsék egymást. Ma öt-tíz éven belül létrejön, ez a tény. De ha mi, Isten emberei, keresztények azt a fáradságot vesszük magunknak, hogy legalább rákérdezzünk, hogy ez neked miért jó, mondjuk ez a pircing az orrodban, vagy egyéb helyeiden, miért nem mégy hozzá a pasidhoz, miért ülsz folyton a facebook előtt – hátha megmondja. Mi ebben az értékes – lehet hogy tud rá mondani valamit. Hogy az a gyönyörű, aminek nincs is értéke. Más nyelven beszélnek, és egy olyan világba születnek bele, ami nekünk is új, és akklimatizálódni kell hozzá, és arra kell törekednünk, szülőknek, nagyszülőknek is, hogy minél több biztonságot próbáljunk adni nekik, minél több személyességet, háromdimenziós személyességet, minél több partneri szeretetet. Úgy gondolom, akkor tényleg az Isten szőlejének jó munkásai vagyunk és lehetünk, az unokák, dédunokák generációja számára is.

A mai, az Y-generáció ugyanolyan, mint mi, csak más nyelven beszélnek.

(A Vörösmarty Katolikus Általános Iskolában a Keresztény Pedagógiai Műhely keretében május 17-én elhangzott előadás szerkesztett változata)

Talán majd egyszer hableányt tetováltatok a mellemre

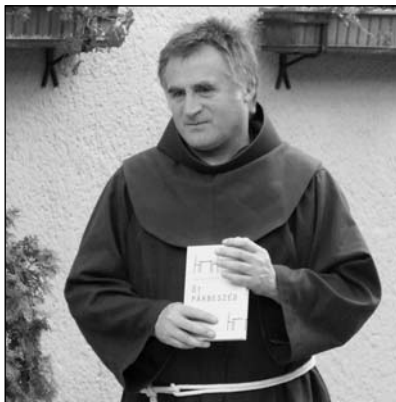
A nyári vakáció egyik reggelén csengettek az ajtón, az egyik lányunk jött vissza az otthonba. Örömmel ugrott a nyakamba s kérdezte: „Mikor megyünk a táborba?” A kislány egy hosszú tanév után nagyon vágyott hazamenni a szüleihez. Hazavittük a Dévától 200 kilométerre levő otthonába, de pár nap múlva visszajött, mert – telefonáltam! „Jöjjön, mert megyünk táborba”. Hogy mondjam meg, hogy nem igaz, hogy nincs is semmiféle tábor, csak nem kellesz otthon, és igazából egy kegyes hazugsággal postáztak vissza tégedet?

Így most itt vagyunk a Csonakos partján, „táborozunk”, hogy ne csalódjon, ki tudja hányadszor a gyermek. Ülök a víz partján és nézem a csapatomat. Forr a víz, én folyamatosan számolom a fejeket. Mind megvannak.

Egyszerre jönnek mellém, hozzám bújnak, mesélnek. Az egyik negyedikes lányunk megkér, hogy tetováltassak szép hableányt a mellemre. „Miért?” – kérdezem. „Mert apukának is egy olyan volt.” – És elindul egy csacsogó kispatak – „Az én apukám nagyszerű apa volt. Igaz, hogy sokat ivott, s egyszer, mikor korbáccsal megvert, kiütötte az egyik szememet. Nem akarta. Utána apuka is sírt, bánatában nagyon berúgott. Anyuka, mikor két éves voltam, akkor halt meg. Öngyilkos lett, mert sokat k...ott. És apu őt is megverte. De én nem leszek k...a.”

Hallgatok, magamhoz szorítom e szép szőke kislányt. Ő csak beszél. Elmondja, hogy mennyi rossz ember van, és hogy az apukát olyan sokan „bizgették”, míg fogadásból megivott két liter vodkát. „Apukám olyan rendes volt, utolsó cseppig megitta, mert az ember, amit ígér, azt meg kell tegye, ugye? Apuka sokat hányt és meghalt.”

Hallgatunk, a tó vize egykedvűen fodrozódik. Nagyon sok mondat van az életünkben, mit nem tudunk befejezni. Odajön egy másik kislány is. Vizes, szép barna bőre ragyog a napfényben. Három éve van nálunk, az osztály második tanulója. Beszélgetünk. Elmeséli, hogy milyen volt, amikor egy nagyváros állomásán koldult. Nagyon ritkán beszél erről. Most úgy beszél, mint más a nyaralásról: „Olyan bácsi is volt, aki egy egész kiflit adott egyszerre. De nagyon kellett vigyázni a rendőrökre, sokszor kutyával jöttek, s egyszer az egyik társamat meg is harapták a kutyák. Volt egy nagy szemetes láda, oda bújtunk el.” És mondja, és mondja.

Böjte Csaba

Úgy látom, hogy a víz, a játék, nemcsak a fizikai mocskot oldja, mossa s remélem vízi messzire. Aztán odasodródik két testvér, a harmadikat végeztek. Szédületes energia tépi ezeket a fiúkat. Lendületükben mindenkit lesodornak a lábukról. Nem rosszak, de tíz percenként felsír, visít valaki mellettük. Mint a villámhárító a villámot, úgy vonzzák a galibát. Rájuk szólok, s mint két ma született bárány kunkorodnak mellém. Ha már rohagálni nem lehet, hát engem kezdenek nyuvasztgatni ölelésükkel. Persze hogy beszélgetünk, és persze, hogy szóba jön az édesanya, akinél csodálatosabb anya nincs, de aki nagyon elfoglalt.

Sokszor megcsodálom Isten hatalmát, aki ilyen végtelen erőssé tudja tenni a gyermekek szüleiért érzett szeretetét. Mert én csak azt látom, hogy a gyermekek első áldozására a 18 kilométerre lakó anyuka, azokkal a lakkozott körmeivel és még egy szent szívét is megdobogtató szerelésével, nem tudott eljönni, bár meg volt beszélve és meg is ígérte. A fiúk kérésére egy pár perccel később kezdtük a misét. De nem jött el az évszázó szereplésre sem, és azóta sem jött egyszer se felénk. Megölelem a fiúkat és elismerem, hogy anyuka tényleg nagyon szép, csak az a baj, hogy nincs ideje. S hogy a tépelődésnek véget vessek, szabadon engedem e két szilaj paripát.

Táborozunk! Isten műve: a tó vize, a táj, a gyermekek, és minden olyan csodálatos. Végtelenül jól van minden, úgy ahogy van! Sokszor nem értem, hogy egy-egy törékeny gyermek vállalja hogy tud ennyi tragédiát hordozni. De úgy látszik, hogy nem is ez a fontos. Ezeket a gyerekeket, a sebeket nem kielemeznem kell, hanem szeretettel átölelni és hordozni. Megtenni mindent, hogy ha már karjaim közé sodródtak, Isten akarata szerint alakuljon a további életük.

Egy labda telibe talál, és szinte észre sem veszem, ott vagyok a Csónakos tó vizében. Játsszunk, én vagyok a cica, és forrik a sok gyermek csapkodásától a víz. Tudom, hogy nem megoldani kell a problémákat, hanem kacagni, és eltalálni azt a tenyéryi kék eget a gyermekek karjai között, hogy nehogy megint én legyek a cica. Játsszunk, kissé könnyes a szemem, de itt a tó vizében úgyse vevődik észre. Végül is Jézus nem azt kérte, hogy megértsük ezt a csodálatos szép világot, hanem azt, hogy szeressük, szeretetté váljunk ott, ahol a legnagyobb szükség van ránk. Nehéz megtanulni együtt élni a konkollyal. Dobom a labdát, s persze, hogy valami Isteni erő megint a gyermekek karjai közé vezet az. Mindenki kacag, felsültem, alulmaradtam, újból én vagyok a cica. Úgy tűnik, hogy most semmi más nem fontos, és jól van ez így. A teológián, a noviciátus alatt soha nem gondoltam volna, hogy ezek a koszos gyermekek ennyire átszervezik az életemet.

Talán majd egyszer még egy habléányt is fogok tetováltatni a mellemre?

SÁRY PÁL

Az arianizmus elítélésének okai

(CHARLES FREEMAN

ÚJABB ÖRDÖGI MŰVÉNEK MARGÓJÁRA)

Az utóbbi években egymás után jelentek meg Angliában és Amerikában az ultraliberális Charles Freeman történelmi tárgyú munkái. A harcos ateistának joggal nevezhető szerző első, 2002-ben megjelent bestsellerének már a címe is sokatmondó volt: *The Closing of the Western Mind. The Rise of Faith and the Fall of Reason* (magyarul: *A nyugati gondolkodás vége. A hit felemelkedése és az értelem bukása*). Freeman 2008-ban publikált *A.D. 381. Heretics, Pagans, and the Dawn of the Monotheistic State* (magyarul: *Kr. u. 381. Eretnékek, pogányok és a monoteista állam hajnala*) című könyve szintén hasonló beállítottságú. A katolikus egyház iránti gyűlölettől elvakult történész – aki egyébként egyetlen egyetlen vagy kutatóintézetben sincs állásban – a valós, lényegi összefüggések elhallgatása és nyakatekert félígazságok közlése által arra kíván rámutatni e művében, hogy milyen jelentős fordulópontot jelentett 381 Európa szellemtörténetében. Ekkor ugyanis Nagy Theodosius császár kiadott egy rendeletet, mely mindenki számára kötelezővé tette a nikaiai hitvallás (*fides Nicaea*) elfogadását, s az állam által szankcionált eretnekséggé nyilvánított minden egyéb keresztény irányzatot. Freeman szerint ezzel a rendelettel vette kezdetét a sötét középkor, melyet a gondolat- és szólásszabadság szigorú korlátozása jellemezett, s melynek csak a felvilágosodás és a francia forradalom vetett véget.

Az első, amit nem értek, az, hogy miért nem 380 e pontatlanságokkal teli, zavaros mű címe? Hiszen jól tudjuk, hogy Theodosius már 380 februárjában államvallásá nyilvánította a katolikus hitet a híres – Thesszalonikében kibocsátott – „*Cunctos populos*” kezdetű *edictum*ával (Cod. Theod. 16,1,2). Igaz, hogy a császár 381 januárjában – a Konstantinápolyba való bevonulását követően – ismét elrendelte a katolikus hit követését (Cod. Theod. 16,5,6), ez azonban a korábbi rendeletéhez képest már semmilyen újdonságot nem jelentett.

Hiányolom annak a fontos ténynek a kiemelését, hogy az említett császári rendeletek csak a keresztényekre vonatkoztak. Theodosius sem a pogányokat, sem a zsidókat nem kötelezte a katolikus keresztény hit felvételére. A császár csupán azt adta parancsba, hogy minden keresztény katolikus legyen (elfogadva az Atya, a Fiú és a Szentlélek egyenrangú isteni méltóságáról és szent hármasságáról szóló tanítást).

Leginkább persze azt hiányolom, hogy a szerző nem tárja fel Theodosius egyházpo-

litikai döntésének valódi okait. Az alábbiakban ezt kívánom röviden pótolni.

Mint tudjuk, a IV. században a legerjedtebb eretnecség az arianizmus volt. Az, hogy Areiosz (Arius) tanait a Nikaiai Egyetemes Zsinat 325-ben elítélte, nem vetett gátat az arianizmus terjedésének. A katolikusok és az ariánusok közötti viszály jelentősen növelte a birodalom keleti és nyugati fele között feszülő ellentéteket. Két Keleten uralkodó császár, II. Constantius (337–361) és Valens (364–378) – a nyugati, katolikus kollégáikkal ellentétben – ariánusok voltak: az ariánusokat támogatták, a katolikusokat pedig kegyetlenül üldözték. Valens halála után, 379-ben a Nyugatról jövő (Hispániából származó) katolikus Theodosius került a keleti trónra, aki rövidesen határozott lépéseket tett az arianizmus felszámolása érdekében.

Mi készítette erre a császárt? Elsősorban a saját belső, hitbéli meggyőződése. Egyházi tanácsadói valószínűleg felhívták a figyelmét arra, hogy a Krisztus isteni mivoltát hangsúlyozó szentírási szakaszok (pl. Jn 10,30; Róm 9,5; Fil 2,6; Kol 2,9; Tit 2,13) összeegyeztethetetlenek az ariánus tanokkal. A császár döntését azonban minden bizonnyal különböző politikai motívumok is megerősítették. A katolikus Nyugattal való szoros egységet nyilvánvalóan csak a katolikusok támogatásával lehetett helyreállítani. Másrészt az is valószínűnek tűnik, hogy Theodosius az arianizmus elítélésével egyben a birodalom barbarizálódásának is gátat kívánt szabni.

Mint tudjuk, a nyugati gótok Valens uralma idején a kereszténység ariánus irányzatához csatlakoztak. Az ariánus császár engedélyt adott számukra, hogy átlépjék a birodalom határait s letelepüljenek Thrákiában. Amint Horváth Emőke rámutat, a vizigótok betelepülése a rómaiak számára szükségessé tette a barbárokkal szembeni védekezési technika megváltoztatását: „a fizikai elhatárolódás lehetőségének megszűnése az elkülönülést máshová, a spirituális szférára helyezte át, és ez az elutasítás annál intenzívebb volt, minél erősebben megvetették lábukat a germánok a római földön.”¹ Az arianizmus elutasítása tehát egyben a barbár szellemiség térnyerésének fékezését is szolgálta.

Míg a katolikusok azt állították, hogy Krisztus egy lényegű (*homousziosz*) az Atyával, az ariánusok úgy vélték, hogy Krisztus csupán hasonló lényegű (*homoiousziosz*) az Atyaistennel. E teológiai probléma mindenekelőtt Madách szavait juttatja eszünkbe: *Az ember tragédiájának* hetedik, bizánci színében az eretnekek „egy i betű miatt” mennek a halálba. Ez a megfogalmazás rendkívül cinikus.² Mélyebb teológiai ismeretek nélkül is beláthatjuk, hogy ha Krisztus nem Isten, akkor az emberiség megváltása nem tökéletes,³ s az általa közölt kinyilatkoztatás sem lehet teljes, továbbá, ha Krisztus nem Isten, akkor az általa alapított egyház nem szent, s az eucharisztia vétele sem

¹ Horváth E.: Az arianizmus és a barbár államalakulatok. In: *Studia Miskolcimensia* 3 (1999), 47.

² E cinikus megállapítást a szabadkőműves eszméket képviselő Madách valószínűleg a szabadkőműves Hegeltől vette át, akire feltehetőleg a szintén szabadkőműves Edward Gibbon hatott. Ld. G. W. F. Hegel: *Előadások a világtörténet filozófiájáról* (ford.: Szemere S.). Budapest, 1966, 610: „abban a vitában, vajon Krisztus ... azonos vagy hasonló lényegű-e istennel, az egy i betű sokezer ember életébe került.” Vö. E. Gibbon: *A Római Birodalom hanyatlásának és bukásának története* (átdolg.: Hegyessy K.). Pest, 1868–1869, I. köt. 287: „soha nem pazaroltak ennyi energiát egyetlen magánhangzóra.”

³ Ha azonban Krisztus egyszerre valóságos Isten és valóságos ember, akkor az Isten és az ember kapcsolata – melyet az ósbűn megrontott – az Ő személyében tökéletesen helyreállt, vagyis megvalósult az emberiség megváltása.

egyesíti az embert az Istennel. Az egész kereszténység alapja Krisztus isteni mivolta. Az arianizmus éppen ezért az egész kereszténységet képes lett volna romba dönteni.⁴

Fontos kiemelni, hogy az Atya és a Fiú kapcsolatának teológiai értékelése elméleti szinten az állam és az egyház viszonyát is meghatározta.⁵ A császárban ugyanis a Mennyei Atya, a püspökben pedig Krisztus képmását látták.⁶ Míg az ariánus teológia Krisztust az Atya alá rendelte, a katolikus teológia Krisztust az Atya mellé helyezte. Ebből következőleg az ariánusok úgy vélték, hogy az egyházat az állam alá kell rendelni, a katolikusok viszont úgy gondolták, hogy az államnak és az egyháznak egymással mellérendelt viszonyban kell állnia.⁷ Theodosius tehát az arianizmus elutasításával egyben a cezaropapista eszméket is elutasította.

Mint tudjuk, a Theodosius által 381-ben összehívott Konstantinápolyi Egyetemes Zsinat kimondta, hogy az Atya, a Fiú és a Szentlélek egylényegű isteni személyek, megerősítve és kiegészítve ezáltal a nikaiai hitvallást. Freeman szerint a zsinat a császár akaratára előtt meghajolva szavazógépként működött. Ez azonban nem más, mint szemenszedet hazugság. Az, hogy a zsinati atyák a korábbi császári rendeletekkel egyező tartalmú határozatot hoztak, csupán azt jelzi, hogy egyetértettek a császár által vallott hitelvekkel. S ezt miért ne teheték volna meg szabad akaratukból, tisztán teológiai alapon?

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy Theodosius császár minden szempontból helyesen döntött, amikor az arianizmust elítélte.⁸ Ezzel valóban korlátozta a vallásszabadságot, de aki ezt kifogásolja, nem veszi figyelembe, hogy a korlátlan szabadság mindig pusztuláshoz vezet.⁹ Ha a rákos sejtnék szabad utat biztosítunk, a szervezet halálát okozzuk.¹⁰ Aki ezt a tényt tudatosan elhallgatja, az romboló szándékkal ferdíti el az igazságot.

A szabadelvű (feltehetőleg szabadkőműves) Freeman (*nomen est omen!*) könyvei azt a felismerést erősítik bennem, hogy a liberalizmus az ördög ideológiája. Azé az ördögé, akit Krisztus „a hazugság atyjá”-nak nevezett (Jn 8,44), s aki lelkünk vesztére törni meg nem szűnik.

⁴ Nem csoda, hogy Szent Ambrus, Milánó püspöke, a katolikus irányzat nyugati vezéralakja, az ariánusokat rosszabbnak tartotta az ördögnél.

⁵ Vö. G. H. Williams: *Christology and Church-State Relations in the Fourth Century*. In: *Church History* 20 (1951/3), 3–33; 20 (1951/4), 3–26.

⁶ Az Ambrosiasternek nevezett ismeretlen IV. századi szerző megállapítása szerint „*Dei enim imaginem habet rex, sicut et episcopus Christi*”. Azt a gondolatot, hogy „a püspököt úgy kell tekintenünk, mint magát az Urat”, már Antiochiai Szent Ignác is megfogalmazta. Az uralkodót többek között Nazianzoszi Szent Gergely is „az Isten képmása”-nak nevezte.

⁷ Szent Athanáz mélyen elítélte II. Constantiust, aki 325-ben úgy nyilatkozott, hogy az ő (egyházi ügyekben kinyilvánított) akaratára kánon (tehát zsinati határozat) erejével bír. Szent Ambrus hangsúlyozta, hogy a császár helye az egyházon belül van, és nem az egyház felett: „*imperator enim intra ecclesiam, non supra ecclesiam est*”.

⁸ Itt érdemes megjegyezni, hogy Theodosius egyetlen ariánust sem végeztetett ki. A császár az eretnekekkel szemben kétféle szankciót alkalmazott: egyrészt *infamis* személyekké nyilvánította őket (ami elsősorban az előkelő címektől, rangoktól, méltóságoktól való megfosztással járt), másrészt megtiltotta számukra a templomok használatát.

⁹ Ezt az örök igazságot rendkívül találóan fejezi ki az a kép, mely a pannonhalmi bencés apátság barokk ebédlőjének falát díszíti, s mely azt a pillanatot ábrázolja, amint egy abroncsaitól megszabadult hordó darabjaira hullik szét. Felette felirat olvasható: „*Libertate perit*”, vagyis „A szabadság által pusztul el”.

¹⁰ Jellemző, hogy egyetlen ariánus nép, illetve ariánus állam sem tudott fennmaradni: a keleti és a nyugati gótok, a vandálok, a burgundok és a longobárdok mind eltűntek a történelem sülyesztőjében.

Sáry Pál: Iustinianus császár egyházpolitikai rendelkezései

A tavasz folyamán jelent meg a fenti cím alatt dr. Sáry Pálnak, a Miskolci Egyetem Római Jogi Tanszék vezetőjének rendkívül értékes munkája, amely Iustinianus császár egyházpolitikai rendelkezéseit ismerteti.

Iustinianus a Kelet-Római Birodalom egyik legjelentősebb uralkodója volt, aki elhatározta, hogy visszaállítja a Római Birodalmat. Rendkívüli eréllyel tört célja felé: hadvezérei, Narses és Belizár megtörték a vandálok uralmát Észak-Afrikában, leverték a hunokat a Fekete-tenger mellett, visszaállították a római császár hatalmát Itáliában. Iustinianus alatt meg egyszer felragyogott a Római Birodalom fénye és ereje. A császár megteremtette a területi egységet, azonban meg akarta teremteni a Birodalom szellemi egységét is, mert úgy vélte, csak az egységes szellem tudja összetartani a hatalma alatt álló birodalmat. A Római Birodalom császárai a kereszténység előtt is fontosnak tartották a Birodalom szellemi egységét, akkor a bálványistenek tiszteletére és a császárkultuszra építeni az egységet. Azért üldözték a keresztényeket, mert megbontották a Birodalom szellemi egységét.

Mikor Nagy Konstantin császár a milánói türelmi rendeletben (313) engedélyezte a keresztényeknek a szabad vallásgyakorlást, és hathatósan segítette is a keresztényeket, ugyanennek a gondolatnak a jegyében, de most már a keresztény szellemiségre kívánt építeni. Úgy látta ugyanis, hogy a kereszténység alkalmas arra, hogy a Birodalom szellemi alapja legyen. Az egység azonban nem valósult meg, mert nem lett egyszerre mindenki keresztény. Nem következett be akkor sem, amikor Theodosius államvallássá nyilvánította a kereszténységet (380), mert egyrészt maradtak elszigetelt pogány góccok, másrészt a kereszténység sem volt egységes, különböző eretnkségek törték meg az erejét. Ahogyan a központi hatalom meggyöngült, a pogányok és az eretnekek az egyházra támadtak. A Birodalomban nem volt nyugalom. Iustinianus (527–565) látta ezt, ezért állami rendelkezésekkel kívánta megerősíteni a kereszténységet, és általa birodalmát.

Ezeket a rendeleteket találjuk összegyűjtve és rendszerbe állítva a műben. A mű a kor biztos ismeretéről tanúskodik. A szerző ismeri a korszakot, ismeri a rendeleteket, és világosan látja Iustinianus rendeleteinek célját, ennek szellemében rendezi ezt a rendkívüli anyagot.

Valami hihetetlen céltudatos munka, és fegyelem volt szükséges ahhoz, hogy Iustinianus rendeletei rendszerbe állítva kerüljenek az olvasó elé. Iustinianus rendeletei átfogták az egész akkori életet.

A szakemberek számára pedig felbecsülhetetlen forrásmunka, amit majd úgy emlegetnek, hogy nézz utána a „Sáry”-ban.

Hadd tegyem hozzá, mint hívó keresztény ember: végre egy uralkodó, aki segíteni akarja Krisztus egyházát.

Minden elismerésünk a szerzőnek!

Czakó István

Petróleumlámpás szeminárium

A Zemplén nyugati lábánál megbúvó helység, Hejce barokk kastélyában hatvan évvel ezelőtt államilag elismert hittudományi főiskola működött. *Kuklay Antal* nyugalmazott körömi plébános egyike azoknak, akiknek ez a szeminárium alma matere volt.

Kevesen élnek már azok közül, akik ezen intézményt alma materüknek tudhatják, ahol olyan professzorok tanítottak, mint például *Gál Ferenc*, aki később a Pápai Teológiai Bizottságnak is a tagja volt.

A trianoni döntés nyomán az utódállamok létrejöttével a Kassai Egyházmegye két részre szakadt, ám az egyetemes egyházjog ezt a változást csak igen lassan követte, így a Magyarországon maradt rész, Zemplén és Abaúj továbbra is e püspökség fennhatósága alatt állt, amit önállóan kormányzott a felvidéki városból elűzött *Madarász István* püspök. Amikor 1948-ban meghalt, az egyházmegye magyarországi részét – mintegy száz pappal – *Tóst Barnabás* kanonok, káptalani helynök irányította. A kassai Szent Erzsébet-dóm egykori plébánosa Hejcén lakott az *Eszterházy Károly* egri püspök által 1774-ben építtetett nyaralókastélyban. Titkára *Brezanóczy Pál* későbbi egri érsek, a kassai teológiai főiskola jogász tanára volt. Mivel ebben az időben az egyházmegye papnövendékei – a Rozsnyói Egyházmegye hazánkba szakadt részének kispapjaival egyetemben – Budapesten, Vácott vagy éppen Szegeden tanultak, Brezanóczynak az az ötlete támadt, hogy hozzanak létre teológiai főiskolát és szemináriumot a kétemeletes nyaralóban.

Az intézmény vezetésére két kassai jezsuita teológust, *P. Dombi Józsefet* és tanítványát, a fiatal *P. Bálint Józsefet* nyerte meg, oktatónak pedig azokat a tanárokat, pl. Gál Ferencet és *Densz Gézá*t, akiket elűztek a kassai teológiáról s a környéken, Göncön, illetve Vilmányban voltak lelkipásztorok.

A mennyekbe felvett Szűzanya oltalmába ajánlott intézmény 1950. október 1-jén kezdte meg működését. „Összesen tizennyolcan voltunk kispapok az öt évfolyamon. Én voltam az első évfolyam ötven százaléka – emlékezik vissza a hejcei szemináriumra az

Kuklay Antal

egykori diák, Kuklay Antal, nyugalmazott körömi plébános. – *Az oktatás úgy ment, hogy külön voltak az alsósok, az első-második osztály, és a felsősök, a harmad-, negyed- és ötödévesek.*”

Mint minden nagyobb szemináriumban, a fő tárgyakat – dogmatikát, jogot vagy erkölcsstant – itt is úgy oktatták, mint a falusi elemi iskolában a kántortanító. Így például a filozófia az első-másodéven közös volt, ahogy az egyháztörténet és a bibliikum is. Csak a kisebb tárgyakat tanulták külön. Tankönyveik nem voltak, legfeljebb latin nyelvűek, filozófiából Bálint József maga készített tanítványai számára jegyzetet. *„Kezünkbe adták a forrásokat, mindeneelőtt Aquinói Szent Tamás Summáját. Kitűnő módszer volt, hogy a jegyzeteket megtanultuk szóról szóra, ugyanakkor a kezünkbe kellett venni a forrásokat, így egészen mélyen bele tudtunk hatolni a teológiának a módszertanába, fogalomkészletébe és gondolkodásába.*” – mondja Kuklay atya, aki nem csak ezekben az években érezhette a saját bőrén a kommunista egyházüldözés szorítását.

A Csapon született, de családjával a háború után Sárospatakra menekült fiatalember már az egyházi iskolák államosítása után érettségizett a város híres református gimnáziumában. Hogy fiatalabb testvérei továbbtanulását ne akadályozza, nem jelentette be az iskolában, hogy papnak készül, hanem azt mondta, a Zeneakadémiára jelentkezik cselló szakra. Édesapja tanító volt, tehát neki is rossz pont volt, hogy a fiából pap lesz. Ezért Kuklay atya a primiciáját nem is Sárospatakon mutatta be, hanem Egerben. A kommunista hatalom által 1956 után hat évre börtönbe zárt, majd a papi működéstől tíz évre eltöltött lelkipásztor életútjának legfőbb jellemzője a következetes és hűséges kiállás Krisztus ügye mellett, *„akár alkalmatlan, akár nem”.*

Mi szűrődött át a Szerencs patak partján álló püspöki kastély kertjébe az ötvenes évek nehézségeiből? *„Hejcéen védett környezetben voltunk, ideális hely volt. Onnan rálátásunk volt az egész világra”* – emlékezik vissza a 80. születésnapját nemrég ünnepelt lelkipásztor. Dombi József dogmatikaprofesszor, aki szellemtörténettel is foglalkozott, egyesítette a biblikus teológiai gondolkodást a szociológiai, társadalomtudományi nézőponttal, az egyház társadalmi tanításával, amit akkorra már kidolgoztak a francia és német teológusok, így a hejcei szeminaristák első kézből kapták a legtisztább, keresztény szentírási, teológiai, dogmatikai hagyományt és a legmodernebb szociológiai irányokat.

„Hallatlan nagy ajándék volt ez számunkra.” A jezsuita szerzetes irányításával egy olyan – mai fogalmak szerint – posztgraduális továbbképzés jött létre az illegalitásban lévő rend tagjainak a közreműködésével, amit prófétaiskolának neveztek. A csoport egy, a keresztény társadalomtudományi teológia alapján álló világrendet dolgozott ki, a világszolidarizmust, amit a hatalom titkos szervezkedésnek minősített az államrend megdöntésére, és P. Dombit és társait összeesküvés vádjával letartóztatták, és összesen 25 évre ítélték a hatvanas években.

Hejcéen a szeminaristák ellátása – a kor viszonyait ismerve – fejedelminek volt mondható. A kastélyhoz tartozó háromhektáros kertben gazdálkodtak a kispapok közreműködésével. Sertést és pulykát tenyésztettek, így vasárnaponként nemegyszer

sült malac került az asztalra. Az épületbe nem volt bevezetve a villany, sötétedés után petróleumlámpát használtak. A tűzifát is maguk a szeminaristák termelték ki, aprították és fűtötték vele a kastély gyöngyszemeinek számító copf stílusú cserép-kályhákat.

A jó életnek azonban hamarosan vége szakadt. Az egyházüldözés egyik állomása-ként összevonták a szemináriumokat és csökkentették a vidéki teológiai főiskolák számát. 1952 tavaszán az intézmény diákjait fölpakolták két teherautóra, és Egerbe költöztették, ahol folytathatták tanulmányaikat. A legmodernebb teológiai szakirodalommal felszerelt könyvtárral rendelkező hejcei szemináriumból érkező kispapok a másfél év alatt magasabb szintű tudásra tettek szert egri társaiknál. „*Szent Tamással való ismeretségünk lévén professzorok voltunk*” – mondja a ma már nyugállományú, de töretlen munkabírású Kuklay atya, aki úgy véli, hogy a hejcei intenzív, kiscsoportos skolasztikus képzésnek a mai napig nagy hasznát veszi. Tud tájékozódni a középkori teológiai anyagokban és akkor nyert jártasságot a formális logikában is.

Mi lett az 1952-ig szemináriumként működő épület további sorsa? Mint annyi hasonló egyházi épületben, itt is szociális intézményt alakítottak ki, amely később kényszerlakhelye lett a székhelyüktől megfosztott püspököknek.

Pétery Józsefváci püspök 1953 húsvétján, *Badalik Bertalan* veszprémi püspök pedig 1957 augusztusától lett lakója a kastélynak. Közös „bűnük” az volt, hogy akadályozták az egyház és az állam „harmonikus” együttműködését. A kastély olyannyira fogalommá vált, hogy ’56 után a hatalom a még szabadlábbon lévő püspököket is Hejccével fenyegette. A püspöki konferencia egyik ülésén *Grösz József* kalocsai érsek, a testület akkori elnöke meg is jegyezte: „*Előbb-utóbb valamennyien Hejccére kerülhetünk.*”

(*Magyar Kurír*)

A remény személyes és kollektív haláltusája

Külügyminisztériumunk aulájában arra a dán ENSZ-diplomatára – *Poul Bang Jensenre* – emlékeztet mellszobra, akit ismerői az 1956-os forradalmunk és szabadságharcunk dán halottjaként tisztelnek. Csatlakozunk mi is hozzájuk!

Nagy András '56 nyugati ellenszélben alcímű – évtizedes kutatómunkára alapozott – 400 oldalas (63 oldalt kitevő jegyzetet és forráshivatkozást tartalmazó) rendkívül színvonalas, alapos, egyben stílusosan is kitérő művének olvasása ezt lehetővé is teszi. Egy erőszakos halálról szól, ahol a krimiszerű elemek szükséges jelenlétén túl betekintheünk forradalmunk és szabadságharcunk hazai eseményeibe, azok nemzetközi fogadtatásába, az ENSZ 1956 és '59 közötti tevékenységébe, illetve annak hazai visszahatásába.

A személyes és egyben fizikai értelemben vett haláltusa alanya a dán ENSZ-diplomata. A szerző kiválasztott sorait az élet írta krimiből, szép emberi érzésekkel, politikai párhuzamok költői felismertetésével, de amiből a tettes és a tett módja nem derül ki. Azt majd eszmei és egyben kollektív haláltusaként tárgyalja a szerző.

A dán diplomata 1959. november 23-án távozott otthonából. Ezt követően három nap múlva tárgyalták a magyar kérdést! Most idézet a szerzőtől: „*November 25-én találták meg átlőtt halántékkal, ballonkabátban az őszi parkban. Mint egy pesti szabadságharcost, mintha nem '59 őszén, hanem '56 októberében, mintha nem New York-ban, hanem Budapesten. Akkor már 3. napja várták haza. Az asszony és az öt gyerek. Lassan a kertvárosra szállt a Hálaadás meghitt csendje, amikor az emberek megidézik az első telepéseket és hálát adtak – hitük szerint – a szabad világban a bőséges termésért, Isten figyelméért és kegyelméért, szelíd szép őszi rítus... Mintha arccal lefelé, holtában is elítélve, megalázva. Mint azok kint Rákoskeresztúron, dróttal átkötözött csuklóval, kátránypapírral a fagyos földben. Nincs megbocsátás, a halálban sincs.*”

Zsebében búcsúlevelé feleségének. Ismét a szerző: „*A búcsúlevelé vitathatatlanul saját kezétől, bár olyan papír, amelyre íródott, nem található otthon. Dátumként csak nov. Megírja, hogy nincs remény a gyógyulásra... ő jót akart... sajnálkozik, hogy ezt teszi, hamvasztást kér, és örök nyugalmat Dániában. Egy másik kontinensen még a porai is. Fontos mondata: „Alábecsültem azokat az erőket, amelyekkel szembeszálltam!”* Figyelemre méltó, hogy 2 éve leírta: öngyilkosságot soha nem követ el. Ha mégis holtan találnák búcsúlevelével együtt, tudják meg: hamis.

A halálesetet elsietett vizsgálat követte. A gyors hamvasztás miatt az esetleges tudatformáló szerekre a vizsgálat már nem terjedhetett ki, de több tipp is érkezett ezekre. Gyermekei életével fenyegették? Vagy tényleg csak közvetett, de alapos ok lehetett fenyegetett, megalázott élete, becsülete szándékos cselekedetére?

Megtalálása után egy nappal tárgyalták a magyar kérdést. Eszmei haláltusája már 3 éve tartott. Alapösszetevője 1956-tól a magyar kérdés, hogy egy idegen hadsereg vérbe fojtotta a magyar forradalmat, szétlőtte a fővárost, hogy ezreket fosztott meg szabadságától, százakat életétől, hogy a megszállókhöz hű kormány váltotta fel a korábbi, a törvényest.

1933-ban már látott egy totalitárius rendszer születését Németországban! 1940-ben Dánia német megszállásánál Amerikában tartózkodva szembeszállt az ottani követségen az ország épségét a függetlenség feladásával biztosító dán kollaboráns kormánnyal. Még Grönlandot, valamint a dán kereskedelmi flottát is kivonta annak hatalmából. 1943-ban amerikai hölgygel kötött házasságot, és a dán hatóságok – pláne a háború alatt, de később is – nem nézték jó szemmel működését. 1949-ben az ENSZ-ben is nemzetközi alkalmazottként – nem hazáját képviselve – kapott szerepet. Az utóbbiak csak azért kerültek említésre, hogy érthető legyen miért is vált érzékennyé hazánk megszállásának kérdéskörére, és miért is volt oly nagy a problémamegoldó igyekezete. Számára nem csak az volt botrány, ami nálunk történt, hanem az is, ami New York-ban nem történt, vagyis az, amiért pedig az ENSZ-et egyáltalán létrehozták és működtették.

Egy közbeszúrt megerősítő vélemény *Mindszenty József* hercegprímás Emlékirataim című művéből: „*A magyar szabadságharc két vesztese az erkölcsileg lezüllött világgkommunizmus és a tétlen, megbénult, erejét veszített Nyugat lett, az ENSZ-szel az élen.*”

Elismerve a szervezet humanitárius segítségét, a tessék-lássék politikai próbálkozásokat, ki kell mondanunk, hogy sokkal többet tehetett volna akár csak a megtorlások visszafogásában, az emberi életek védelmében. És akkor még nem is mondtunk sokat, bár történeti tény, hogy a világpolitikai helyzet alapvető változást nem tett volna lehetővé. De hogy még a lehetséges sem következhetett be, annak fő okai: a szuezi válság, a nagyhatalmi érdekek csatái, a gyarmati sorból felszabadult tagállamok – téves ítéleten alapult – szovjetbarátsága, a gyarmataikat viszont még fenntartani akaró hatalmak meghunyászkodása, mert ha szólnak, jogos visszatámadásban részesülhetnek. Röviden: az érdekek az érték fölé helyezése. Súlyosbítva a keleti blokk titkosszolgálati erőinek a legfelsőbb döntéshozói szervekbe történt beépülésével.

Jensen történelmi tapasztalatai a megszállásokról és a titkosszolgálati erők beépüléséről szerzett információi, a probléma kezelési kísérlete vezettek a tragikus végkifejlethez. Életét hazánkkal összefüggésben, de tiszta elveiért, az ENSZ becsületéért áldozta, áldoztatta fel.

1956 november végén a beépülésekről kialakított gyanúját több oldalról megerősítették, tudni illik, hogy az ENSZ 38. emeletén (a felső vezetésben), sőt egyes amerikai külügyi tisztviselők is, a keleti blokk szándékait, parancsait követik. Becsületére és egyben vesztére sejtését megpróbálta továbbadni, de az visszakerült az érintettekhez. A magyar kérdés kezdeti kezelése, a január 4-i szinte barátságos ENSZ főtitkárhelyettesi látogatás Budapesten is erősítette gyanúját. A január 10-én végre megalakult bizottságban – nem vezetőjeként, de motorjaként – ügyünket próbálta a leglelküismeretesebben szolgálni.

A bizottsági munka leglényegesebb eleme a megcáfolhatatlan tényfeltárás volt. Emigráns hivatalos személyiségek (*Kéthly, Király, Kövágó* és mások) vádló szavait az ENSZ melléktermében elhalkították, eljelentéktelenítették. Alkudozások után Bang Jensen viszont elérte, hogy sok külföldi városban tanúvallomásokot rögzítsenek. A tanúskodók többsége érthetően – itthoni családi, kinti titkosszolgálati okokból – csak neki adta ki adatait.

Az első jelentés készítésénél Jensen a fogalmazás számos „finomítását” érzekelte, alapvető ténybeli hibákra is felhívta a figyelmet. Kirívó példa, hogy a jelentés *Nagy Imrét*

már 1946-ban miniszterelnökként szerepelteti, *Nagy Ferencsel* összetévesztve. Javítana, szenvedélyesen érvelt, idézőjelesen áthágta a szolgálati utat, így pszichés betegséggel vádolták, kiszorítani igyekeztek a munkából. A megszületett, végül is tűrhető jelentést a Nyugat diadalként ünnepelte, és tárgyalásánál 60 szavazattal 10 ellenében és 10 tartózkodás mellett a közgyűlés elítélte a Szovjetuniót. A továbbra is érkező – a megtorlásokról, perekről szóló – hírekről azonban a Nyugat már nem nagyon akart hallani. Bang Jensen a főtítkárhoz fordult, levelében szabotázsról írt. Választ nem kapott.

1957. október 9-én felmerült, hogy a névtelen tanúk ismertek a magyar hatóságok előtt. (110 magyart hallgattak ki tanúként. Több mint nyolcvanán kérték nevük elhallgatását, mert a Kádár-rezsim bosszújától féltették itthon maradt hozzátartozóikat. Povel Bang Jensen az ENSZ főtítkárának, *Dag Hammarskjöldnek* engedélyével szavát adta a nevek titokban tartására.) Dag Hammarskjöld viszont most utasította Povel Bang Jensent a magyar tanúk neveinek átadására. Ezt ő adott szavára hivatkozva megtagadta.

Bang Jensent – a megtagadás miatt – nemsokára orvoshoz hívták a Világszervezet rendelőjébe. Makkegészségesen, hogy ön- és közveszélyes-e. Felfüggesztették állásából, sőt biztonsági őrk vezették ki onnan, ahol hírszerzők és ügynökök jártak szabadon, a szabad világ lelkiismerete által elfogadottan. Majd vizsgálóbizottság elé került, ahol a jog elemi normáit sem tartották be vele szemben.

Hammarskjöld most már nem ellenezte a lista elégetését. 1958 január végén füst szállt fel az ENSZ-épület tetejéről. Iratsomók lángoltak 3 borítékban. Jelen volt a főtítkárhelyettes, az ENSZ biztonsági főnöke, Bang Jensen és ügyvédje. A borítékok főtítkári engedéllyel – the papers would be in his hands, until the moment of destruction – Jensen kezében voltak.

De egyik sem tartalmazta a névsort. Nem tűrhette, hogy esetleg egy utolsó pillanatbeli húzással (risk of a last minute gamble - Bang-Jensen Papers) mégis megszerezzék azt, így feleségével együtt január 24-én éjjel saját házuk kandallója óvta a magyar tanúkat és hozzátartozóikat. A könyvből idézve: „...az égetésről kettejük által aláírt feljegyzés született.”

1958. március 20-tól június 5-ig tárgyalták ismét ügyét, most a Világszervezet Fegyelmi Bizottsága. Még fennállt rehabilitálásának kompromisszumos esélye. A budapesti kivégzések, Nagy Imre és társai tragédiája akadályozta meg azonnali elmarasztalását. Így csak július 4-én kelt a döntés: felszólítják lemondásra. Melléklet 17416 dollár, és 65 cent.

Nem engedelmeskedett, a csekket visszaküldte, de ha önként nem is, távoznia kellett az ENSZ-ből.

Életéből még 500 nap volt hátra. Ekkor már életét is féltve, de keményen, higgadtan folytatta küzdelmét. Csodára várt.

Csak erkölcsi győzelmet arathatott, hiszen halála után – rehabilitálása nélkül – igaznak kellett elfogadniuk sejtéseit a világszervezet behálózottságáról, manipulálhatóságáról.

Emlékét mi magyarok, de azok sem felejthetik, akik egy igazságosabb világban bíznak.

Dobos Zsolt

Kazinczy Ferenc pataki könyvei

Kazinczy Ferenc (1759-1831) annak a köznemesi osztálynak a tagja, amely azt a szerepet töltötte be a Közép-Európában, amit a haladó polgárság nyugaton. Korának szokása szerint sokat utazik, megtanul több nyelvet, s egy jó hírű iskolában – a Sárospataki Református Kollégiumban – megalapozza a további, akár tudományos szintű tevékenységét.

Még pataki diák, amikor klasszikus műveket magyarát görögből és latinból, s megjelenik első könyve – az akkor a Kárpát-medencét jelentő – Magyarország földrajzáról. Vonzza a modern irodalom és fordít angolból, németből, franciából egyaránt.

A Felvidék fővárosában és szellemi központjában, Kassán működik, mint iskola-felügyelő, s közben irodalmi társaságot alapít, folyóiratot indít. 1794-ben a jakobinus összeesküvésben való részvétel vádjával halálra ítélik. A büntetését sokak közbenjárására határozatlan idejű várfogságra változtatják, amiből 1800-ban szabadul. Ettől fogva a közeleti érvényesülés kapui nem nyílhatnak meg előtte. Feleségül veszi egyik pártfogójának, gróf Török Lajosnak a leányát, Zsófiát, aki azután nyolc gyermekkel ajándékozta meg. Kicsiny, Széphalomnak nevezett birtokán visszavonultan él, Zemplén Vármegye levéltárát rendezi Sátoraljaújhelyben, ahol egy időben betölti a református egyházközség főgondnoki tisztét.

Személyében a kortársak és főként az utókor első sorban az író, a költő, a kritikust, a nyelvújítót, az irodalmárt tartják számon, bár ugyancsak számottevőek a tudományos értekezései és közéleti publicisztikái. S talán mindezeknél jelentősebb irodalomszervező tevékenysége, amit – mindenek előtt az egész országra kiterjedő levelezésével – évtizedeken át eredményesen folytat. Mindenütt jelen van inspiráló véleményével, ahol a szellemi élet megmozdul, s nemzedékek számára meghatározó marad irodalmi iránymutatása.

Gyermekkorától kezdve élete végéig gyűjti a könyveket. Bár az anyagi helyzete nem kedvez bibliofil szenvedélyének, nem egyszer vagyonokat költ gyűjtemények vásárlására. Az egyik ilyen – saját műveivel és kortárs-irodalommal kiegészített – 1748 tételes hungaricum-könyvtárát, páratlan metszet-gyűjteményével együtt a pataki Kollégiumnak adja 1807-ben. Ez a könyvtár a tartalmára nézve nagyon sokszínű, de valamennyi kötetének közös vonása az, hogy közvetve, vagy közvetlenül hungaricumok: magyar a szerző, magyar a mű nyelve vagy magyar vonatkozású a témája.

Kazinczy elképzelése az, hogy ez a könyvtár lehetőleg ne magánkönyvtárak magányában maradjon elzárva, hanem legyen hozzáférhető minden érdeklődő számára. A szíve titkos vágya teljesedik akkor, amikor gyűjteménye éppen abba a Kollégiumba kerül, ahol maga is majd egy évtizeden át diákoskodott. Az átadott könyvtárhoz saját kezű jegyzéket mellékel, mellyel bizonyosságot tesz arról, hogy a maga korának szintjén mestere a dokumentumok formai feltárásának, a régi könyvek leírásának, katalógizálásának.

Kazinczy és a pataki Kollégium kapcsolata tovább élt a költő halálát követően, hiszen a Kollégium ébresztője és fenntartója lett az országosa elterjedt Kazinczy-kultusznak, ami pedig serkentőleg hatott az európai kultúrkörbe szervesen illeszkedő, ugyanakkor nemzeti értéket reprezentáló, magyar és idegen nyelvű dokumentumok gyűjtésére, a nagykönyvtári állomány tudatos építésére.

A II. világháború végén a Kollégium Nagykönyvtárának egyéb könyvei, levéltári és kéziratári anyagaival együtt, az ő könyvtárának néhány kötetét is a Szovjetunióba viszik és 61 év után kerülnek haza. Ennek a 200 éve a Nagykönyvtárba került anyagnak 8 könyvét – köztük 6 gyűjtőkötetet tekintettel a bennük foglalt 83 műre – ismertetjük.

A bőrkötéses, aranyozott díszítésű pataki Kazinczy Kódex három ősnymtatványt tartalmaz, melyek különös ritkaságoknak számítanak. Az egyik: Fremperger Thomas: *Historia translationis Tunice Iesu Christi de Hungaria Coloniae, Ludowicus Reuchen*. A másik, Kazinczy leírásában: „*Judicium de Cometa Anni M.CCCC68. vicessima scda die mensis septembris in civitate Hystropolitana alias posoniens et Generissimo principe et duo dno Mathia Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rege composito. Paginae undecim spisse completae. Codex etiam chartaceus et cui nihil deest.*” A harmadik: Aretinus Leonardus itáliai szerző ugyancsak latin nyelvű műve, mely az „Attila magyar király élete és halála” címet viseli. (Köln, 1474.) Ezt Kazinczy szerette volna – feltehetően magyarrá fordítva – kiadni és ismertetni, de ez a terve nem vált valóra.

Ezzel azonban még nem végeztünk az ősnymtatványokkal. Ide tartozik Laszcai Osvát: *Sermones dominicales perutiles, alias Biga salutis nuncupati*. Hagenaw, Henricus Gran, 1499. –című, negyedrért nagyságú, két kolumnás, 44 soros, 436 levelet tartalmazó műve, bőrkötéses fatáblákba kötve. A ferences szerzetes Budán és Esztergomban alkotott. Névtelenül jelentek meg prédikációs kötetei, melyeket emiatt néha más szerzőknek tulajdonítottak. Kazinczy a szerzőben Temesvári Pelbártot sejtette. A külföldön is olvasott szerző „Üdvösség szekere” és „Úrnapai prédikációk” c. munkái számos kiadást megértek. Egyszerre építették a keresztyén hitet és gyarapították enciklopédikus anyagaikkal az olvasók ismereteit.

Vizsont valóban Temesvári Pelbárt a szerzője a Bázelen, 1496-ban nyomtatott „*Stellarium coronae virginis Mariae*” c., 228 levelet tartalmazó incunabulumnak, melyben ugyancsak szerepel Kazinczy 1807. évi bejegyzése. A jeles humanistának és skolasztikusnak ez a szűz Máriát dicsőítő műve akkor született, amikor az 1479–1481. évi pestisjárvány során betegségéből felgyógyult. A 16. század elejéig több mint 20 kiadásban megjelent.

Az ősnymtatványok után a többi nyomtatványra térve, folytathatjuk a humanisták sorát a világot látott tudós Zsámboky János egyik korai kiadványával: *Oratio in Christi natalem... Augusta Rheticae*, 1553. című, Ingolstadtban tartott karácsonyi beszédével, ami mellett ott találjuk a Magyar Királyság országainak leírását 1556-ból és Conradinus Balthazar latin nyelvű orvosi értekezését (1594.), valamint a római történelemről írt német nyelvű munkát (Bécs, 1556.).

Kezünkbe vehetjük a következő – hét szerző nyolc művét egybekötve tartalmazó – kó-

dexlapba kötött könyvet. Előzéklapjaira kéziratostartalomjegyzéket és betűrendes fogalmi szótárt írtak. Valamennyi mű filozófiai értekezéseket foglal magába az 1620-as évekből, s egy kivételével Rostockban nyomtatták őket. Neimann Th., Crugerus A., Mulius J., Eddelerus Th., Duchon J., Heidenheim G., a szerzők. A filozófia meghatározásával, bölcséleti bevezetéssel, a filozófia felosztásával és rendszerével foglalkozó munkák mellett olvashatunk latinul a jóról, az erőről és a cselekvésről, a szükségességről és az elégségesről elmélkedő tanulmányokat. Zabanius Izsák (1632–1707) a metafizikai viták összegzéséről készített dolgozatot, de a róla elnevezett gyűjteményben¹² önálló címlappal ellátott előadása szerepel. Műveit Thököly Imrének, Petrőczy Istvánnak és Vitnyédy Istvánnak ajánlotta, s a bevezetőben felsorolta respondenseit, akik az eperjesi iskola tanárai, kollegái közül kerültek ki. Zabanius Izsák evangélikus lelképásztor, breznóbányai rektor, s eperjesi tanár. Az ellenreformációs üldözések egyik áldozata lett, amikor 1705-ben fogásba vetették a kassai jezsuitákkal több ízben vitázó, s egyébként sokoldalú, termékeny tudós tiszteletest. Az ő címadó műve – „Synopsis controversarium methaphysicarum...” – Lőcsén jelent meg 1669-ben, a többi dolgozata Kassán 1668-ban és 1669-ben.

A „Collectiana Tsomosiana” Albisi Csomós Mihály Kolozsváron 1758-ban megjelent latin előadásáról kapta az elnevezését. Művét, melyben az erdélyi magyar jogtudomány fejlődését vázolta, báró hadadi Wesselényi Farkasnak ajánlotta, aki feltehetően a tanulmányainak, vagy a kiadásnak a támogatója volt. Leideni és frankfurti egyetemjárásából hazatérve jogot és történelmet tanított a kolozsvári református kollégiumban. Rajta kívül azonban nem találunk több hazai szerzőt és kiadványt a 20 művet tömörítő gyűjtőkötetben. A könyvtárnok a kötetet ezzel a bejegyzéssel szerzeményezte: „Accessit Libri, Btheca Coll. Ref. S. Patak e Btheca Kazincziana. Sign. Joan. Somosy ord. B. mp.” A könyvtárnok látta el kézírásos tartalomjegyzékkel is a kötetet.

A 16–17. századi nyomtatványok Strasburgban, Nürnbergben, Dillingenben, Zürichben, Lipszében, Bécsben, Augsburgban, Regensburgban, Wittenbergben láttak napvilágot. Elbeszéli többek között azt, hogy Mária magyar királyné ügyét napirendjére tűzi a nürnbergi birodalmi gyűlés, elfogultan tudósítanak arról, hogy a protestáns prédikátorokat nem a hitvallásuk, hanem a lázító tevékenységük miatt üldözik, vannak itt jezsuita beszámolók a felekezeti viszonyokról és cáfolataik, a királyhoz benyújtott panasz lutheránus prédikátor ellen, továbbá helyismereti leírások a nagyszebeniekéről, Mitrovicáról, a felvidékiekről, Erdély eredetéről és történetéről, általában a magyarokról, elmélkedés arról, hogy mit tehet a jó tanácsos, aki gonosz fejedelem alatt szolgál, vagy buzdítás arra, hogy a keresztyének ne hódoljanak be a töröknek, hanem vitézül vegyék fel vele szemben a küzdelmet, továbbá található hálaadó templomi szónoklatok a török felett aratott zentai, győri, siklói diadalok alkalmából, s olvashatunk V. Károlyt, Lajos magyar király hitvesét éltető, s Károlyi Józsefet a szatmári főispánná történő beiktatása alkalmán dicsőítő költeményeket.

A következő kötet, melyet kinyitunk, nagy alakú (folio), s 34 művet tartalmaz. Kiadásuk átfogja a 16–18. századokat. A Bécs, Prága, München, Frankfurt, Heidelberg, Augsburg, Regensburg nyomdáiból kikerült könyvek mellett nagy számban találunk hely nélkül jelzett dokumentumokat az udvari protokollból. Ilyen a Prága visszafogla-

lása után a magyar fegyverek magasztalása, Mária Thérézia magyar és cseh királynő prágai bevonulását megörökítő tudósítás, a róla zengett óda, rendelete a fejadóról, a franciák felett aratott győzelmének ünneplése. Ide sorolható Ausztria őrgrofja haditetteinek számbavétele, II. József köszöntése, Freysing grófnőjének hálaadása, a rajnai választófejedelem érkezésének ünneplése, a rajnai palotagróf részvétele templomszentelési ünnepségen. Vannak közigazgatási iratok, mint árvaszéki per Ambergben 1524-ben, udvari közlemény, a pfalzi herceg levele a királyhoz, Sopron városának szabadalmi, (Oedinburg, 1698.) a bajor közigazgatás elnökének kinevezése, a választófejedelem alattvalóinak eskümintája (1743), a bajor herceg vallásügyi állásfoglalása, egyezmény a rajnai kerület élmezéséről. Az udvari protokollt ünnepi mariológiai beszédek, egyházi méltóságok köszöntései egészítik ki. S itt is megjelenik a magyarországi török háborúk összefoglaló krónikája német nyelven (1716), a Temesvárnál a török felett aratott magyar győzelem megörökítése egyházi beszédben (1717), hálaadó istentisztelet Belgrád elfoglalásakor, a török feletti győzelmek dicsőítése további prédikációkban, a törökkel folytatott sikeres béketárgyalás kihirdetése (1718), a bécsi polgárság hálaadása a megszállásveszedelmének elmúlásáért (1742), Mindezek latin, német és francia nyelveken olvashatók.

Az utolsó kötet egy tucat mű colligatum, melyek között öt magyar szerzőt, hat hazai művet és hét hazai kiadást találunk. A 17-18. századból származó könyvek református, evangélikus és római katolikus szerzők teológiai, hitépítő, hitvédő munkái. Blumauer a törökök seregek orosz csapatok feletti győzelméről számol be az Orsován, évszám nélkül megjelent művében, H.V. Joann pedig egy országos örömnünnepről, melyekhez Welthern J. M. orvosdoktori értekezése csatlakozik.

A magyar szerzők között Debreczeni Kalocsa János a külföldet járt, hajdúsági református lelkipásztor „Örök élet zsengejének érzése...” címmel értekezik (Debrecen, 1662.). Diószeghy Kis István református püspök „a generális gyűlésben mondott tanításával” (Debrecen, 1682.) képviselteti magát. Ezekon kívül Balásfy Tamás római katolikus püspök, Pázmány Péter barátja, az alattvalóknak afejedelmek iránti hűségéről elmélkedik (1621), Érsekújvári Karai Orbán a Debreceni Református Egyházmegye esperese a hit titkáról és a jó cselekedetekről (1687), Hodosi Sámuel pedig az 1702-ben fogságba vetett és holland közbenjárásra kiszabadult református püspök a Sellyei M. István – a Sárospatakon is tanult dunántúli református püspök – felett mondott temetési beszédével (1687) gazdagítja a kötetet.

Láthatjuk, hogy a Kazinczy-könyvtárnak csupán ez a szerény szelete is mennyire gazdag, s következtethetünk belőle a gyűjtemény egészének a belbecsére. Az egyes köteteknek, műveknek föl lehet becsltetni a könyvészeti, könyvpiaci értékét, de vajon kifejezhetjük-e az ilyenkor használatos mértékekkel azt, hogy mihez fogható a történeti, eszmei értéke ezeknek a munkáknak? Bizonyos, hogy mindenütt a világon értékesnek tekinthetik őket, de a saját hazájukban, az eredeti gyűjteményük részeként, s a kollégiumi Nagykönyvtár állományában a helyükre kerülve, mind a magyarság, mind Közép-Európa számára pótolhatatlanok és szinte fölbecsülhetetlenek.

(Sárospataki Református Kollégium tudományos gyűjteményéből)

JELENITS ISTVÁN

A Biblia az irodalomban

A Biblia könyve hallatlanul gazdag, önmagában is egy egész könyvtár. Maga a Biblia szó többszámú alakja a *biblion* görög szónak, ami könyvecskéket jelent. Sok, különböző korban keletkezett, különböző műfajú könyvek gyűjteménye a Biblia. Az első, nagyobbik fele az Ószövetséget képezi, a második, kisebbik fele van időben is közelebb hozzánk, amely Jézus Krisztus személyéhez kapcsolódik és az Újszövetséget alkotja. De még az Újszövetségben is vannak az evangéliumok, amelyek afféle történeti elbeszélő művek, és vannak a levelek, Pál apostolnak, másoknak a levelei, és van az Apokalipszis, amely egészen különös, látomásokat tartalmazó könyv.

Ez a könyv tekinthető leginkább az irodalom részének, mert amikor az Úristen hozzánk fordult, nem a tudósokat szólította meg és nem a

tudomány nyelvén fogalmazta meg a maga üzenetét, hanem a mindennapi élet embereit szólította meg, és az irodalom műfajaiban születtek azok a könyvek, amelyek az ő üzenetét tartalmazzák és amelyek az egyház szent könyvei. Az Ószövetség pedig a választott nép, a zsidóknak a szent könyve, és a kereszténységé is.

A Bibliának óriási jelentősége volt a gondolkodás alakításában, és nemcsak a vallási gondolkodás, hanem annak révén a világról, az emberekről való gondolkodás alakításában is. Pontosan ezért állandóan kapcsolatban volt vele, és megtermékenyítette a művészetet. Mindenfajta művészetet, amely a görög-római világ örökségét őrizte és aki a kereszténységgel találkozott, meg a zsidósággal is a kereszténység révén, az a Biblia égboltja alatt tanult meg élni, gondolkodni. A legfontosabb, legégetőbb kérdéseit, felismeréseit a művészetekben fogalmazta meg.

Én most csak az irodalomról beszélnék, és ott is maradjunk meg a magyar irodalomnál, mert az önmagában is közel áll a szívünkhöz és nagyon gazdag. Ahhoz, hogy ne csak bemutassunk egy-egy művet, hanem beszélgethessünk is róla, inkább kevesebb műről lenne szó és azokkal kapcsolatban olyan dolgokat is szóvá lehet tenni, ami más művek megközelítéséhez is szempontokat adhatnak.

Úgy szűkíteném le az előadást, hogy a *Biblia ihletének a nyomai a magyar irodalom-*

Jelenits István

ban, és erről mondanék néhány szót. Hol is kezdjük, hiszen regények és novellák is vannak, amelyek bibliai témájúak, de a költészet az, amihez egy ilyen rövid delután leginkább hozzáférhetünk és alkotásokat elővehetünk.

Ha a Biblia sokszínű, sokfajta kincseire gondolunk, hogy hogyan jelenik meg a magyar irodalom történetében, a magyar irodalmi gondolkodásban, azt mondjuk először, hogy a Biblia az Isten és az ember kapcsolatáról szól, azzal kapcsolatban mond el sok mindent, ami az emberiségnek a gondolkodását kitágította, váratlan mélységeket nyitott meg előttünk.

A Biblia nemcsak azt mondja el, hogy milyen az Isten, hanem azt is, hogy lehet az Istent megszólítani. Imádkozni tanít a Biblia. Mióta az ember ember, azóta imádkozik. Másként imádkoztak azok az emberek, akik csak a maguk fantáziájára hagyva képzeltek ilyennek vagy olyannak az Istent, a Bibliában pedig megjelenik egy nagyon gazdag, lassanként kibontakozó Isten-kép, azután megjelenik egy gyakorlat, amely alapján – mint ahogy a gyermeket megtanítják, hogyan szólíthatja meg a szüleit, vagy a tanítóit – megtanít a Biblia, hogyan szólíthatjuk meg az Istent.

Az evangéliumban van egy olyan jelenet, amikor a tanítványok látják, hogy Jézus hajnalban imádkozott, fent a hegyen. Amikor lejött, mindig különösen megtisztult, átlelkedett emberként tért vissza az imádságból. Megirigyelték ezt és azt kérték, taníts meg minket imádkozni. Akkor Jézus az evangélium szerint megtanította őket a Miatyánkra. Nem azt mondta, hogy mindig ezt az imádságot mondogassátok, de szövegszerűen mégis elmondja ezt az imát azzal, hogy ti így imádkoztatok. A Miatyánk két helyen van benne az evangéliumban, amit felidéztem, a Lukács-evangélium szövegkörnyezete, a Máté- evangéliumban pedig egy olyan helyen fordul elő a Miatyánk, ahol Jézus összehasonlítja az Ószövetségnek az Istennel való kapcsolatát azzal a kapcsolattal, amit Ő nyitott meg. Akkor azt mondja, amikor a pogányok imádkoznak, akkor szaporítják a szót és nagyon szép szavakkal akarják az Istent lenyűgözni. Ti, amikor imádkoztok, egyszerű szavakkal forduljatok az Istenhez. Kevés szóval, de nagyon odaadó, egyszerű fohászokkal. Akkor mondja el nekik a Miatyánkot.

Nagyon érdekes, hogy a magyar költészetben is a Miatyánkból egész kis kötetet lehetne összeállítani. Különböző költőknek a verseiben, hogyan jelenik meg a Miatyánk. Tucatszámra vannak olyan költők, akik a Miatyánknak parafrázisát, kifejtését építik fel. A Miatyánk hagyományos kérései köré odarakják a saját koruknak, a saját pillanatnyi állapotuknak a gondolatait, fájdalmait, gondjait és azokkal alkalmazzák ezt a kétezer éves imádságot a saját helyzetükhöz.

Az egyik ilyen gyönyörű Miatyánk-kifejtés Babits Mihály verse. Ezt 1914-ben írta. Akkoriban tört ki az első világháború. Ennek a megdöbbenése ül rá erre a versre. Amikor kinyitjuk a kötetet, látjuk, hogy ott az évszám, Miatyánk, 1914. Majdnem hozzátartozik a címhez is az évszám. Nem véletlenül, ez egy háborús Miatyánk, egy háború ihlette imádság. Van egy alcíme ennek a költeménynek, zárójelben: (Egy bécsi műintézet által kiadott műlaphoz készül). Az irodalomtörténetben sokáig gyanakodva fogadták ezt a feliratot, és még Rába György is azt írta a Babits monográfiájában, hogy talán a költőnek egy álcázó mozdulata ez, úgy tesz, mintha megrendelésre írta volna. De a Babits

kéziratok között előkerült egy számla, amiről látni lehet, hogy valóban megrendelték ezt a verset Bécsből. Egy pályázatot írt ki egy bécsi műintézet. A Monarchia egyes országaiban jeles költőket felkértek, hogy egy Miatyánk-parafrazist írjanak, s ezt együtt ki akarták nyomtatni, magyarul is, csehül is és németül is. Nem került elő, hogy tényleg kinyomtatták volna, de a pályázatot megcsinálták, és ennek a nyomai Babits levelezésében megtalálhatók. Erre a felszólításra írta ezt a költeményt, méghozzá két változatban is. A Miatyánknak van egy protestáns és egy katolikus változata, mindkettőt megcsinálta. Utána lehetne nézni Bécsben, de ez a műintézet már rég megszűnt. Akkoriban szokás volt az, hogy gyűjtöttek például hadiárványknak, sebesülteknek, és a háború következtében szegényen maradtaknak, és aki adakozott, annak adtak valamilyen emléklapot. Sok képzőművészeti alkotás is fennmaradt, és ilyennek szánták ezt pályázatot is. Tehát nem tudjuk, hogy végülis elkészült vagy sem, mindenesetre Babits kapott érte honoráriumot. Ez a felszólítás szíven találhatta őt. Én megnéztem Babits Mihálynak a gyerekkori környezetében – otthoni könyvtárunk ránk maradt, és az édesanyja különösen imádságos asszony volt –, az ő régi imakönyveiben is voltak ilyen Miatyánk parafrazisok, hogy a Miatyánk kéréseihez odakapcsolták a mindennapi imádságukat. Babits ilyeneket olvashatott. Amikor Dantét fordította, ott is szerepel a Purgatóriumban, a tisztítóhelyen szenvedő lelkek mondják a Miatyánkot a maguk kéréseivel kiegészítve. Tehát amikor Dantét fordította, ezt a költői feladatot egyszer már megoldotta. Most pedig nagyon szívéből fakadó feladatnak érezte, hogy a háborúban élő keresztény embernek a Miatyánk-imádságát megfogalmazza. (*A vers a 3. oldalon olvasható*)

Ez megrendítő, mert a békességről imádkozik a háborúban, és valahogy benne van a belső meghasonlás, hogy nem sok kedvünk van a háborúhoz, mégis úgy érezzük, hogy végig kell vívniuk. Mégis, bűnnek is érezzük, szabadulni is szeretnénk tőle és azt is szeretnénk, ha az Isten mégis megvédene minket azokkal szemben, akikkel szembe kellett fordulnunk. Ennek az egésznek a benső vívódása gyönyörű költői erővel jelenik meg a versben.

Ha már az imádságoknál és Babits Mihálynál tartunk, nagyon érdekes, hogy éppen 1914-ben a császár azt ígérte, hogy már őszre vége lesz a háborúnak, de évekig tartott. Mi, akik már a második világháborút értük meg, arra gondolunk, hogy ahhoz képest gyerekjáték lehetett az első, de ez még iszonyúbb volt az emberek között, mint a második, mert az első után mindenki sejtette, hogy azután még jön egy másik, mert annyira lehetetlen módon fejeződött be.

A 19. század fordulóján, Magyarországon a Millennium idején a világnak, Európának a hangulata annyira derűs volt, hogy el sem tudták képzelni, hogy háború lesz. S akkor egyszer csak kitört a világháború és kiderült, hogy a modern technikának az eszközeivel más a háború, mint régen volt. Sokkal pusztítóbb és iszonyúbb és embertelenebb. Ezt már lehetett látni az első világháborúban is, hogy itt nem kard kard ellen, nem az egyes emberek ütik egymást agyon, hanem városok omlanak össze, hadseregek pusztulnak el, tömegek hálnak meg, hogy a modern technika mit tud pusztítani a világon, megdöbbenő erővel lett nyilvánvalóvá. Ez a megdöbbenés érezhető ebben a versben is. Ennek a Miatyánknak az Istenhez forduló nagy, belső bizalma, és a tudat, ami

munkál benne, hogy az Isten, akit megszólítunk, nem a harcok istene. Nem egyszerű azt kérni, hogy segítsd a fegyvereinket diadalra, hanem a békét kérjük tőle, azt, hogy ez a rémálom múltjon el és ébredjünk fel belőle. De mégse adjuk fel azokat a dolgokat, amelyeket úgy érezzük, hogy védelmeznünk kell, ha már egyszer háborúra került sor.

Telt múlt az idő és a háború egyre nagyobb méreteket öltött, és Babitsnak a testvérét is elsodorta, nem tudták, él-e, hal-e, mi történt vele, és ezért őt is megrázta az egész. Nem sokkal később egy másik imádságot írt, amiben már nagyon egyértelműen a békéért imádkozik, bármi áron. Annyira felháborítónak tartották ezt az imádságot, hogy istenkáromlásért be is perelték érte, és meg is büntették. Pedig ez az imádság a zsoldároknak a tónusát utánozza. A Bibliában nemcsak a Miatyánkot tanuljuk meg, hanem a Zsoltárok Könyvében egy sereg olyan imádságot kaptunk, amivel megszólíthatjuk az Istent. 150 zsoltár van, és különféle lelkiállapotokban hol az egyikhez, hol a másikhoz nyúlhatunk. A boldog ember számára is vannak zsoltárok, amivel megköszönheti az Istennek, hogy ilyen szép világot teremtett, és a vívódó embernek is, aki úgy érezte, hogy egyedül hagyta őt az Isten. Annak is vannak zsoltárai, aki akár perlekedik is az Istennel, hogy emlékeztesse az ígéreteire, és mégis arra bírja, hogy könyörüljön rajta, fordítsa jóra a sorsát.

Ilyen Istennel perlekedő verse Babitsnak az, amit négy évvel a Miatyánk után írt, és ami miatt meg is hurcolták. Ennek a címe: Fortissimo. Ez a szó zenei előadási utasítás, hogy nagyon nagy hangerővel játsszon minden hangszer.

Haragszik és dul-fül az Isten
vagy csak talán alszik az égben,
aluszik vagy halott is épen – ki költi őt föl, emberek?
Anyák, sírjátok hangosabban:
akit föl nem ver annyi ágyú,
rezzenti-é gyenge sírástok?
És ne is könnyel sírjátok,
mert a könny mind csak földre hull:
hanggal sírjátok föl az égre,
sírjátok irgalmatlanul:
ne oly édesen mint a forrás,
ne oly zenével mint a zápor,
ne mint a régi Niobék:
hanem parttalan mint az árvíz,
sírjátok vagy a görgeteg
lavina, sírjátok jeget,
tüzet sírjátok mint a láva!
A drága fiúk hullanak
vérben a hóra napra-nap.
Ne hagyjátok aludni senkit:
ki ma csöndes, gonosz vagy gyáva,
de érdemes-e félni még?

és érdemes-e élni még?
Ó, mért nem hallani hangotok?
Menjetek a piacra sírni,
sikoltsatok a templomokban
vadak asszonyai, vadakká
simuljatok őrzítő, őrült
imában!

És ha hasztalan
ima, sírás: – mi káromolni
tudunk még, férfiak! Ma már
hiszünk káromlani-érdemes
alvó magasságot a Sorsban.
Hányjuk álmára kopogó
bestemmiáknak jégesőjét!
Mért van, ha nincs? Mért nincs, ha van?
Tagadjuk őt, talán fölébred!
Cibáljuk őt, verjük a szókkal!
mint aki gazda horkol égő
házban – a süket Istenét!

Süket! Süket!...

Ó ma milyen jó
volna süketnek mint az Isten!
Süket a föld, nem érzi hátán
hadak alázó dobogását.
Jó volna süketen csirázni
mint virághagyma föld alatt:
minden süket földben, Istenben
csak az ember szakadt ki a
süket Istenből iszonyokra
kikelt belőle féreg-módon,
Isten férgének, viszkető
nyüzsgésre, fájni – mert, ami
nem süket Isten: fájdalom,
míg az Istenbe visszahal!

Kicsit csodáljuk azokat, akik ezért a versért elítélték – Babits azt mondja, hogy a férfiak káromkodnak, az a dolguk –, a káromkodás mögött hit van. Azt mondja: *ma már hiszünk káromlani-érdemes alvó magasságot a Sorsban*. Az, aki a 19. század végén ateistának mondta magát olyan úri modernkedésben, az a háborúban megtanulta, hogy mégis kell legyen egy *alvó magasság*, akit talán imádni nem, de káromolni tudunk,

amikor ilyen rettenetes dolgokat élünk át. Ezt fogalmazza meg. Tulajdonképpen imádság ez, és amikor beperelték, Babits hivatkozott is a zsoltárokra, a 43. zsoltárban van, hogy miért alszol Uram, és miért hagyod, hogy így bánjanak velünk az ellenségeink. A zsoltáros is költögeti az Istent, amikor úgy látja, hogy nem törődik velünk, akik pedig benne bízunk és reménykedünk most is. Valahogy így költögeti az Istent ez az imádság is. Imádság ez akkor is, ha kínjában káromlásra torzul. Valamiképpen még ebben is a Biblia nyomán jár. Nagyon érdekes, hogy amikor beperelték, és szépen, türelmesen fizetett, sőt elbocsátották az állásából, akkor azért írt egy másik imádságot is, annak az volt a címe, hogy Zsoltár gyermekhangra. Ennek az egész költői megjelenése más, mint az előzőé volt. Ez nem a felnőttek kínjából fakad, hanem a gyermeknek az egyszerűségével fordul az Istenhez és rímelő kétsoros versszakokból áll.

Az Úristen őriz engem
mert az ő zászlóját zengem,

Ő az Áldás, Ő a Béke
nem a harcok istensége.

Ő nem az a véres Isten:
az a véres Isten nincsen.

Kard ha csörren, vér ha csobban,
csak az ember vétkes abban.

Az Úristen örök áldás,
csira, élet és virágzás.

Nagy, süket és szent nyugalma
háborúnkat meg se hallja.

Csendes ő míg mi viharzunk
békéjét nem bántja harcunk:

Az Úristen őriz engem,
mert az Ő országát zengem.

Az Ő országát, a Békét,
harcainkra süketségét.

Néha átokkal panaszlom
de Ő így szól: »Nem haragszom!«

Néha rángatom, cibálom: -
tudja hogy csak őt kívánom.

Az is kedvesebb számára,
mint a közömbös imája.

Az Úristen őriz engem
mert az Ő zászlóját zengem.

Hogy daloljak más éneket,
mint amit Ő ajkamra tett?

Tőle, Hozzá minden átkom:
hang vagyok az Ő szájában.

Lázás hang talán magában:
kell a szent Harmóniában.
S kell, hogy az Úr áldja, védje
aki azt énekli: Béke.

Ezek az imádságok, ezek a zsoltárok, a Fortissimo és a Zsoltár gyermekhangra, nagyon összetartoznak Babits költészetében. Mindegyik nem egy-egy bibliai helyet, de a zsoltárok imádságos világát, azoknak a sokszínűségét idézik fel. A Biblia szerint az Isten előtt őszintének kell lennie az embernek, s ha káromkodni van kedve, akkor azzal is az Istenhez fordulhat, és ott szelídül meg, amikor kiöntötte a szívét az Isten előtt. Valami ilyesfélék jelennek meg ebben a két versben. A Miatyánkkal együtt nagyon megrázó módon bemutatják, hogy egy ilyen bibliás ihletű, Biblia-olvasó, hívő ember a hitében tán megrendült, de a hitéhez éppen a háború tapasztalatai között visszakapaszkodó ember hogyan kap bátorságot a Bibliából arra, hogy az Istent úgy szólítsa meg, hogy ne csak a szokásos jámbor szavakat ismétlegesse akkor is, amikor elkeseredett, hanem a szívének a keserűségét is kiöntse az Isten előtt, és így szólítsa meg, így forduljon hozzá.

Ha zsoltárokról beszélünk a magyar irodalomban sem Babits volt az első, aki a zsoltárok ihletéből merített. Sokkal korábbi Balassi Bálint, aki az első nagy magyar költő, ő is fordított már zsoltárokat, illetve egy-egy zsoltárnak olyasfajta parafrázisát alkotta meg, mint amilyet a Miatyánkról Babits. Egy négyszáz évvel korábbi magyar verset, zsoltárfordítást olvasnék fel. Balassi a 148. zsoltárt fejt ki, írja újra, magyaros tapasztalatokkal, a természetben sokat forgoló katonaeMBERnek a tapasztalataival gazdagítja. A 148. zsoltár a Teremtő nagyságát dicséri és a teremtett világ szépségét énekli meg. Itt nincs háború, hanem a természetben szétnéző ember szólal meg, a világ a létével dicséri az Istent, s az ember ennek a gazdag világnak szemlélete folytán megköszöni az Istennek, hogy ilyen szép világot teremtett. Megcsodálja, milyen nagy alkotó fantáziával és mekkora örömmel teremtette meg a világot.

1 Mennyei seregek, boldog, tiszta lelkek,
Emberi nemzetre kik az Égből néztek,
Az Urat örökké ti mind dicsérjétek!

2 Angyalok, az Úrnak követi kik vattok,
Szentek, kik ő székét mind körülálljátok,
Örökké az Urat felmagasztaljátok!

3 Fényes Nap világa, ez világ fáklyája,
Szép Hold, éj lámpása, Égnek sok csillaga,
Az Úrnak szent nevét mindörökké áldja!

4 Tüzes hatalommal forgó ti nagy Egek,
Avagy tengerekkel együtt minden vizek,
Örök dicsérettel őtet tiszteljétek!

5 Mert csak ő egyedül minden teremtője,
S mindent bír, valamint magában rendelte,
Megmarad mindenek ellen ő szerzése.

6 Földnek kereksege minden állatokkal,
Vízben úszó halak tengeri csudákkal,
Az Urat örökké áldjátok szátokkal!

7 Tenger mély örvénye, mennydörgés, villámás,
Kőeső, hó, szélvész, háború, csattagás,
Télben is, nyárban is mind felhős sok havas,

8 Szép halmok, zöld ággal ékesült kis dombok,
Fák, kik különb-különb szép gyümölcsöt hoztok,
S füvek, kik gyönyörű szaggal illatoztok,

9 Sok színben öltöző, tündöklő virágok,
Berkekben, cserékben vadak, kik lakoztok,
Örökké az Úrnak nevét kiáltátok!

10 Gyíkok, kígyók, földön lakó sok állattal,
Sőt az madarak is különb-különb szókkal,
Örökké az Urat áldják hangossággal!

11 Világ fejedelmi, urak és fő népek,
Kik községgel bírtok, s neki törvént tésttek,
Örökké dicsérvén az Urat féljétek!

12 Együgyű gyermekek, kegyesek, szép szüzek,
Felserdült ifjakkal böcsülletes vének,
Dicséret töletek legyen ő nevének!

13 Mert ő az, akinek hatalmában az Ég,
Neki enged tenger, Menny s földi kerekesség,
Segéli övéit, mint mennyei felség;

14 Ezt azért, ti hívek, Úrnak szent serege,
Kik leginkább vattok az ő szerelmébe,
Örökké szent nevét dicséritek mennybe!

A reneszánsz világa. Szétnézett maga körül, és egy természetben élő ember, aki a szegénysége miatt, hányt-vetett élete miatt nem panaszkodik, hanem azt mondja, hogy gyönyörű világ veszi körül, és nem baj, hogy elkergették a kastélyából, mert a hegyormok között gazdag, szép világban jár-kél, és nem azon panaszkodik, hogy nincs ahová a fejét lehajtsa, hanem annak örül, hogy mindenhol az Isten tenyerén tudhatja magát, és az egész világban ennek az Istennek a remeklését csodálja. Ezért felejtí, hogy neki személyesen ilyen-olyan bajai vannak, ez a szép világ valamiképpen garancia arra, hogy az Isten nem felejtí el az embert, s ha ilyen szépnek teremtette, gondját is viseli és a legnagyobb bajoktól megmenti, megóvja. Ilyesféle szívvel magasztalja Balassi a Teremtő nagyságát.

Ha a zsoldár műfajnál vagyunk, egy zsidó költőnőre is felhívnám a figyelmüket. Nem tudom eljutott-e önökhöz Székely Magda híre. Nem olyan régen halt meg, kiváló költőnő, szívesen ajánlom figyelmükbe. Szerintem a 20. századi magyar lírának egyik legnagyobb költői személyisége ő. Van egy zsoldára. Gyermekként haláltáborban is volt, ott veszték a hozzátartozói, és ennek döbbenetéből nagyon nehezen szabadult fel, de aztán valamilyen csodálatos módon, talán a hitéből is – ő nem keresztény –, az ószövetségí hitéből, imádságok gyakorlatából az Istenhez fordult és tiszta, szép életet élt, és nagyon értékes költészet fakadt ebből. Van egy Zsoldár című költeménye. *(A vers a 3. oldalon olvasható)*

Ez egy személyes ima, nem egy ország, egy nagy közösség nevében imádkozik, hanem a maga legszemélyesebb, lelkiismereti gondjait emeli az Isten elé, ekkora bizalommal és ilyen nagy reménykedéssel. Az én istenem elhagyott... Gyönyörű fohász.

Költői imádságok, amelyeket zsoldárok ihlettek. Ha a modern költészet felé lépegetünk előre, eszünkbe juthat Pilinszky költészete. Nem sok olyan verse van, ami kimonodtan bibliai utalásokat tartalmazna, de van egy ilyen verse, amelyre szeretném felhívni a figyelmüket: ez a vers az Apokalipszisnek egy helyét bontja ki, annak a költői parafrázisa. Pilinszky a második világháborút élte át, és egyetemista volt akkor, amikor a háború eseményei végigsöpörtek Magyarországon is, s mikor már Budapesten is hallatszott az ágyúdörgés, akkor hívták be katonának és részt vett a német csapatokkal együtt azok nyugat felé való vonulásában, átélte a háború végjátékát. Nem került sor a bevetésére, nem került haláltáborba, de amerikai területen érte a háború vége és ott látta, amikor a német városokat agyonbombázták, látta a menekülő embereket, akik esztelenül, nem is tudták, hova mennek, de vonták a kocsit, menekültek és feldúlták az életüket a hadi események. Látta, amikor megnyitották a haláltáborokat, és kiszédelegtek onnan akik

életben maradtak, s ezek a tapasztalatok nagyon mélyen beleivódtak az emlékezetébe. Még inkább, mint Babits, látta, mennyire könnyű az egész világot úgy megrázni, hogy az egészen az alapjaiig megrendüljön. Az ember kivetettebbé válik, mint a vadak, s ezt a pusztulást, hogy ennek lehetősége ott van a dolgok mögött, ezt élte át. Több olyan prózai írása is van, amiben a katonaságnál töltött hónapokról írt. Amikor behívták, mint afféle filosz, egy pár könyvet vett magának, és az oldalzsákját azokkal tölte meg, hogy a szabadidejében majd ezeket olvassatja. Azt írta, hogy ezek a könyvek értéküket veszítették, és eldobálta őket. Egyetlen könyve maradt, ami mint a kutya, olyan hűséges volt hozzá, a Biblia. Ezt vitte magával, és olvassatta akkor is, amikor a többi könyvét már szétszórta. A Bibliában ebben az időben talált rá a Jelenések Könyvére, amelyik a világ végére utal és annak a látomásait tartalmazza. Mintha ezek a látomások kerültek volna közel hozzá a bombatámadások során, a világ összeomlásának láttán. Ezek között a látomások között vigasztaló képekre is akadt. Van a Jelenések Könyvének egy nagyon szép szakasza, amelyet most elolvassék, és meglátjuk, hogy lesz ebből vers.

A Látnok fogalmaz így: Ezek után láttam, hogy egyszer csak kapu nyílt az égen, és az előbbi hang, amelyet olyannak hallottam, mintha harsona szólt volna hozzám, folytatta: „Gyere fel ide, és megmutatok neked mindent, aminek ezek után történnie kell.” Elragadtatásba estem lélekben. És íme trónt állítottak fel a mennyben, és a trónon ült valaki. Az ott ülő tekintete jáspishoz és kárneolhoz hasonlított, és smaragdhoz hasonló szivárvány trónja körül. A trón körül huszonnégy szék, a székeken huszonnégy vén ült, fehér ruhába öltözve, a fejükön arany korona. A trónból zengő, mennydörgő villámok csapkodtak. A trón előtt hét lobogó fákllya lángolt, Isten hét szelleme. A trón előtt kristályként csillogó üvegtenger. A trón közepén, a trón körül négy élőlény, elől-hátul tele szemekkel. Az első élőlény oroszlánhoz hasonlított, a második fiatal bikához, a harmadiknak emberhez hasonló arca volt, a negyedik pedig repülő sashoz hasonlított. Mind a négy élőlénynek hat-hat szárnya volt, körös-körül és belül is, tele szemekkel. Éjjel-nappal folyvást ezt zengték, „Szent, szent, szent az Úr, a mindenható Isten, aki volt, aki van, és aki eljő” (...)

A trónon ülő jobbában egy kívül-belül teleírt könyvtekerccset láttam, amely hét pecséttel volt lepecsételve. Aztán láttam egy hatalmas angyalt, aki nagy hangon kérdezte: „Ki méltó rá, hogy kibontsa a tekerccset, feltörje pecsétjeit. De senki sem tudta, sem a mennyben, sem a földön, sem a föld alatt kibontani és elolvasni a tekerccset. Erre sírva fakadtam, hogy senki sem méltó a tekerccset kinyitni és elolvasni. Ekkor a vének közül az egyik így szólt hozzám: „Ne sírj! Íme győzött az oroszlán Júda törzséből. Dávid sarja. Ő majd kinyitja a könyvet, feltöri hét pecsétjét. Most azt láttam, hogy a trón és a négy élőlény, és a huszonnégy vén között ott áll a Bárány, mintegy leölve. Hét sarva volt, hét szeme. Odament és átvette a trónon ülő jobbából a könyvet. Amikor átvette a könyvet, a négy élőlény és a huszonnégy vén leborult a Bárány előtt. Hárfája volt mindegyiknek, és tömjénnel teli aranycsészéje – ezek a szentek imádságai. Új éneket énekeltek. „Méltó vagy, hogy átvedd a könyvet, feltörd pecsétjeit, mert megölték, és véreddel megváltottad az embereket” (Jel 4,1–8, 5,6–9).

Ez a látomás, ami kicsit idegen, de nagyszerű, szép, a Bárányról szól. Jézus, mint

megölt bárány a mennyben megjelenik és elfoglalja az Isten trónusát. Megnyitja ezt a könyvet, amelyet nincs joga senkinek kinyitni, de neki igen, mert meghalt értünk. Valóra válhatnak az Istennek azok az áldásai, amelyek eddig, úgy látszott, nem válnak valóra, mert a könyvet lepecsételték a bűneink. Valami ilyesfélét jelent ez a látomás. Ez Pilinszkyt meghihlette. A háború vége húsvét táján volt. Egyszerre érte őt a béke és a húsvét. Ott, az idegenségben, ott, ahol éhesek voltak, és nem tudták, van-e még otthon élet, és mi fogadja őket, amikor hazajönnek. Ebben a megsemmisült, összetört világban lesz-e még valami jövő. Akkor benne nagyon mélyen, ennek a húsvétnek az öröme megtisztította a szívét. Ennek az emléke él ebben a versben, ahol a Bárány megmutatja, hogy az Isten jobbán ezt a könyvet átveszi, s valamiképpen mégis Ő bizonyul az elpusztult emberiség megváltójának és reménységének. A vers címe: Introitusz, mindössze négy, négysoros versszakból áll. Az Introitus latin szó, és a régi mise liturgiájában a bevonulási éneket jelentette, amikor a pap megjelenik a templomban és az oltárhoz vonul és a kórus énekel. Csakhogy itt nem a templomba jutunk, hanem az Isten trónusához, és nem a pap vonul az oltárhoz, hanem a Bárány vonul az Isten elé, hogy a könyvtekercset átvegye a kezéből.

Milyen érdekes ez a vers. Az a sok minden látnivaló, amit a bibliai szöveg felidéz előttünk, a vizuális fantáziaképek, ebből mind hiányoznak. Valami hallatlan erővel nagy kérdések fogalmazódnak meg benne. *(A vers a 4. oldalon olvasható)*

Milyen gyönyörű ez. Sokszor elgondolkodom, hogy aki nem ismeri az Apokalipszist, vagy nem figyel rá, hogy onnan való ez a téma, az is mi mindent átél, ha rábízta magát erre a 16 versorra. Ahogy ezek a kérdések felhangzanak, nem tudjuk, ki kérdezi. Az emberek szívében merülnek fel ezek a kérdések: ki nyitja meg a betett könyvet. A történelemben ki mer lapozni az Isten szándékai között, vagy arról, hogy mi lesz, és mi következik még? Ki nyitja meg a betett könyvet? Ki szegi meg a töretlen időt, lapozza fel hajnaltól-hajnalig emelve és ledöntve lapjait? Mekkora könyv ez? Az ismeretlen tűzvészébe nyúlni: nem az, hogy elmegyünk, vagy elvisznek valahova, hanem ennek a titkait bolygatni, hogy mi is történik velünk, mi lesz a folytatása, mi lesz itt, mi van a világon? Az ismeretlen tűzvészébe nyúlni ki merészel közülünk. És ki merészel a csukott könyv leveles sűrűjében, ki mer kutatni? S hogy mer pusztá kézzel? És ki nem fél közülünk? Nem egymástól félünk, hanem attól a hatalmasságtól, a hatalmas világ titokzatos mechanizmusától. Ki nem fél közülünk? Ki ne félne, midőn szemét az Isten is lehúnyja? Babits azt mondta, hogy az alvó Istent fel kell ébreszteni, Pilinszky meg azt, hogy az Isten is lehúnyja a szemét, mert olyan borzasztó dolgok történnek, hogy ezeket ő sem tudja végignézni. A Bárány az, ki nem fél közülünk, egyedül ő, a Bárány, kit megöltek. Végigkocog az üvegtengeren és trónra száll. És megnyitja a könyvet.

Nekünk elég azt tudnunk, hogy azért mégis van, aki ezt a könyvet megnyitotta. S ez nem akárki, a Bárány nyitotta meg, akinek joga van ehhez. A Bárány, akit megöltek. A zsidók úgy képzelték el, hogy a világ fölött egy átlátszó búra van, és arra vannak felakasztva a csillagok és a Nap, meg a Hold, és a búra fölött víz van, és azért esik néha az eső, mert a búrát félrehúzták. A víz fölött, kristálytükrön van az Isten trónusa. Fönt, egészen fönt. Ezt eleveníti fel Pilinszky. A Bárány az, ki nem fél közülünk,

egyedül ő, a Bárány, akit megöltek. Végigkocog az üvegtengeren és trónra száll. És megnyitja a könyvet. És akkor már elmehetünk pihenni, megnyugodhatunk, mert a Bárány kezében van a könyv, és a Bárány megnyitotta, s akkor jóra fordulhat ez a világ. Nem veszhet el, mert nemcsak a mennyei Atya vigyáz rá, hanem elküldte hozzánk a Bárányt, aki kezébe vette a világ sorsának intézését. Nem tudjuk megmondani mi lesz, de abban hihetünk, hogy ez a világ nem veszhet el. Valami ilyet fogalmaz meg hallatlan költői erővel és ilyen egyszerűséggel. A keresztény szimbólumokat használja, azokat a képeket, amelyeket az Apokalipsziszból a Biblia-olvasó ember ismer.

Érdekes, hogy amikor a haláltáboroknak a világát idézi a költészetében, azt is összekapcsolja Krisztus szenvedésének a képeivel. Van két, híres verse, az egyiknek az a címe, hogy Ravensbrücki passió, a másiké pedig, hogy Harmadnapon. Ez a két vers összetartozik. Ravensbrück egy haláltábor volt, olyasféle mint Auschwitz, csak kevésbé híres, de akkoriban mindenki beszélt róla. A passió Jézus szenvedéstörténetét jelenti, az jut róla eszünkbe. Ravensbrücki passió – mintha Jézus szenvedéstörténete újulna meg, ismétlődne meg a haláltáborban. Erről szól az első vers. Nagyon rövid.

Kilép a többiek közül,
megáll a kockacsendben,
mint vetített kép hunyorog
rabruha és fegyencfej.

Félelmetesen maga van,
a pórusait látni,
mindene olyan óriás,
mindene oly parányi.

És nincs tovább. A többi már,
a többi annyi volt csak,
elfelejtett kiáltani
mielőtt földre roskadt.

Lehet olvasni azoknak az írásaiban, akik ilyen haláltáborokban voltak, hogy esténként napi parancs volt, *appel*, amikor az egész tábor összegyűjtötték, és akkor büntették azokat, akik valamilyen „rossz fát tettek a tűzre”. Nem azzal, hogy nem kap vacsorát, hanem azzal, hogy ott *sofort*, lelőtték. Valami ilyesmi történt, és azért szólítanak ki egy embert, mert neki meg kell halnia, a többiek előtt. Egyedül marad, senki sem mer piszszenni sem, s ez pedig meghal. „A többi annyi volt csak, elfelejtett kiáltani mielőtt földre roskadt”. Az, hogy a vers címe, Ravensbrücki passió, azt jelenti, Pilinszky úgy érzi, hogy az ember, aki most egyedül marad és meghal, ebben Krisztus halála ismétlődik, a Krisztus sorsa folytatódik. Egy érdekes utalás, amire először nem gondolnánk: Jézusról azt jegyezték fel az evangéliumban, hogy amikor meghalt, felkiáltott. Nem tudjuk pontosan mit kiáltott, az egyik evangélista szerint azt, hogy Istenem, Istenem, miért hagyta

el engem? A másik szerint azt kiáltotta, hogy beteljesedett. Valamit kiáltott. A többiek azt mondták, hogy Illést hívja. Ez meg elfelejtett kiáltani, mielőtt a földre roskadt. Ez utal vissza az evangélium passiótörténetére, és azt mondja ez a költő a maga különös, szűkszavú költészetével, hogy az az ember, aki ott némán összeroskadt és fogadta a halált, abban Krisztus sorsa folytatódott ebben a 20. századi világban, és jelenvalóvá válik az a Krisztus, aki ugyanilyen ártatlanul és ugyanilyen tehetetlenül, ellenségeinek kiszolgáltatva halt meg a kereszten. Az a döbbenetes, hogy ez a vers, ennek a képnek révén hozzátartozik a következő vershez, aminek az a címe, hogy Harmadnapon. A halálától számított harmadik napon támadt fel Jézus. Erre utál ez a cím, ez a vers.

És fölzúgnak a hamuszín egek,
hajnalfele a ravensbrücki fák.
És megérik a fényt a gyökerek
És szél támad. És fölzeng a világ.

Mert megölhették hitvány zsoldosok,
és megszünhették dobogni szive –
Harmadnapra legyőzte a halált.
Et resurrexit tertia die.

Ez az utolsó sor ugyanolyan latin szöveg, mint ahogy latin szó a passió. A Hitvallásból való, és azt jelenti, hogy harmadnapra feltámadott. Nem az az ember támadt fel, akit Ravensbrückben megöltek, de az a Krisztus feltámadt húsvétkor, akit annak idején, Jeruzsálemben, a Golgotán keresztre feszítettek. Az ő feltámadása valamiképpen felelet ezeknek a ravensbrücki raboknak a halálára is. Megjeleníti azt, hogy akkor, amikor meghaltak, akkor a Krisztus halálában osztoztak, akkor a Krisztus feltámadásában is osztoznak majd, amikor annak az ideje eljön. Nem magyarázza el, hanem egy csodálatos, szép költői erővel el tudja mondani, kirakja elének a szavakat. Csakugyan, a háború végét az jelezte, hogy megkondultak a harangok, és húsvét volt. Pilinszky azt mondta, hogy nincs más felelet a háborúra, mint az, hogy Krisztus feltámadt. Megölték, de feltámadt. Valamiképpen ezeknek a haláloknak is a feltámadás a megoldása. Nem az, hogy számonkérjük a gyilkosokat, hogy igazságot tesznek itt a földön, ezt mind megpróbáljuk, de Isten a feltámadásban fordítja jóra mindazt, ami összeomlott.

Valahogy így, ilyen módon van jelen a Biblia az emberek gondolatában, hitében, és így jelent meg a költészetben. Így folytatódik a Bibliában megfogalmazott evangélium, így jelenik meg, nem úgy, hogy magát a Bibliát megverseljük, hanem akkor, amikor a saját korunk tapasztalataihoz közelítünk. Akkor ezeknek a bibliai megfelelőeknek a mentén értelmezzük őket, és akkor ezeknek mély értelme, vagy ezekből valami remény kimagasodik. Ezt tudja egy költő a költészetében elének rakni.

*(A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárban
május 22-én elhangzott előadás szerkesztett változata)*

TERNYÁK CSABA

Biblikus-teológiai vezetés a Munkácsy trilógiánál

Nagyon köszönöm a felkérést, amelynek örömmel teszek eleget, hiszen Munkácsy trilógiáját látni, róla beszélni, elmélkedni mindig felkavaró, rendkívüli élmény. A képek mérete, a bemutatásukat övező felfokozott hangulat, és a bibliai eseményt megjelenítő erejük mindig lenyűgözi a képet szemlélőket, így engem is.

Ternyák Csaba

Munkácsy gyakorlatilag Jézus Krisztus szenvedéstörténetét festi meg három mozzanatban: Krisztus Pilátus előtt, az Ecce Homo és a Golgota. Mindhárom kép egy-egy cselekménysorozat összefoglalása, egy esemény sorösszesűritése. A jó festő ugyanis nem az élet egy pillanatát ragadja meg, hanem események sorának tömörítésén keresztül egy történetet beszél el, vagy mutat be jellemeket, karaktereket, akár egy korszak jellegzetességeit. Ugyanakkor látszik, hogy Munkácsynak nem az volt a szándéka, hogy egy összefüggő szenvedéstörténetet, valamiféle rövid keresztutat alkosson.

A szakértők szerint a „művek már-már vallásos sugárzásának titka, hogy Munkácsy tapintható közelségbe hozta a Megváltót, s a szemlélő közönséget bevonta a krisztusi szenvedéstörténetbe” (vö. Magyar Nemzeti Galéria honlapja, *Kiállítások*). A képeket szemlélve az az érzésünk támad, hogy mindaz, ami Krisztus szenvedésében történt, az értünk, emberekért, a mi üdvösségünkért ment végbe.

A trilógia önmagában is hatással van ránk, de még jobban felfedezhetjük a képek szépségét és mélységét, ha ismerjük a passiót, és rendelkezünk a szükséges szentírástudományi és kortörténeti ismeretekkel. A Szentírás-kommentárok segítségével még hitelesebbé tehetjük tárlatvezetésünket. A bibliai utalásokkal szeretnénk hangsúlyozni, hogy „Jézus szenvedése nem egy misztérium-játék, a Megváltó keresztje sem az a dekorációs kellék, amellyé később a képzőművészet szelídítette. G. LOHFINK szerint szüntelen rá kellene mutatni arra, hogy „Jézus passiója egy igen konkrét esemény nagyon valós hatalmak erőterében, melyek érdekeit halálos komolysággal védték és érvényesítették” (vö. *Jézus utolsó napja*, Kairosz, Budapest, 2010, 9). A vezetés teológi-

ai elemzésében nagy segítségemre volt a teológus pápa, XVI. BENEDEK Jézus-könyve, amely tudományos igényességgel elemzi a szenvedéstörténet legfontosabb mozzanatait.

Tudjuk, hogy ezek a képek egymástól időben távol készültek, és maga a művész soha nem látta őket így együtt, ahogy mi most látjuk. A három mű együttes kiállítására csupán Munkácsy halála után majd száz évvel került sor, 1995-ben a debreceni Déri Múzeumban. Ha az eseményeket történeti sorrendben akarjuk követni, akkor a „Krisztus Pilátus előtt” a Munkácsy által megalkotott trilógiának az első darabja (1881). Ezért azt javaslom, hogy először ezt a képet vegyük szemügyre, utána a Golgotát, majd végül az Ecce homo-t, amely lehetőséget kínál számunkra, hogy az eseményort elhelyezzük a saját életünkben is.

1. KRISZTUS PILÁTUS ELŐTT

Már a mű létrejöttének története is figyelemreméltó számunkra. A művészettörténetből tudjuk, hogy a „Krisztus Pilátus előtt” keletkezésére Karl Sedelmeyer – Munkácsy „menedzsere” és életrajzírója – így emlékezett vissza: „Miért ne válasszuk rögtön minden idők legnagyobb vértanúját, Krisztust, az istenembert, aki az egész emberiségért halt meg? Egy jelenetet szenvedésének történetéből?” – vetette fel a festőnek. A szemtanúk szerint Munkácsy a felvetésre először szinte megijedt, és a következők kérdezte: „Igen, de hiszen ez egy szentkép lenne, amit már ezerszer megfestettek! Hogyan lehetne e tárgyból valami újat alkotni?” (vö. KÜRTI K., Munkácsy Mihály

Krisztus-trilógiája, in *Vigilia* 54 [1989/3] 231). Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a reménytelennek tűnő vállalkozás sikerült: a trilógia segít bennünket, hogy új módon átéljük megváltásunk nagyepénteki drámáját.

Magyarországon 1882 februárjában, Budapesten mutatták be a Krisztus Pilátus előtt című képet. A kiállítás megrendezésében két főpap vállalta a legnagyobb szerepet. Haynald Lajos (1816–1891) kalocsai érsek, aki már 1874-től ismerte Munkácsyt, és Ipolyi Arnold (1823–1886) beszercebányai püspök, aki a művészetek közismert mecénása volt.

A képnek és a jelenetnek középpontjában két személy áll: Krisztus és Pilátus. Pilátus körül láthatjuk a főpapokat és a véneket. Jézust pedig tömeg veszi körül, feltehetően a farizeusok. A képen Munkácsy Krisztus és Pilátus első találkozását ábrázolja (vö. Jn 18,33–38). A két alak, illetve személyiség közti ellentétet, feszültséget a színekkel is érzékelteti a festő. Krisztus középen áll, tekintetünk az ő összekötözött kezéről indul el és Pilátuson át vezet tovább az anya alakjáig, az ágáló farizeusig, s vissza a főalakig, a megváltó Jézusig. A jelenetet meghatározza az a szembenállás, ami Pilátus (aki szabadon akarja engedni Jézust) és Jézus ellenségei (akik keresztre feszítését követelik) között feszül.

Miként Annás és Kaifás főpap előtt, a helytartó elé vezetett Jézus most sem tanúsít félelmet. Magatartása a képen is nyugodtnak látszik. A Bibliából is tudjuk, hogy a megváltó Jézus nem fél, egyenlő félként beszél Pilátussal. Amikor megkérdezi tőle, hogy király-e, Jézus visszakérdez: „magadtól mondod ezt vagy mások mondták neked rólam?” (Jn 18,35) Ezzel magyarázkodásra kényszeríti Pilátust, aki bosszúsan, kénytelen Jézus népére és a főpapokra hivatkozni. Jézus úgy beszél Pilátussal is, mint „akinek hatalma van és nem úgy mint az írástudók” (Mk 1,22). Arcán és tekintetén átsugárzik istenfűsága. A kép angliai kiállítása után, Munkácsy a londoni *Times*-nak adott nyilatkozatában vallomásszerűen így beszélt a Krisztus-ábrázolással kapcsolatos szándékáról: „Sosem próbáltam isteni személyt festeni, mivel ami isteni, azt az ember nem képes megfesteni. Én az emberi alakban megjelent Istent akartam ábrázolni”.

Ez a tömör bemutatás igényli, hogy ne csak a kép címében szereplő eseményt vegyük szemügyre, hanem azt is, amire a kép központi jelenete visszautal. Ismerjük meg az előzményeket, hogy miért kerültek Pilátus elé a vezetők, vagy hogy egy közkeletű mondással éljek: hogyan került Pilátus a krédóba. Ha az evangéliumokat kézbe vesszük, akkor ott azt találjuk, hogy Kaifás főpap állt elő azzal a gondolattal a főtanácsban, hogy Jézusnak meg kell halnia: „Jobb, ha egy ember hal meg a népért” (Jn 18,14), mintha az egész nép elveszne. Tehát Jézus kihallgatása a főtanács előtt úgy fejeződött be, ahogy azt Kaifás várta: Jézust bűnösnek találták istenkáromlásban, ezért pedig halálbüntetés jár. Mivel azonban halálos ítéletet csak a rómaiak hozhattak, illetve hajthattak végre, ezért Jézus perét Pilátus elé kellett vinni. Pilátust azonban nem nagyon érdekelték a vallási viták, ezért a vádat politikailag kellett megfogalmazniuk. Mivel Jézus kijelentette, hogy ő a Messiás, ezzel a közmeggyőződés szerint automatikusan királyi méltóságot tulajdonított magának. Ez pedig már

olyan vád, amelyet Pilátus sem hagyhatott figyelmen kívül. Bár meg volt győződve róla, hogy Jézus nem jelent politikai veszélyt a Római Birodalomra, sőt valamiféle babonás félelemmel tekintett rá, mégis elítélte. Attól félt, különben feljelentik a császárnál, hogy megkegyelmezett valakinek, aki királynak tartja magát, még akkor is, ha ezért a királyságért nem szállna harcba senki. Jézus királysága, az Isten országa ugyanis erőszakmentes ország, amelynek nincsenek hadosztályai. Az Ő országa „nem evilágból való” (Jn 18,36), ami azt jelenti, hogy királysága nem emberi eredetű, és törvényesítését sem emberi tekintélyektől kapja.

Az evangéliumok teljesen realista módon ábrázolják Pilátust, aki római helytartóként képes volt a legnagyobb kegyetlenséggel fellépni, még legjobb meggyőződése ellenére is, ha érdekei és a közrend fenntartása úgy kívánta. Pontius Pilátus két évvel Jézus nyilvános működésének kezdete előtt, Kr. u. 26-ban, mint ötödik helytartó jött Júdeába. Nem szerette a zsidókat, és a választott nép vezetői sem kedvelték őt. I. Heródes Agrippa király így jellemezte abban a levélben, amely császári barátjának, Caligulának írt: „Pilátus alkata szerint hajthatatlan és kegyetlenül kemény volt. Az ő idejében besúgások, erőszakos cselekmények, rablások, megalázások, elnyomás, bírói ítélet nélküli kivégzések és elviselhetetlen szigor uralkodott Júdeában” (Philo: *Lego ad Gaium* 38).

Figyelemreméltó, hogy a kép szélén Pilátus ül, mellette az SPQR (senatus populusque romanus – a szenátus és a római nép felirat), amelynek nevében ül ott és hallgatja ki a vádlottat, aki a kép aranymetszési pontjában áll. Mindketten fehér ruhában vannak. Pilátust körülveszik a nép vénei és a főpapok, akiknek vádló mozdulatai külön-külön is felidéznek azokat a párbeszédet, amelyeket az evangéliumokban olvashatunk. Jézust pedig a csöcselék veszi körül, amelyik később Barrabás szabadon bocsátását követeli. Nagyszerűen tetten érhető ezen a képen a történeti esszencia ábrázolásának az a művészi technikája, amellyel Munkácsy e kép megalkotásánál is élt.

Pilátus jelképes kézmosásáról („ártatlan vagyok ebben a vérontásban”) és a nép felkiáltásáról csak Máté evangélista számol be (Mt 27,24). Lukács különösen is úgy mutatja be Pilátust, mint aki felismeri és kinyilvánítja Jézus ártatlanságát, és igyekszik elérni szabadon bocsátását. Mindegyik evangélista a maga módján érzékelteti, hogy valójában a választott nép vezetői akarták Jézus halálát. Más újszövetségi könyvek is utalnak arra, hogy Jézus haláláért nem Pilátus, hanem egyedül a zsidóság a felelős (vö. ApCsel 2,36; 3,13kk; 1Tessz 2,14kk stb), de ez a tény semmiképpen sem lehet alapja a zsidók elleni gyűlöletnek. XVI. BENEDEK pápa is foglalkozik ezzel a kérdéssel a Názareti Jézusról szóló, nemrég megjelent könyvében, és óv bennünket a leegyszerűsítő megfogalmazásoktól. „Az evangéliumok más-más feleletet adnak, ezért eltéréseiket meg kell fontolnunk. János szerint egyszerűen a ‚zsidók’ voltak. Ez a kifejezés viszont Jánosnál egyáltalán nem jelenti Izrael népét, mint olyat – ahogy a modern olvasó talán gondolná –, még kevésbé rasszista jellegű. Hiszen János maga is a zsidó népből származik, ahogy Jézus és övéi mind. A Jézust követők egész közössége kezdetben zsidókból állt. Jánosnál a szónak pontos, szigorúan lehatárolt

jelentése van: a templomi arisztokráciát nevezi így” (*A Názáreti Jézus*, SZIT, Budapest 2011, 141).

A teológiában évszázadokon keresztül éles vita tárgya lett, hogy végül is ki felelős Jézus haláláért. A II. Vatikáni zsinat hivatalosan is kijelentette, hogy a zsidókat nem terheli kollektív felelősség: „Kétségtelen, hogy a zsidó hatóságok és párhíveik Krisztus halálát követelték; mégsem lehet megkülönböztetés nélkül minden akkori zsidónak, vagy éppen a mai zsidóságnak rovására írni azt, amit övele kínszenvedésekor műveltek” (*Nostra aetate*, 4). Egyházunk tanítása szerint (KEK 598) Krisztus kínszenvedését minden bűnös előidézte: Krisztus „meghalt bűneinkért és feltámadt megigazulásunkra” (Róm 4,25). Jézus elutasítása nemcsak a zsidó nép sajátja, hanem olyan egyetemes emberi magatartás, amely szembeszegül Istennel és nem tudja elfogadni a Fiút, aki által Isten üdvözíteni akar bennünket. A bűnrészesség kérdésében mindnyájan érintettek vagyunk.

Egy nagyon titokzatos személy is látható ezen a képen, akiről szintén nem szabad megfeledkeznünk. Jézus korában elképzelhetetlen volt, hogy egy tárgyaláson akárcsak tanúként is egy nőt meghallgassanak. A kép háttérben viszont felfedezünk egy asszonyt, karján egy gyermekkel. A történetben semmi szerepük nincsen, senki nem is vesz róluk tudomást, ők sem figyelnek senkire. Az asszony azonban Jézusra függeszti tekintetét. Feltehetően Munkácsy itt is élt a különféle idősíkok összemosisának technikájával, és a képen valójában Máriát látjuk, karján a gyermek Jézussal. Ugyanez, az idősíkok egymásba tolásával operáló technika a Golgotán is megjelenik majd. Ott a jövőből lép be valaki a kép előterébe, míg itt a múlt jelenik meg a kép háttérében.

2. GOLGOTA

Elmélkedésünk következő képe a Golgota. Kétségtelenül a trilógia legmonumentálisabb alkotása (1884), csodálatos kompozíció, amelynek színei rabul ejtenek bennünket. Nem a szenvedés ábrázolásának drámaisága az, amely elsősorban hatalmába kerít minket, hanem az alakok kidolgozottsága, a jellemábrázolás és a különféle lehetséges magatartásformák bemutatása.

Az evangéliumokból pontosan tudjuk Jézus halálának helyét: „Így vezették ki egy Golgota (latinul Calvaria) nevű helyre, amely a Koponyák helyét jelenti” (Mk 15,22). A domb a városon kívül feküdt, erre utalnak a „kivezettek”, és a „kiment” kifejezések is. A hely valószínűleg koponyatető formájáról kapta a nevét. (vö. G. KROLL, *Jézus nyomában*, SZIT, Budapest 1982, 461–463). A városon kívül kellett lennie, hiszen a római és a zsidó büntetőjog szerint halálos ítéletet csak a városon kívül volt szabad végrehajtani. A hagyomány szerint Jézus kereszthalálának helyére épült a mai Szent-sír-templom, amelyre ráillik Isten figyelmeztető szava: „Ne közelíts! Oldd le a sarudat, mert a hely, amelyen állsz, szent föld!” (Kiv 3,5).

Mindenekelőtt vegyük szemügyre a három keresztre feszítettet. A két lator nem annyira részletesen kidolgozott, mint Jézus, aki tekintetét az ég felé emeli. Látszik,

hogy imádkozik, szenvedésében is együtt van az Atyával. Az evangéliumok elbeszélik, hogy első szavával azokért imádkozik, akik kivégzik: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit tesznek!” (Lk 23,34). Nem bosszúért kiált, hanem megbocsátást kér. A megváltó Jézus nemcsak szavaival, hanem példájával is tanít minket a megbocsátó szeretetre.

Keresztjének felirata: INRI. Az evangéliumokból tudjuk, hogy három nyelven készült ez a felirat, amelynek latin rövidítése az INRI (*Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*): A Názáreti Jézus, a zsidók királya (Jn 19,19). Márk és Máté, mint „elítélésének okát” jelölik meg a kifüggesztett tábla feliratát. Római szokás szerint a vesztőhelyre vezetett elítélt előtt vitték, vagy a nyakába akasztották a bűneit tartalmazó feliratot. Ez a felirat valamiképpen Pilátus bosszúja a főtanácson, akik azzal vádolták be nála Jézust, hogy királlyá teszi magát. Szóltunk már róla, hogy bár ezt a vádat Pilátus nem vette komolyan, mégis engedett a nyomásnak, hogy ítélje el Jézust. Amikor viszont a vének azzal a kéréssel fordulnak hozzá, hogy változtassa meg ezt a feliratot: „Ne azt írd, hogy zsidók királya, hanem azt, hogy a zsidók királyának mondta magát” – nem enged, hanem így válaszol: „amit írtam megírtam” (Jn 19,22). Ezért aztán az elítélt úgy vonul be a történelembe, mint a zsidók királya. Ez az epizód ismét megerősíti, sőt az egész világ számára kinyilatkoztatja, hogy a kereszten függő Jézus valóban király.

A kereszten ott áll Mária, Mária nővére és Mária Magdolna, valamint János apostol. Figyelemre méltó, hogy nincs itt más tanítvány, csak a legfitalabb. Ő az, akire Jézus rábizza anyját: Nézd a fiad, nézd az anyád... Attól az órától kezdve magához fogadta őt a tanítvány. Jézus tehát a kereszten gondoskodik anyjáról, nem hagyja őt

egyedül, hanem Jánosra, a szeretett tanítványra bízva (vö. Jn 19,25–27). János apostol a képen elgondolkodva Máriát nézi, úgy tekint rá, mint édesanyjára. Egyedül ő van piros ruhában, a szeretett tanítvány, az egyedüli, aki az apostolok közül nem lett vértanú. Minden apostol ünnepén pirosban misézünk a katolikus egyházban, kivéve december 27-én, Szent János apostol ünnepén. Ő viszont itt piros ruhában van, amely talán Krisztus iránti szeretetét hivatott szimbolizálni.

Az ezegzeták szerint figyelemre méltó, hogy Jézus előbb az anyjához szól, rábízza a tanítványt, és csak utána a tanítványhoz, hogy ráhagyja anyját. Ha csak a fiúi gondoskodás megnyilvánulásáról lenne szó, az első mondat természetesen a tanítványnak szólna, hogy rábízza Máriát, sőt ennyi elég is lenne (vö. II. János Pál pp., *Redemptoris Mater*, 23). De Jézus Máriánál kezdi és a tanítványt, mint fiát mutatja be. Nyilvánvaló, hogy ezzel is valamit tanítani akar. Amikor így szól anyjához: „Asszony, íme, a te fiad”, akkor új hivatást és küldetést ad a Boldogságos Szűz Máriának. Mária, az egyház anyja, a Krisztusban hívők anyja lesz. „Mária egyetemes, mindent embert vállaló anyasága, a Megváltó húsvéti misztériumának végső kiteljesedéséből ered. Krisztus anyja, aki közvetlenül részese annak a misztériumnak, amely valamennyi embert összességében és egyéneként is magába zár: mindnyájunk közös és személyenkénti édesanyja” (23. p.).

A kereszt alatt azonban nemcsak rokonai vannak és a tanítványok egyetlen képviselője, hanem ott van a gúnyolódó csöcselék is, akik azt kiáltják: „Te, aki lerombolod a templomot, és három nap alatt felépíted, mentsd meg magadat, szállj le a keresztről!” (Mk 15,29). A csúfolódó mondat Jézust szinte úgy jellemzi, mint nagyot mondó „szájhóst”, aki a templom lerombolására készült, de önmagán nem tud segíteni. A mondat mögött az a szemléletmód áll, hogy az ember ereje, képessége elsősorban arra való, hogy „önmagát megmentse”, érvényesítse. Ezek az emberek nem ismerik Jézus küldetésének igazi célját: „Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon és váltságul adja életét sokakért” (Mt 20,28).

A gúnyolódók egy másik csoportja a főtanács három frakciója: a papok, írástudók és vének. Jézus kísértése most is hasonló, mint működése kezdetén, amikor a Sátán arra akarta rávenni, hogy vesse le magát a templom párkányáról. De ahogy akkor nem engedett, úgy most sem enged a kísértésnek, hogy leszálljon a keresztről. Tudja, maga Isten menti meg őt, de nem úgy, ahogy ezek az emberek itt elképzelik. A feltámadás lesz majd az a pillanat, amelyben az Atya „Úrrá és Messiássá tette” (ApCsel 2,36) azt a Jézust, akit keresztre feszítettek.

Érdemes felfigyelni a katonákra is. A kép közepén a kivégző osztag parancsnokát, a századost látjuk megrendülten, aki Jézus halála után majd megvallja: „Ez az ember valóban Isten Fia volt” (Mk 15,39). SZÉKELY JÁNOS püspök, a pogány százados hitvallását magyarázva rámutat arra, hogy az egész Márk evangélium olyan, „mint egyetlen nagy prédikáció, mint egyetlen nagy csodatörténet, amelynek végén a kóruszöveg, amit az olvasó/hallgató is kimond, ha valóban végigélte az evangéliumot: ez az Ember valóban Isten fia volt” (*Márk passiói*, in: *Minden az evangéliumért. Gyürki L. Emlékkönyv*, Körmend 2002, 108).

A kép sarkában egy fiatal katona ül, lándzsával a kezében, aki egyfajta érdeklődéssel tekint Krisztusra. Ekkor még nem tudja, hogy ő lesz majd az, aki lándzsájával átszúrja Jézus szívét. A két rablónak eltörik a lábszárát, mivel azonban Jézus ekkorra már meghal, eltekintenek a lábszártöréstől, de hogy biztosak legyenek, helyette egyikük átszúrja Jézus oldalát, a szívét (vö. Jn 19,34). Egyházunk liturgiája már tudatában van az esemény jelentőségének, hiszen Jézus Szíve ünnepén így imádkozunk: „majd vér és víz ömlött sebhelyéből, mely átszúrt oldalán nyílt, hogy onnét jöjjenek létre a szentségek, melyekkel Egyházát élteni” (vö. prefáció). Ez abban az órában történt, amikor levágták a húsvéti bárányokat, amelyekre az az előírás volt érvényes, mely szerint egyetlen csontjukat sem törhetik el. Innen ered az, hogy Jézust az evangélium mint az igazi húsvéti bárányt mutatja be, amely tiszta és tökéletes. A szinoptikusok éppen azért teszik az utolsó vacsorát a zsidó bárányvacsora időpontjára, mert igazolni akarják, hogy Jézus az Ószövetség húsvétján ünnepelve alapítja meg az újszövetségi húsvéti vacsorát, az eucharisztikus áldozatot.

Az egész festmény legititkozatosabb alakja az a lovas, aki a kép másik fókuszában található. Fehér lovon ül, fehér ruhában, különlegesen szép és drága saru van a lábán, gyönyörű lótakaró a nyereg alatt. A képen senki nem vesz tudomást róla, ő pedig a ló hátára támaszkodik bal kezével és mintegy másik dimenzióból tekint vissza a keresztre feszítettre. Feje fölött még a felhők színe is más, mint a kép többi részén. Ha jól megnézzük, ugyanazt az arcot látjuk másik profilból, mint aki a kereszten függ. Azt hiszem, nem járunk távol a művész gondolataitól, ha itt a Jelenések könyvének titokzatos fehér lovasát fedezzük fel a képen, aki a könyv szavai szerint „diadalmasan kivonult, hogy győzelmet arasson” (Jel 6,2). Mi más ez, mint a művészet legeredetibb eszközével, az időbeli síkok egymásra vetítésével ábrázolni a keresztre feszítés és a feltámadás tényét: a képen a feltámadásban győztes Krisztus tekint vissza a jövőből a kereszten legyőzött Krisztusra.

3. ECCE HOMO

Végül elméldkedjünk a harmadik képről (1896), amely időrendben talán második, hiszen az általa bemutatott történet része a Pilátus előtti kihallgatásnak, tartalmi mondanivalója azonban lehetőséget ad arra, hogy önmagunk emberségéről is elgondolkodjunk és beengedjük életünkbe az igazságot, ami szabaddá tesz bennünket.

A törvénykezési palota udvarán, megemelt oszlopos erkélyen áll a két főszereplő. Pilátus a töviskoronás, vörös köpenyes, megostorozott Krisztusra mutat. Bemutatja Jézust a tömegnek, azt gondolván, hogy így szánalmat és szimpátiát kelt bennük iránta. Ecce homo, íme, az ember – mondja Jézusra mutatva (vö. Jn 19,5). Célja talán egyszerűen csak annak jelzése, hogy Jézust, a „zsidók királyát” veszélytelennek, ártatlannak tartja, és erről a főtanács tagjait is meg akarja győzni.

Az „Íme, az ember!” feliratot az egzegéták többféle módon értelmezik (vö. RÓZSA H.–GÁL F., *Jézus kereszthalála és feltámadása*, SZIT, Budapest 1982, 342–343). Van

olyan vélemény, amely szerint a kijelentés mögött nem kell mélyebb értelmet keresnünk. A felkiáltás nem jelent mást, mint „íme, az ember”, akit ti királynak tartotok, nézzétek, nem kell félni tőle. Vannak, akik úgy vélik, hogy Pilátus szavai a János prólogusra utalnak: „és az Ige testté lett” (Jn 1,14). A Fiú, a második isteni személy értünk emberré lett. A helytartó szavai Jézus teljes megaláztatását jelentik, amely a megtestesülés, Jézus valóságos emberségének a következménye. Mások szerint az ember szó, az „emberfia” krisztológiai címre utal, amit a Megváltó Jézus szenvedésével kapcsolatban is olvashatunk: „Amikor majd fölemelik az emberfiát, akkor megtudjátok, hogy én vagyok” (Jn 9,28). Nyilvánvaló, hogy az evangélista a kijelentéssel valamit hangsúlyozni akar. Úgy állítja eléink a megostorozott, töviskoronás, bíborköpenybe öltöztetett Jézust, mint aki valódi király, akinek az a hivatása, hogy tanúságot tegyen az igazságról. Ezt a királyi méltóságot ismerik el a főpapok is, mikor Isten Fiának nevezik (Jn 19,7).

A harmadik évezred elején – a huszadik század szörnyű embertelenségei után – könnyen érthető és elfogadható számunkra az az értelmezés, amit XVI. Benedek pápa Jézus-könyvében olvasunk: „Ecce homo! – e rövid mondat mélységes értelme messze túlmutat a pillanaton. Jézusban megjelenik az ember maga. Megjelenik benne minden megvert, meggyalázott ember fájdalma. Az ő fájdalma az emberi hatalom embertelenségét tükrözi, amely a gyengéket földbe tapossa. Tükröződik benne az, amit bűnnek nevezünk: milyen lesz az ember, ha elfordul Istentől, s maga veszi kezébe a világ feletti uralmat” (*A Názáreti Jézus*, II. köt., 151–152).

A festményen Krisztus arca beesett, meggyötört, égre szegeződő tekintete megtört. A művészettörténészek szerint ez a drámai portré Munkácsy utolsó önarcképét rejti.

Az emelvény alatt pedig ott hömpölyög, hullámszik a tömeg; a mozdulatok, a heves gesztusok egymásba érnek. Szinte halljuk az erkély alatt állók kiáltását: „Feszítsd meg, feszítsd meg!” Ennek ellenére a tömegben ott lévő emberek arcán sokféle érzést és indulatot látunk.

Figyelemreméltó azonban, hogy ezen a képen amint Pilátus, úgy Jézus is szemben áll a tömeggel, ezért ez a mondat úgy is értelmezhető, hogy Pilátus szavai talán Jézushoz szólnak és az előtte álló tömegre vonatkoznak, némi keserűséggel, vagy talán kárörömmel: „Íme, az ember” – íme aki Barrabásnak, a rablónak a szabadon bocsátását kéri az amnesztia pillanatában, és ezzel Jézusnak, az igaznak a vesztét okozza. A festmény csodálatosan tükrözi azt a drámát, ami végbement Pilátus és a jelenlévő emberek lelkében.

ÖSSZEGZÉS

A három csodálatra méltó alkotás láttán igazat kell adnunk Dosztojevszkijnek, aki azt írta: *„A szépség menti meg a világot”*. Ezek a képek tisztító erővel hatnak az emberre, és a művészet eszközeivel segítenek hozzá bennünket ahhoz, hogy szembesüljünk olyan kérdésekkel, amelyek a hétköznapiakban csak kevés embert foglalkoztatnak. Dosztojevszkij mély értelmű megfogalmazása felveti bennünk is a kérdést: mi a szépség? Elmondhatjuk, hogy az is egyfajta tökéletességre való törekvés.

A kérdés visszavezet bennünket egészen a kezdetekig, amikor az ember a bűnbeesés után keresi elkeseredetten azt a szépséges világot, amely kívül került a számára elérhető valóságon. A szépség keresése a legkülönbébb formában és számos műalkotásban végigvonul az egész történelmen, a szobrászat, az építészet, a festészet és a zene világában. Minden kultúrában és civilizációban jelen van, és semminek nem sikerül kioltania az ember szépség iránti szomját.

A kihallgatás során Pilátus az igazságról kérdezte Krisztust. Ő pedig nem válaszolt neki, vagy jobban mondva az ő válasza a csend volt. Az igazságot nem mindig lehet elmagyarázni, mert van úgy, hogy szavak nélkül juthat el hozzá az ember, lényé mélyén. Jézus is szűk körben, a tanítványainak csak ennyit mondott: *„Én vagyok az út, az igazság és az élet”* (Jn 14,6). Most Pilátus előtt azonban hallgat. Rövidesen azonban megmutatja majd az utat, amely az igazságra vezet: a kereszt útját. Pilátus nem érti Jézus néma válaszát, mégis titokzatos módon, ő maga adja meg a választ a kérdésre. Ő maga mutat rá arra, aki az igazság, amikor a népnek így mutatja be Jézust: Ecce homo, íme, az ember: Krisztus az igazság. Ha tehát valaki azt szeretné, hogy utat mutassunk neki az üdvösségre, ha valaki az igazságot keresi, legyen az akár az igaz élet, akár az Isten előtti megigazulás, és ha valaki azt szeretné, hogy új élete legyen, ezt egy személyen keresztül és egy személyben találja meg: Jézus Krisztusban.

Ha a szépség az igazság ragyogása, akkor a szépség mibenlétére vonatkozó kérdésünk kapcsolódik Pilátus kérdéséhez, a válasz pedig ugyanaz: Ecce homo, íme, az ember: Krisztus a szépség. Ez megmutatkozik a színeváltozás hegyétől a Golgotáig, hogy

megvilágítsa az ember misztériumát, amelyet ugyan elcsúfíthat a bűn, de megtisztít és újjáteremt a megváltó szeretet. Az ötven évvel ezelőtt megkezdődött II. Vatikáni zsinat szavaival fogalmazva, hittel valljuk, hogy „az ember misztériuma csak a megtestesült Ige misztériumában világosodik meg igazán” (GS 22). Boldog II. János Pál pápa, a II. Vatikáni zsinat pápája is ezt hangsúlyozta az első enciklikájában: „Ha az ember szíve mélyéig érteni akarja önmagát, Krisztushoz kell mérnie önmagát, félelmeivel és kétségeivel, gyöngeségeivel és bűnösségével, életével és halálával. Az embernek mindenestől, amije van, bele kell öltöznie Krisztusba; föl kell vennie és magáévá kell tennie a Megtestülés és Megváltás teljes igazságát, hogy újra megtalálhassa önmagát” (Redemptor hominis, 10).

Meggyőződés, hogy Jézus Krisztus nem egy út a sok között, nem egy igazság a többi mellett, nem egy szépség a szépségek között. Ő az út, az igazság és az élet. A legfőbb szépség, minden szépség forrása, mivel benne Isten Igéje lett emberré.

XVI. Benedek pápa szerint: *„Aki beengedi Krisztust az életébe, nem veszít semmit, egyáltalán semmit, ami az életet szabaddá, széppé és nagyvá teszi. Csak a vele való barátságban tárulnak ki az élet kapui. Csak ebben a barátságban ismerjük meg az emberi természet nagy lehetőségeit. Csak ebben a barátságban tapasztaljuk meg azt, ami szép és ami szabaddá tesz.”*

Az idő is, amit e festmények szemlélésével töltöttünk, a gondolatok is, amelyek ébredtek bennünk, hozzásegíthetnek ahhoz a felismeréshez, hogy az embert teremtő és üdvözíteni akaró Isten az első és a legkülönb művész.

Bibliával és zászlóval a kézben futották a tiszteletkört

Egyre több sportoló jelzi láthatóan keresztyén hitét az olimpián. *Usain St. Leo Bolt* olimpiai és világbajnok jamaikai rövidtávfutó, a 100 és a 200 méteres síkfutás világcúcstartója. Több sporttáráshoz hasonlóan ő is látható jelét adta keresztyén hitének. Pár nappal ezelőtti győzelme után hazája zászlajával és Bibliával kezében futotta meg tiszteletkörét a londoni stadionban. Ugyanezt tette pár napja győzelme után *Will Claye* amerikai távol-, és hármas ugró bajnok is. Nem csak az ő életükben, hanem számos sportoló életében Istennek központi helye van.

TWITTEREK IS ÜZENNEK ISTENRŐL – ISTENHEZ

Valóban érdekes korszakváltás következett be a sportolók szokásaiban és „vallástételében”. Legújabb szokás, hogy olimpiai győzelme után az, aki hálát érez Isten iránt, hazája zászlajával a hátán, Bibliával a kezében futja meg tiszteletkörét. Sőt! Vannak, akik a modern információs eszközöket is igénybe veszik ugyanezzel a céllal, twitteren, blogon, email-en fejezik ki érzéseiket. A kétszeres olimpiai bajnok, szupersztár

sportoló, a jamaikai születésű *Usain Bolt* győzelme után nem sokkal ezt írta twitteren: „Istennek szeretnék mindazért, amit értem tett, nagy hálát adni. Önelküle eredményeim biztosan nem születtek volna meg”. A 25 éves olimpiai bajnok előbb 100 méteren, majd 200 méteren nyert aranyérmeket. A protestáns hitű Usain Boltnak az édesanyja hívő adventista, ő és édesapja baptista. Nyilvánosan olvasható twitterén edzőjéért, *Glenn Mills*ért is hálát ad: „Áldást hoztál az életembe, köszönöm Istennek, hogy megismerhettelek”. Elképesztő teljesítménye mögött valóban hatalmas mennyei erő (is) áll, hiszen ötször olimpiai aranyérmeket nyert, ötször lett világbajnok, és világcúcstot tart 100, meg 200 méteren.

A TEHETSÉG ISTEN ADOMÁNYA

Nyilvánosan is gyakran és szívesen beszél keresztyén hitéről az amerikai olimpiai győztes sportolónő, *Alllyson Felix*. A 26 éves atlétanő augusztus 8-án 200 méteren nyert aranyat. Még nem kezdődtek el az olimpiai küzdelmek, amikor ő már többször is szolt

arról, hogy a talentum, a tehetség Isten adománya. Az egyik amerikai internetes portálnak adott interjújában elmondta, hogy egyik kedves és számára sokat jelentő bibliai vers a Filippi levél 1. fejezetének 21. verse: „Nékem az élet Krisztus, a meghalás nyereség”. Édesapja felszentelt protestáns lelkész és az Újszövetség professzora a kaliforniai Sun Valley Mester Szemináriumában. „Hitem képezi futásom alapját is. Isten áldott meg ezzel a képességgel, s az én dolgom, hogy ezt arra használjam, amire kaptam Tőle” – nyilatkozta a sajtónak egyik győzelme után. A lelkészcsaládból származó élsportoló már a pekingi olimpián nyert aranyérmet a 4x400-as váltófutásban.

ISTEN OLYAN JÓSÁGOS

Felix csapatársa, *Sanya Richards-Ross* szintén hitvalló keresztyén nő. 2004-ben és 2008-ban is vesztett 400 méteren, de most bejött neki is. Twitterében így ír: „Az erőm egészen onnan felülről jön. Ebben a pillanatban nagyon is érzem Isten áldását megnyugodni rajtam” – nyilatkozta a győzelem után. Mivel Isten jóságos, igazi és megalapozott álmainkat nem szabad feladnunk – teszi hozzá. A 27 éves atlétanő minden vasárnap templomba megy. Két nővérével pedig házi bibliakört tartanak, illetve vezetnek.

ISTEN NEM CSAK A GYŐZTESEKÉ!

Isten neve azonban nem csak az érmeseknek csillog fényesen. Például a maratonfutó *Guor Marial* először rabszolga volt Dél-Szudánban, ahol az arab nomádok között élt. A húsz éven tartó véres szudáni polgárháborúban 10 testvére közül nyolcat elveszített. A 28 éves hontalan futó mégsem adta fel a küzdelmet. „Az, hogy az olimpián rajthoz állhatok, olyan számomra, mint valamilyen jel. Isten utat mutat a számomra, s azt bizta rám, hogy másoknak segítségére, támaszára legyek életem történetével és tapasztalattal” – nyilatkozta a sportoló a londoni *The Times*-nak. Marial az Olimpiai Játékokon független sportolóként vesz részt. Ezért látható feje felett a független sportolók fehér olimpiai gyűrűsora. Nem valószínű, hogy nyer majd érmét. Ennek ellenére boldog, s így nyilatkozott: „Az, hogy részt vehet a játékokon, már felér számomra az aranyéremmel. Istené a hála!”.

Békefy Lajos

(Forrás: *idea.de; about.com; The Times.com*)

Megemlékezés a szerzetesek szétszórásának 62. évfordulóján

Nyolcadik éve rendez ünnepséget a minorita rendház falán elhelyezett emléktábla előtt a KÉSZ miskolci csoportja. Június 15-én, a szerzetesek szétszórásának 62. évfordulójára emlékezve ebben az évben Osztie Zoltán atyát, budapest-belvárosi plébánost, a KÉSZ országos elnökét hívták meg az ünnepi beszéd megtartására és ő mutatta be a szentmisét is a Minorita-templomban valamennyi elhurcolt, a kommunista terror áldozatává lett szerzetes emlékére. A koszorúzásra érkezett híveket, érdeklődőket Gróf Lajos a KÉSZ miskolci csoportjának titkára köszöntötte.

– Nyolcadik éve rendezi meg a KÉSZ miskolci csoportja a szétszórás emléknapján koszorúzási ünnepségét, itt, a minorita rendház falán elhelyezett emléktáblánál. 62 éve, 1950. június 17-ére virradó éjszaka vitték el az ávosok ponyvákkal letakart teherautókon az itt élő minorita szerzeteseket – mondotta.

– Miskolc városának életéhez évszázadok óta hozzátartoznak a szerzetesrendek. Tapolcán az idén is dolgoztak a bencés monostor feltárásán a szakemberek, és a Hassler Énekegyüttes, Sándor Zoltán karnagy úr vezetésével Szentlélekről érkezett ünnepségünkre, ahol a pálos kolostorromok feltárásán és megóvásán dolgozó fiataloknak adtak hangversenyt és énekeltek azon a szentmisén, amelyet délután Bátor Botond tartományfőnök úr mutatott be a romok között, a munkálatok megkezdése alkalmából.

– De tudjuk, hogy más szerzetesrendek is működtek és működnek ma is városunkban, kármeliták, szaléziák, jezsuiták, ferences kistestvérek és kishővérek, szatmári irgalmas nővérek, Sacré Coeur-nővérek és Teréz anya nővérei. Senkit meg nem bántva, mégis úgy gondolom, a legfontosabb szerepet az 1700-as évek elején letelepedő, Kelemen Didák atya vezetésével ezt a templomot felépítő minoriták töltötték be.

– Őket, a minorita szerzeteseket vitték el 62 éve az ávosok, hogy aztán lehetetlenné tegyék, megszüntessék valamennyi szerzetes közösség működését az egész országban. Teherautóra pakolva elhurcolták a minorita rendházból több szerzetest, név szerint *P. Péchy Alán* tartományfőnököt, *P. Beck Pál* hittanárt, *P. Szendrey Bonaventura* házfőnököt, *Mokó Gilbert* teológusnövendéket, *Mézinger Ferenc* novíciust, *Polonkay Arnold* novíciust, *fr. Grohmann János* orgonistát, *fr. Nagy Sándor* sekrestyést, *fr. Krizsán Sándort* és *Szabó József* diákot, és vitték el őket kényszerlakhelyre.

– De nem kímélték a polgári lakosságot sem. Hadd hívjam fel a figyelmüket, hogy jövő vasárnap, június 24-én is tartanak egy koszorúzási ünnepséget városunkban. A

Széchenyi utca 33. számú ház, a Kazinczy könyvesbolt falán egy tábla emlékeztet bennünket Miskolc tragikus éjszakájára. Éppen 60 évvel ezelőtt hurcoltak el, telepítettek ki a Hortobágyra talán ugyanazok az emberek, akik a szerzeteseket elvitték, több száz miskolci polgárt, családot, hosszú évekre megfosztva őket emberi jogaiktól, szabadságuktól. Az az ünnepség déli 12 órakor kezdődik majd, az ünnepi szónoka Rétváry Bence államtitkár úr lesz.

– Itt pedig szeretettel és tisztelettel köszöntöm Osztie Zoltán atyát, a budapesti, belvárosi templom plébánosát, a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége országos elnökét, aki volt szíves elvállalni az ünnepi szónok szerepét és a koszorúzás után ő mutatja be a szentmisét is, amelyen azért adunk hálát, hogy a minoriták és más szerzetesek ismét itt élhetnek és dolgozhatnak városunkban.

OSZTIE ZOLTÁN

Az áldozattá vált szerzetesek Isten irgalmának jelei

Kedves Megemlékezők!

Hallottuk, hogy mi az a történelmi esemény, amelyre ma kell, hogy emlékezzünk itt. Ez a tény feltárja először is számunkra annak az ideológiának mikéntjét, hogyanját, tartalmát, szándékát, amely okozta ezt a tragédiát. Ez a kommunizmus, a szocializmus, amellyel kapcsolatban az az akaratunk, hogy ne jöjjön vissza soha ez az ideológia.

Ezek az ideológiák, amelyek Isten nélkül próbálják meg elképzelni és berendezni társadalmainkat, gyökerükben összeérnek. A liberális ideológia és a kommunizmus ideológiája gyökerében összetartozik. Mi mutatja ezt? Mutatja az, hogy gyűlölettel egyház és Isten-ellenes. Ennek a bizonyítéka az, hogy nem elég számukra legyőzni az ellenfelet, az egyházat, hanem likvidálni kell. Ennek volt a stratégiája, amelyet lépésről lépésre valóra váltottak, és ennek volt az egyik fontos eleme a szerzetesrendek feloszlása. Nem véletlen, hiszen az egyházi élet egyik fokmérője, mércéje mindenkor a szerzetesközösségek élete, életének vitalitása. A szerzetesi közösségek feloszlása tehát az egyházellenes stratégiának egyik fontos pillére volt. De ugyanilyen fontos volt

számukra – mi, a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége különös hangsúllyal is kell, hogy megemlékezzünk erről – az egyesületek, szervezetek, kongregációk szétszórása, feloszlása is, amelyek szervezték a társadalmat, a különböző társadalmi csoportok keresztény életét. Végül volt egy harmadik ilyen intézményrendszer is az egyház kezében, az evangelizáció alkalmas eszköze, az egyházi, felekezeti iskolák.

Iskolák, szerzetesi közösségek és egyesületek, szervezetek. Ez az a három intézményrendszer, amely leghatékonyabban munkálja ma is az evangelizációt és éppen ezért a kommunista ideológia oda nyúlt, ahová kellett: a gyökerekhez. Ennek volt köszönhető a szerzetesi közösségek feloszlása, melyet mind a mai napig magyar egyházunk nem tudott kiheverni. Olyan seb ez az egyház testén, amely nem gyógyult azóta sem, nem tudjuk felmérni sem, mekkora kárt, mekkora gyilkos pusztítást okoztak a szerzetesi közösségek feloszlásával az ellenségeink. Nem kiheverhető seb. És nem is csak azért, mert létszámban óriási jelentőségűek voltak azok a közösségek, amelyeket ilyen módon utcára tettek, hanem azért, mert mit is jelent a szerzetesség az egyház életében? Nem elsősorban a funkció miatt, amit ellátnak, társadalmi szolgálat, amit bevégeznek, hanem azért, hogy a szerzetesség jel. Sajátos módon jel az egyházban és a társadalomban.

S hogy milyen módon, annak tartalmát feltárja számunkra a szerzetesi fogadalmak sora: tisztaság, szegénység és engedelmisség. A tisztaságnak, a kizárólag Istennek szentelt életnek nincs másképpen létjogosultsága, csak akkor, ha van Isten. Ha nincs, akkor az embernek meg kell nősiülnie és férjhez kell mennie. A család Isten akarata és terve szerint való, és nem jó az embernek egyedül lenni. Csak akkor van létjogosultsága a tiszta cölibátusban, szüzességben megélt életnek, Istennek szenteltségnek, ha van Isten. Ez az életforma bizonyítéka annak, hogy az Isten közvetlenül képes teljessé tenni az ember életét. Ugyanezt jelenti a szegénységnek a fogadalma is. Nem valami elvesztése ez, nem valami negatívum, nem pusztán lemondás a szegénység, hanem jelenti azt, hogy az ember feltétlen bizalommal leteszi az Isten kezébe a sorsát. A létbiztonsága a szegénységet fogadott szerzetesnek maga az Isten. Nincs más létbiztonság, nincs evilági biztosíték, amely az ember jólétét, főképpen anyagi értelemben, garantálhatná. Isten a létbiztonsága annak a szerzetesnek, aki szegénységi fogadalmat tett. Végül az engedelmisség. Amit az ember leginkább félt, féltve őriz, az a szabadsága. A legdrágább kincsünk a szabadságunk. Ha ezt feláldozzuk, s akinek azt feláldozzuk, az a legfőbb jó, maga az élő Isten. Ezen a ponton nyilvánvaló az is, a szerzetesek jelei ennek, hogy mit adott Krisztus a mi világunknak, s mit ad az egyház a mi világunknak. Ez azért nagyon fontos kérdés, mert érzékenyek vagyunk arra, hogy vajon a társadalmaink mennyivel lettek jobbak Krisztus óta. Vajon azóta, hogy a Fiú megtestesült, és közöttünk lakott, mennyivel lettek különbek a társadalmaink, mennyivel lett igazságosabb, szeretetteljesebb, istenibb és emberhez méltóbb az életünk? S ha körülnézünk, azt látjuk, hogy semmivel. Az ókori világ pontosan olyan kegyetlen volt, az irgalom hiányával, mint korunk társadalmá és világa. Égbekiáltó igazságtalanságok, szenvedés, gonoszság, életellenes és emberellenes bűnök áradata. De akkor mit hozott Krisztus? Mit hozott a világnak? S a válasz

egyértelmű: nem mit, kit. Magát az élő Istent hozta, és ez nem kevés, ez minden. A szerzetesi közösségek ennek a jelei. Isten minden az ember számára, és kell, hogy minden legyen a számunkra.

S végül: akik áldozattá váltak, példaképek is a mi számunkra. Szükségünk van példaképekre, szükségünk van olyan állhatatos emberekre, akik tudták, hogy hol kell megvetniük lábukat az egyre inkább relativistává váló világunkban. Ahol különösen a fiatal nemzedék keresi azokat a szilárd pontokat, ahol megvetheti a lábát. Egy olyan világban, ahol semmi sem biztos. Már nincsenek stabil értékek, minden relatív, attól függ, hogy honnan nézzük, s az igazság is függ attól, hogy ki mondja, vagy milyen szempontból beszél róla. Az ilyen világban az igazság abszolút voltát, feltétlen voltát eléje élni a közösségnek, a társadalomnak, az embernek, igazi küldetés. Ez a szerzetesek küldetése, ez az egyházi pedagógiában dolgozó tanárok küldetése és ez a keresztény egyesületek, így a Keresztény Értelmiségiek Szövetségének is a küldetése.

Legyenek számunkra igaz példaképek az áldozattá vált szerzetesek, azok a jelek, akik Isten létének, szeretetének, irgalmának a jelei. Halálukban, az ő áldozati sorsukban ezt üzenik ma nekünk, mi pedig örököseikként lépünk a nyomukba, és ma is jelekké legyünk a környezetünk számára.

Ezekkel a gondolatokkal helyezzük most el az emléktáblára az emlékezés virágait.

Az ünnepi beszéd után a KÉSZ miskolci csoportja, a minorita rend, a minorita világi rend és az '56-os Vitézi Lovagrend képviselői helyezték el koszorúikat az emléktáblán, és a megemlékezők is egy-egy szál virággal emlékeztek az elhurcolt szerzetesekre.

(A minorita rendház falán elhelyezett emléktábla előtt június 15-én rendezett ünnepségen elhangzott beszéd szerkesztett változata)

ADEPTUS-H
MÉLY-ÉS MAGASÉPÍTŐ ZRT.

a HÍDÉPÍTŐ Csoport tagja

Azt, hogy Ön kezében tarthatja ezt a folyóiratot és elolvashatja a benne leírtakat, sokban köszönhetjük az

ADEPTUS-H Mély- és Magasépítő Zrt.-nek

(vezérigazgatója: Komáromi Gyula), mely vállalat nagylelkű támogatásával megteremtette a kiadás feltételeit. Köszönetünk jeléül illesztettük kiadványunkba ezt az oldalt, amely rövid bemutatása az ADEPTUS-H Zrt.-nek, és annak a szemléletnek, amely irányítja a vállalat vezetőit.

Komáromi Gyula életútját, vallott felfogását családja határozta meg, melybe beleszületett: református lelkipásztor édesapa és tanítónő édesanya gyermekeként. Az 50-es évekbeli Balmazújvároson egy ilyen családnak csak egy célja lehetett: erős erkölcsi nevelésben részesíteni és minél hamarabb biztos kenyeret adni a gyerekek kezébe. Az építőipari technikumot Debrecenben végezte, majd Budapesten szerzett építőmérnöki diplomát.

Állami nagyvállalatnál kezdődött azoknak az embereknek a szakmai élete, akik később 1992-ben megalapították saját vállalatukat, az ADEPTUS-t. A vállalat sikerének záloga a baráti légkör, a jó szellemű csapatmunka.

A 70-es, 80-as évekhez képest a magyar építőipar ma európai szinten teljesít. Az ADEPTUS munkáját minősíti, hogy fennállása óta három alkalommal részesült Építőipari Nívódíjban. A nagy szakmai elismerést jelentő nívódíjat először 2001-ben a tolcsvai bor- és szőlőfeldolgozó üzem (Tokaj-Oremus Kft.) építéséért, majd 2006-ban az aggteleki Baradla-barlang Vörös-tó–Jósvafő közötti szakaszának felújításáért, ill. a Vörös-tói látogatóépület kivitelezéséért (konzorcium egyik tagjaként) kapta meg a vállalat.

A harmadik nívódíjat 2007-ben vehette át a cég az erdőbényei borászati üzem (Béres Borászat) kivitelezéséért.

Fentiekén túlmenően hosszasan sorolhatnánk az elmúlt 20 év alatt felépített létesítményeket, melyek között kórházak, missziós központok, templomok, iskolák, szociális létesítmények, hidak, erőművek szerepelnek.

Az ADEPTUS megalakulása első pillanatától kezdve folytat karitatív tevékenységet is, anyagi lehetőségei függvényében. Gyermekekétetést, rákellenes alapítványt, inkubátorházat, ökumenikus szeretetszolgálatot éppúgy támogatnak, mint B.-A.-Z. megye művészeti és kulturális eseményeit, valamint számos sportegyesületet. Ezen túlmenően segítséget nyújtanak munkatársaiknak is, akár egészségügyi probléma, akár lakásfelújítási gondok megoldása terén.

Az ADEPTUS-H Mély- és Magasépítő Zrt.

közepes nagyságú vállalkozás. Vezetői jól tudják, mit jelent az emberek számára a segítség, és örömeikre szolgál, ha a vállalatnak anyagi lehetősége nyílik egy-egy jó ügy támogatására.

ADEPTUS-H
MÉLY-ÉS MAGASÉPÍTŐ ZRT.

a HÍDÉPÍTŐ Csoport tagja

3525 Miskolc, Szepessy u. 3-5.

Telefon: (46) 501-391, 412-706 • Telefax: (46) 501-397, 501-398

E-mail: adeptus.mi@mail.datanet.hu

CÉGÜNK TEVÉKENYSÉGI KÖRE: építőipari fővállalkozás
• magasépítés • mélyépítés • acélszerkezet-gyártás, -szerelés

E számunk szerzői

Dr. Békefy Lajos PhD református lelkész

Dr. Bogár László közgazdász, a Károli Gáspár Református Egyetem docense

Böjte Csaba ferences szerzetes

Czakó István pápai prelátus, ny. plébános

Dobos Zsolt ny. főtanácsos középiskolai tanár

Jelenits István középiskolai tanár, piarista szerzetes

Karcsai Nagy Éva újságíró

Kis Endre József a Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtárának könyvtárosa

Kováts Dániel főiskolai tanár, helytörténész, hortobágyi kitelepített

Dr. Kriza Ákos Miskolc város polgármestere

Lothringer Éva tanár, szerzetes, a Szociális Testvérek Társaságának tagja

Osztie Zoltán budapest-belvárosi plébános, a KÉSZ országos elnöke

Dr. Rétvári Bence országgyűlési képviselő, parlamenti államtitkár

Dr. Sály Pál a Miskolci Egyetem Római Jogi Tanszék vezetője

Dr. Szebik Imre ny. evangélikus püspök

Szerdahelyi Csongor újságíró

Dr. Ternyák Csaba egri érsek

T. Németh László Reformátusok Lapja felelős szerkesztője

Tartalomjegyzék

BABITS MIHÁLY: Miatyánk (3)

SZÉKELY MAGDA: Zsoltár (3)

PILINSZKY JÁNOS: Introitusz (4)

ÜNNEPEK – ALKALMAK

A hortobágyi munkatáborok emlékezete (5)

KRIZA ÁKOS: A barbárság senkit nem kímélt (5)

KOVÁTS DÁNIEL: Megszenvedtük a kommunizmus terrorját (6)

RÉTVÁRI BENCE: A vörös csillag és az európai uniós csillag egymást kizáró értékek (9)

T. NÉMETH LÁSZLÓ: Elhallgatás, szembenézés, emlékezés (14)

Pálos szentmise és koncert a szentléleki romoknál (18)

EGYHÁZ ÉS TÁRSADALOM

KARCSAI NAGY ÉVA: *Előljárók*: Dr. Kádár Zoltán nyugalmazott osztályvezető szülész-nőgyógyász főorvos (19)

BOGÁR LÁSZLÓ: Válság és nemzetstratégia (21)

SZEBIK IMRE: A belső lelki megújulás feltételei a társadalomban és az egyházban (30)

LOTHRINGER ÉVA: Az Y-generációról, avagy korunk gyermekeinek nevelhetőségéről (38)

BÖJTE CSABA: Talán majd egyszer hableányt tetováltak a melleimre (48)

EGYHÁZ ÉS TÖRTÉNELEM

SÁRY PÁL: Az arianizmus elítélésének okai (50)

CZAKÓ ISTVÁN: Sary Pál: Iustitianus császár egyházpolitikai rendelkezései (53)

SZERDAHELYI CSONGOR: Petróleumlámpás szeminárium (54)

DOBOS ZSOLT: A remény személyes és kollektív haláltusája (57)

KISS ENDRE JÓZSEF: Kazinczy Ferenc pataki könyvei (60)

EGYHÁZ ÉS KULTÚRA

JELENITS ISTVÁN: A Biblia az irodalomban (64)

TERNYÁK CSABA: Bibliikus-teológiai vezetés a Munkácsy trilógiájánál (77)

KITEKINTŐ

BÉKEFY LAJOS: Bibliával és zászlóval a kézben futották a tiszteletkört (88)

ÉVFORDULÓK

Megemlékezés a szerzetesek szétszórásának 62. évfordulóján (90)

OSZTIE ZOLTÁN: Az áldozattá vált szerzetesek Isten irgalmának jelei (91)